

Kabinet Zaštitnika 020/241-642
Savjetnici 020/225-395
Centrala 020/225-395
Fax: 020/241-642
E-mail: ombudsman@t-com.me
www.ombudsman.co.me

Broj: 03-7/6/21-1
Podgorica, 21.06.2021. godine

CRNA GORA SKUPŠTINA CRNE GORE	
PRIMLJENO:	23.06. 2021. GOD.
KLASIFIKACIONI BROJ:	00-72/21-24
VEZA:	
EPA:	235 XXVII
SKRAĆENICA:	PRILOG:

SKUPŠTINA CRNE GORE
-Predsjedniku Skupštine gospodinu Aleksu Bečiću-

PODGORICA

Poštovani,

Institucija Zaštitnika ljudskih prava i sloboda Crne Gore, tokom 2019. i 2020. godine sprovela je istraživanje o položaju djece u domovima učenika u Crnoj Gori. Istraživanje je realizovano neposrednim obilaskom svih domova/internata u kojima se učenicima pružaju usluge smještaja, ishrane i vaspitanja, a informacije su pribavljene od djece – korisnika usluga i roditelja, kao i upravljačkih struktura ustanova.

Cijeneci da je neophodno radi posebne zaštite prava djeteta, shodno članu 48 Zakona o Zaštitniku/ci ljudskih prava i sloboda Crne Gore, to Vam podnosimo poseban Izvještaj koji smo sačinili i publikovali „POLOŽAJ DJECE U DOMOVIMA UČENIKA/ INTERNATIMA U CRNOJ GORI“.

U duhu naše dobre međusobne saradnje, srdačno Vas pozdravljam.

Generalni sekretar
Zaštitnika ljudskih prava i sloboda Crne Gore
Danko Damjanović

**POLOŽAJ DJECE
U
DOMOVIMA UČENIKA / INTERNATIMA U
CRNOJ GORI**

Podgorica, maj 2021. godine

POLOŽAJ DJECE U DOMOVIMA UČENIKA / INTERNATIMA U CRNOJ GORI

Maj, 2021. godine

Izdavač:

Zaštitnik ljudskih prava i sloboda Crne Gore

Za izdavača:

Zaštitnik ljudskih prava i sloboda Crne Gore – mr Siniša Bjeković

Priredili:

Snežana Mijušković, zamjenica Zaštitnika

Milica Kovačević, savjetnica Zaštitnika

Matija Đurđevac, viši samostalni savjetnik

Priprema za štampu i dizajn

Saša Čubranović

Štampa

Štamparija 3M Makarije d.o.o.

Tiraž

200 primjeraka

Institucija Zaštitnika ljudskih prava i sloboda Crne Gore

Ul. Svetlane Kane Radević, br.3

81000 Podgorica, Crna Gora

Tel/Fax: +382 20 241 642

e-mail: ombudsman@t-com.me

Web: www.ombudsman.co.me

CIP

SADRŽAJ

I UVOD	7
II PRAVNI OKVIR	10
III PREGLED STANJA.....	18
3.1 JU Dom učenika i studenata „Dušan Marović“ - Bar.....	18
3.1.1. Upravljanje, interna normativa, dokumentacija, kadrovska struktura	18
3.1.2. Prostorno-tehnički, smještajni, sanitarno-higijenski uslovi i ishrana	19
3.1.3. Bezbjednost učenika - kućni red	20
3.1.4. Vaspitni rad i podrška u učenju - kultura, sport, slobodno vrijeme	21
3.1.5. Komunikacija i saradnja sa roditeljima djece.....	23
3.1.6. Zdravstvena zaštita	24
3.1.7. Saradnja sa obrazovnim, socijalnim i drugim ustanovama u zajednici.....	25
3.2. JU Dom učenika i studenata "Braća Vučinić" u Nikšiću.....	25
3.2.1. Upravljanje, interna normativa, dokumentacija, kadrovska struktura	25
3.2.2. Prostorno-tehnički, smještajni, sanitarno-higijenski uslovi i ishrana	26
3.2.3. Bezbjednost učenika - kućni red	27
3.2.4. Ostvarivanje i zaštita prava učenika - nagrađivanje i kažnjavanje.....	29
3.2.5. Komunikacija i saradnja sa roditeljima djece.....	30
3.2.6. Zdravstvena zaštita	31
3.2.7. Saradnja sa obrazovnim, socijalnim i drugim ustanovama u zajednici.....	31
3.3. JU Dom učenika i studenata - Berane.....	32
3.3.1. Upravljanje, interna normativa, dokumentacija, kadrovska struktura	32
3.3.2. Prostorno-tehnički, smještajni, sanitarno-higijenski uslovi i ishrana	33
3.3.3. Bezbjednost učenika - kućni red	34
3.3.4. Vaspitni rad i podrška u učenju - Kultura, sport, slobodno vrijeme.....	34
3.3.5. Ostvarivanje i zaštita prava učenika - nagrađivanje i kažnjavanje.....	35
3.3.6. Komunikacija i saradnja Doma sa roditeljima djece	36
3.3.7. Zdravstvena zaštita	37
3.3.8. Saradnja sa obrazovnim, socijalnim, zdravstvenim i drugim ustanovama u zajednici.....	37
3.4. JU Dom učenika i studenata - Podgorica	38
3.4.1. Upravljanje, interna normativa, dokumentacija, kadrovska struktura	38
3.4.2. Prostorno-tehnički, smještajni, sanitarno-higijenski uslovi i ishrana	38
3.4.3. Bezbjednost učenika - kućni red	40
3.4.4. Vaspitni rad i podrška u učenju - Kultura, sport, slobodno vrijeme.....	40

3.4.5. Ostvarivanje i zaštita prava učenika - nagrađivanje i kažnjavanje.....	41
3.4.6. Komunikacija i saradnja sa roditeljima	42
3.4.7. Zdravstvena zaštita	43
3.4.8. Saradnja sa obrazovnim, socijalnim i drugim ustanovama i organizacijama u zajednici ...	43
3.5. JU Dom učenika i studenata - Cetinje	44
3.5.1. Upravljanje, interna normativa, dokumentacija	44
3.5.2. Prostorno-tehnički, smještajni, sanitarno-higijenski uslovi i ishrana	45
3.5.3. Bezbjednost učenika - kućni red	45
3.5.4. Komunikacija i saradnja sa roditeljima djece.....	47
3.5.5. Zdravstvena zaštita	47
3.5.6. Saradnja sa obrazovnim, socijalnim i drugim ustanovama i organizacijama u zajednici ...	47
3.6. JU Dom učenika i studenata "Spasić-Mašera" Kotor.....	48
3.6.1. Upravljanje, interna normativa, dokumentacija, kadrovska struktura	48
3.6.2. Prostorno-tehnički, smještajni, sanitarno-higijenski uslovi i ishrana	49
3.6.3. Bezbjednost učenika - kućni red	49
3.6.4. Vaspitni rad i podrška u učenju - Kultura, sport, slobodno vrijeme.....	50
3.6.5. Ostvarivanje i zaštita prava učenika - nagrađivanje i kažnjavanje.....	50
3.6.6. Komunikacija i saradnja sa roditeljima djece.....	51
3.6.7. Zdravstvena zaštita	51
3.6.8 Saradnja sa obrazovnim, socijalnim i drugim ustanovama i organizacijama u zajednici ...	52
3.7. JU Resursni centar za djecu i mlade "Podgorica" - Podgorica	52
3.7.1. Upravljanje, interna normativa, dokumentacija, kadrovska struktura	52
3.7.2. Prostorno-tehnički, smještajni, sanitarno-higijenski uslovi i ishrana	53
3.7.3. Bezbjednost učenika - kućni red	54
3.7.4. Vaspitni rad i podrška u učenju - Kultura, sport, slobodno vrijeme.....	54
3.7.5. Ostvarivanje i zaštita prava učenika - nagrađivanje i kažnjavanje.....	55
3.7.6. Komunikacija i saradnja sa roditeljima djece.....	55
3.7.7. Zdravstvena zaštita	56
3.7.8. Saradnja sa obrazovnim, socijalnim i drugim ustanovama i organizacijama u zajednici ...	56
3.8. JU Resursni Centar za obrazovanje i osposobljavanje "1 jun" - Podgorica	57
3.8.1. Upravljanje, interna normativa, dokumentacija, kadrovska struktura	57
3.8.2. Prostorno-tehnički, smještajni, sanitarno-higijenski uslovi i ishrana	58
3.8.3. Bezbjednost učenika - kućni red	58
3.8.4. Vaspitni rad i podrška u učenju - kultura, sport, slobodno vrijeme	59
3.8.5. Ostvarivanje i zaštita prava učenika - nagrađivanje i kažnjavanje.....	60

3.8.6. Komunikacija i saradnja sa roditeljima djece.....	60
3.8.7. Zdravstvena zaštita	60
3.8.8. Saradnja sa obrazovnim, socijalnim i drugim ustanovama i organizacijama u zajednici ...	61
3.9. JU Resursni centar za sluh i govor „Dr Peruta Ivanović” - Kotor	61
3.9.1. Upravljanje, interna normativa, dokumentacija, kadrovska struktura	61
3.9.2. Prostorno-tehnički, smještajni, sanitarno-higijenski uslovi i ishrana	62
3.9.3. Bezbjednost učenika - kućni red	63
3.9.4. Vaspitni rad i podrška u učenju - Kultura, sport, slobodno vrijeme	63
3.9.5. Ostvarivanje i zaštita prava učenika - nagrađivanje i kažnjavanje.....	64
3.9.6. Komunikacija i saradnja sa roditeljima djece.....	64
3.9.7. Zdravstvena zaštita	65
3.9.8. Saradnja sa obrazovnim, socijalnim i drugim ustanovama i organizacijama u zajednici ...	65
3.10. JU Obrazovni centar - Šavnik.....	65
3.10.1 Upravljanje, interna normativa, dokumentacija, kadrovska struktura	66
3.10.2. Prostorno-tehnički, smještajni, sanitarno-higijenski uslovi i ishrana	66
3.10.3. Bezbjednost učenika - kućni red	67
3.10.4. Vaspitni rad i podrška u učenju - Kultura, sport, slobodno vrijeme.....	68
3.10.5. Ostvarivanje i zaštita prava učenika - nagrađivanje i kažnjavanje.....	69
3.10.6. Komunikacija i saradnja doma sa roditeljima djece	69
3.10.7. Zdravstvena zaštita	70
3.10.8. Saradnja sa obrazovnim, socijalnim i drugim ustanovama i organizacijama u zajednici .	70
3.11. JU Obrazovni centar - Plužine.....	70
3.11.1. Upravljanje, interna normativa, dokumentacija, kadrovska struktura	70
3.11.2. Prostorno-tehnički, smještajni, sanitarno-higijenski uslovi i ishrana	71
3.11.3. Bezbjednost učenika - kućni red	72
3.11.4. Vaspitni rad i podrška u učenju - Kultura, sport, slobodno vrijeme.....	72
3.11.5. Ostvarivanje i zaštita prava učenika - nagrađivanje i kažnjavanje.....	73
3.11.6. Komunikacija i saradnja doma sa roditeljima djece.....	73
3.11.7. Zdravstvena zaštita	74
3.11.8. Saradnja sa obrazovnim, socijalnim i drugim ustanovama i organizacijama u zajednici .	74
3.12. JU Osnovna škola “Bratstvo - jedinstvo” Kovačevići - Pljevlja.....	74
3.12.1. Upravljanje, interna normativa, dokumentacija, kadrovska struktura	74
3.12.2. Prostorno-tehnički, smještajni, sanitarno-higijenski uslovi i ishrana	75
3.12.3. Bezbjednost učenika - kućni red	76
3.12.4. Vaspitni rad i podrška u učenju - Kultura, sport, slobodno vrijeme.....	76

3.12.5. Ostvarivanje i zaštita prava učenika - nagrađivanje i kažnjavanje.....	76
3.12.6. Komunikacija i saradnja doma sa roditeljima djece.....	77
3.12.7. Zdravstvena zaštita.....	78
3.12.8. Saradnja sa obrazovnim, socijalnim i drugim ustanovama i organizacijama u zajednici .	78
IV DOMOVI UČENIKA IZ PERSPEKTIVE RODITELJA.....	79
V ZAKLJUČNE OCJENE.....	83
VI PREPORUKE.....	86
VII LITERATURA.....	89

I UVOD

Pravo na obrazovanje jedno je od najvažnijih ljudskih prava, čiji su prvenstveni korisnici djeca. U savremenom svijetu jednake mogućnosti djece u pristupu kvalitetnom obrazovanju ne sagledavaju se samo iz perspektive ljudskih prava, društvene solidarnosti i pravde, već predstavljaju ključni činilac ekonomskog razvoja. Zato je ulaganje u obrazovanje i izjednačavanje mogućnosti u obrazovanju ulaganje u razvoj društva.

Ostvarivanje prava djece na obrazovanje podrazumjeva jednaku dostupnost svih obrazovnih programa za svu djecu, u skladu sa njihovim sposobnostima i željama, bez ikakve diskriminacije po bilo kom ličnom svojstvu. Da bi se to ostvarilo, neophodno je obezbijediti mogućnost da se djeca školuju van mjesta svog prebivališta, što zahtijeva da svakom djetetu koje se školuje van mjesta prebivališta budu obezbijedeni adekvatan smještaj i ishrana, podrška u učenju, vaspitanje i svi drugi uslovi za njegov fizički, mentalni, duhovni, moralni, psihološki i društveni razvoj.

U Crnoj Gori većina djece se obrazuje u mjestu prebivališta i pod stalnim je nadzorom i brigom roditelja sa kojima živi. Međutim, jedan broj djece se školuje u ustanovama van mjesta prebivališta i odvojena su od roditelja, rukovođeni sopstvenim željama i obrazovnim potrebama i voljom samih roditelja. To su najčešće djeca koja pohađaju srednju školu, ali ima i djece koja pohađaju osnovnu školu. Na odabir školovanja van mjesta prebivališta utiču brojni faktori: neravnomjerna mreža obrazovnih ustanova, velika udaljenost obrazovnih ustanova od mjesta prebivališta djeteta, opredjeljenje za obrazovni program koji se ne realizuje u mjestu prebivališta djeteta, a kada su u pitanju djeca sa invaliditetom, razlog njihovog školovanja van mjesta prebivališta su posebne obrazovne potrebe, ali i njihove potrebe za rehabilitacijom i rehabilitacijom, koja nije moguća bez odgovarajuće opreme kojom obrazovne ustanove raspolazu.

Djeca koja se školuju u obrazovnim ustanovama van svog mjesta prebivališta, a čija udaljenost ne omogućava svakodnevno putovanje učenika, uglavnom su smještena u domovima učenika i internatima pri obrazovnim centrima i resurs centrima za obrazovanje djece sa smetnjama u razvoju i invaliditetom. Može se pretpostaviti da je jedan broj djece smješten kod prijatelja i rođaka roditelja djece, ali njihov broj nije poznat.

Domovi učenika/internati su vaspitno-obrazovne ustanove koje omogućavaju učenicima boravak (smještaj i ishranu) i vaspitanje tokom pohađanja škole. U Crnoj Gori ove ustanove imaju dugu tradiciju – prvu školu sa internatom otvorio je Petar II Petrović Njegoš 1833. godine na Cetinju, a prvi poslijeratni učenički dom osnovan je u Podgorici 1946. godine. Termin „dom učenika“ datira iz 1958. godine, kada je uvršten u Opšti zakon o školstvu („Službeni list FNRJ“ br. 28/1958), a do tada se se najčešće upotrebljavali termini „konvikt“ i „internat“.

Osnovna uloga doma učenika/internata je da učeniku koji je odvojen od porodice pruži vaspitno-obrazovnu podršku, smještaj i ishranu, uslove za učenje, završavanje školskih obaveza, kulturne i sportske aktivnosti. U tom smislu domovi učenika imaju tri funkcije: *pedagošku* – ostvarivanje ciljeva i zadataka iz vaspitnog programa rada, *socijalnu-integraciju i socijalnu komunikaciju* u društvenoj sredini i *psihološku* – koja podrazumijeva razvoj pozitivne klime, etosa između učenika i vaspitača, gdje dolazi do izražaja saradnički duh, prijateljstvo, kreativnost, zadovoljavanje potreba i razvoj ličnosti. U domu učenika/internatu integrišu se životne, radne i vaspitne aktivnosti. Imaju posebnu organizaciju i u njima se rad odvija 24 časa.

Organizovanjem smještaja, ishrane i vaspitnog rada u domu/internatu doprinosi se dostupnosti svih vrsta obrazovanja i škola, i u tom smislu oni predstavljaju sistemsku podršku učenicima i njihovim

roditeljima. Podsticanje i širenje mreže domova učenika na osnovu potreba učenika i roditelja, doprinosi kvalitetu i obogaćivanju obrazovnog sistema, jer izjednačavaju vaspitno-obrazovne mogućnosti i daju šansu svakom učeniku da se afirmiše i ostvari i razvije svoje talente i potencijale. To je i svojevrsna podrška roditeljima u ispunjavanju zakonske dužnosti da obezbijede osnovno školovanje djetetu u skladu sa mogućnostima, vodeći računa o sposobnostima i željama djeteta. Faktičko odvajanje djeteta od roditelja i boravak u domu učenika veliki je izazov i za dijete i za njegove roditelje. Odvajanje i smještaj djeteta u dom učenika/internat radi školovanja ne dovodi do bilo kakvih statusnih promjena u pogledu roditeljskog prava, ali se mijenja način na koji se roditelji staraju o djeci, imajući u vidu da dijete tokom školske godine ne živi sa roditeljima i nije pod njihovim svakodnevnim ličnim nadzorom. S druge strane, dom učenika/internat je ustanova u kojoj djeca zadovoljavaju svoje svakodnevne životne potrebe. Odvojena od svojih roditelja i porodice djeca se suočavaju sa raznovrsnim situacijama u kojima im je potrebno vaspitno usmjeravanje, pomoć i podrška u zadovoljavanju potreba u vezi sa učenjem, liječenjem, razrješenjem vršnjačkih sukoba i sl. Istovremeno, rad u domu učenika/internatu mora biti takav da svakom djetetu omogućava da u punoj mjeri uživa i ostvaruje sva prava garantovana međunarodnim ugovorima i nacionalnim propisima, kao što su pravo na poštovanje najboljeg interesa djeteta, pravo djeteta na zaštitu od diskriminacije, nasilja, zlostavljanja i zanemarivanja, pravo na slobodno izražavanje mišljenja, pravo na participaciju i dr. To podrazumjeva posvećen rad vaspitača i njihovu dobru saradnju sa učenicima, njihovim roditeljima i socijalnim, zdravstvenim i drugim službama u zajednici.

Smještaj i ishrana učenika u Crnoj Gori organizuju se u domu učenika, odnosno u domu učenika i studenata, resursnom centru - internatu, obrazovnom centru i u okviru jedne osnovne škole. Domovi učenika i studenata su formirani kao javne ustanove (Bar, Berane, Nikšić, Podgorica, Cetinje, Kotlor). Smještaj i ishrana učenika sa smetnjama u razvoju se odvija u okviru internata u resursnim centrima (Podgorica i Kotor). Takođe, smještaj i ishrana su organizovani i u okviru obrazovnih centara (Plužine i Šavnik), kao i u okviru jedne osnovne škole u Pljevljima. U zavisnosti od tipa organizacije njima rukovode i upravljaju direktor i upravni, odnosno školski odbor. Nadzor nad njihovim radom vrši ministarstvo nadležno za poslove učeničkog standarda, Zavod za školstvo kao, i nadležni inspekcijски organi. Iako postoji zakonska obaveza objavljivanja godišnjih izvještaja o utvrđivanju kvaliteta obrazovno-vaspitanog rada u ustanovama na internet stranici Zavoda, tokom izrade ovog izvještaja nije bilo moguće doći do njih.

Važno je istaći da, iako je *Opštim zakonom o obrazovanju i vaspitanju* propisano da je osnivač ustanove dužan da prije početka rada podnese Ministarstvu zahtjev za licenciranje ustanove, uz koji podnosi akt o osnivanju i dokaze o ispunjenosti propisanih uslova, nijedan dom učenika/internat ne posjeduje licencu za obavljanje usluga smještaja i ishrane učenika, u pojedinim ustanovama ovo nije prepoznato ni u internim dokumentima, iako se bave pružanjem navedenih usluga.

Takođe, jasno je definisano da Upravni odbor doma utvrđuje cijenu smještaja i ishrane u domu uz saglasnost Ministarstva, koja se sastoji iz: troškova ishrane; troškova smještaja i troškova vaspitnog rada, i da u troškovima smještaja i ishrane učenika u domu učestvuju roditelji, odnosno staratelji učenika 20% od ukupne cijene koštanja smještaja i ishrane u domu. Utvrđena cijena ne predstavlja stvarne troškove, pa djeca i roditelji nemaju realnu sliku koštanja usluge smještaja i ishrane.

Smještaj i ishrana učenika se obavljaju u 12 domova učenika/internata:

- JU Dom učenika "Dušan Marović" Bar;
- JU Dom učenika i studenata "Braća Vučinić" Nikšić;
- JU Dom učenika i studenata Berane;

- JU Dom učenika i studenata Podgorica;
- JU Dom učenika i studenata Cetinje;
- JU Dom učenika i studenata "Spasić-Mašera" Kotor;
- JU Resursni centar za obrazovanje i osposobljavanje „1.jun“;
- JU Resursni centar za djecu i mlade "Podgorica";
- JU Obrazovni centar Šavnik;
- JU Obrazovni centar Plužine;
- JU Osnovna škola „Bratstvo-jedinstvo" Kovačevići (Pljevlja).

U njima godišnje boravi u prosjeku oko 550 učenika, uglavnom srednjoškolaca, ali je u domskom smještaju i oko 30 učenika osnovne škole. U internatima obrazovnih centara i resursnih centara za djecu sa smetnjama u razvoju i invaliditetom godišnje boravi oko 180 učenika.

Za potrebe ovog istraživanja, na osnovu prethodno utvrđenog projektnog zadatka i metodologije istraživanja, angažovani su eksterni konsultanti: prof. dr. Nevena Petrušić i predstavnice NVO Centar za prava djeteta Crne Gore: Rajka Cica Perović i Jelena Gluščević.

CILJEVI ISTRAŽIVANJA

U dosadašnjem periodu stanje u domovima učenika/internatima u pogledu raspoloživog kadra, prostora i opreme, te stepena ostvarivanja prava i zadovoljenja životnih, obrazovnih, vaspitnih, psiholoških, socijalnih, kulturnih, bezbjednosnih, higijenskih i drugih potreba učenika koji u njima borave nijesu bili predmet sveobuhvatne analize.

Imajući u vidu značaj i ulogu domova učenika/internata, sproveli smo istraživanje sa ciljem:

- saznanja o zadovoljenju potreba učenika (obrazovno-vaspitnih, razvojnih, bezbjednosnih, psiholoških, socijalnih, kulturnih, higijenskih i drugih potreba djece-učenika) kao i ostvarivanja i zaštite njihovih prava, te mapiranja izazova sa kojima se učenički domovi/internati suočavaju u ostvarivanju svoje uloge,
- sticanje saznanja o saradnji domova učenika sa roditeljima u cilju ostvarivanja roditeljskih prava i dužnosti prema njihovoj djeci tokom boravka djece u domovima učenika,
- sticanja saznanja o uslovima boravka djece koja se nalaze u učeničkim domovima/internatima (prikupljanje i analiza podataka o ispunjenosti tehničkih i funkcionalnih standarda).

METODOLOGIJA I OPIS ISTRAŽIVANJA

Istraživanje je realizovano neposrednim obilaskom svih domova/internata u kojima se učenicima pružaju usluge smještaja, ishrane i vaspitanja. Informacije su pribavljene od: djece – korisnika usluga i njihovih roditelja i upravljačkih struktura (direktora, zamjenika, sekretara, vaspitača koji rade neposredno sa djecom).

Za prikupljanje podataka od predstavnika upravljačke strukture domova i vaspitača koji neposredno rade sa djecom izabrana je *metoda struktuiranog intervjua*, jer je ocijenjeno da je direktni razgovor najadekvatniji i najbrži način da se dođe do kvalitetnih informacija od strane planiranih ciljanih grupa.

Za prikupljanje podataka od djece/učenika – korisnika domskih usluga korišćena je *metoda fokus grupe*, koja se u kvalitativnim istraživanjima najčešće primjenjuje.

U prikupljanju podataka od roditelja djece/učenika – korisnika domskih usluga korišćena je *metoda upitnika*, jer ovaj metod obezbjeđuje veću dostupnost i veći obuhvat ispitanika, a ispitanicima pruža najveću anonimnost i mogućnost da biraju redosljed, vrijeme i način odgovaranja.

Strukturirani intervju je vođen sa 19 predstavnika uprava i 14 vaspitača. U fokus grupama učestvovalo je 130 djece/korisnika usluga u domovima/internatima, a upitnik je popunio 151 roditelj djece.

Mišljenja djece su autentično navedena i nijesu bila predmet analize.

Takođe, analizirana je dokumentacija kojom raspolažu ustanove, kao i različiti izvještaji koje su sačinile relevantne institucije.

II PRAVNI OKVIR

MEĐUNARODNO PRAVO

UN Konvencija o pravima djeteta utvrđuje:

“U svim aktivnostima koje se tiču djece, bez obzira da li ih preduzimaju javne ili privatne institucije socijalnog staranja, sudovi, administrativni organi ili zakonodavna tijela, najbolji interesi djeteta biće od prvenstvenog značaja. Strane ugovornice se obavezuju da djetetu obezbjede takvu zaštitu i brigu koja je neophodna za njegovu dobrobit, uzimajući u obzir prava i obaveze njegovih roditelja, zakonskih staratelja ili drugih pojedinaca koji su pravno odgovorni za dijete i u tom cilju će preduzeti sve odgovarajuće zakonodavne i administrativne mjere. Strane ugovornice će obezbjediti da se institucije, službe i ustanove odgovorne za brigu ili zaštitu djece prilagode standardima koje su utvrdili nadležni organi, posebno u oblasti sigurnosti, zdravlja, u pogledu broja i podobnosti osoblja, kao i stručnog nadzora.“ (član 3)

“1. Države-potpisnice priznaju pravo djeteta na obrazovanje, a da bi se ovo pravo ostvarilo postupno i na osnovi jednakih mogućnosti, one će posebno:

- (a) Proglasiti osnovno školovanje obaveznim i besplatno dostupnim za svakoga;
- (b) Ohrabrivati razvitak različitih oblika srednjeg obrazovanja, uključujući opšte i stručno obrazovanje, učiniti ih dostupnim i pristupačnim svakom djetetu, i poduzeti odgovarajuće mjere kao što je uvođenje besplatnog obrazovanja i nuđenje finansijske pomoći u slučaju potrebe;
- (c) Omogućiti pristup visokom obrazovanju za sve, na osnovu sposobnosti, svim odgovarajućim sredstvima;
- (d) Učiniti dostupnim svoj djeci obrazovne i stručno-obrazovne informacije i savjetovanje;
- (e) Preduzeti mjere da se podrži redovno pohađanje škola i smanjenje stopa prekida školovanja.

2. Države-potpisnice će preduzeti sve odgovarajuće mjere da bi se obezbijedilo da se školska disciplina provodi na način primjeren dječijem ljudskom dostojanstvu i u skladu s ovom Konvencijom.” (član 28 stav 1 i 2)

Nijedan dio ovog člana ili člana 28. neće se tumačiti tako da bi mogao smetati slobodi pojedinaca ili tijela da osnuju i usmjeravaju obrazovne institucije, uvijek pod uslovom da se poštuju principi izloženi u stavu 1. ovog člana i zahtjevi da obrazovanje koje se odvija u takvoj instituciji mora odgovarati **minimalnim standardima** koje je postavila država.“ (član 29 stav 2)

Opšti komentar broj 1 Komiteta za prava djeteta: utvrđuje :

“Ciljevi obrazovanja - Komitet ukazuje na potrebu da obrazovanje bude usmereno na djete, prilagođeno djetetu i da omogućava njegovo osnaživanje. U ovom smislu obrazovanje ide mnogo dalje od formalnog školovanja i obuhvata širok spektar životnih iskustava i procesa učenja koji djeci omogućavaju da, individualno i kolektivno, razvijaju svoje ličnosti, talente i sposobnosti, i da žive ispunjenim i zadovoljnim životom u društvu¹.

Komiteta naglašava pravo djeteta na određeni **kvalitet obrazovanja**, koje pretpostavlja određeni kvalitet okruženja u kome se dijete obrazuje i uopšte kvalitet samog učenja i ishoda učenja. Komitet posebno ističe neophodnost zaštite djeteta od svakog oblika diskriminacije, koja, kako je naglašeno, je "vrijeđa ljudsko dostojanstvo djeteta i u stanju je da podrije ili čak uništi sposobnost djeteta da ima koristi od mogućnosti koje mu pruža obrazovanje"².

Komiteta je ukazao i na važnost postojanja **djelotvornih mehanizama nadzora** u sistemu obrazovanja i izričito naglasio da ograničenost ljudskih resursa i finansijskih sredstava kojima država raspolaže ne može biti opravdanje za nepreduzimanje potrebnih mjera kojima se obezbeđuje ostvarivanje ciljeva obrazovanja utvrđenih KPD.”

Opšti komentar broj 9 utvrđuje obavezu države da svakom djetetu sa invaliditetom obezbijedi djelotvoran pristup obrazovanju i korist od obrazovanja, obuka i priprema za zapošljavanje.

UN Konvencija o pravima osoba sa invaliditetom utvrđuje obavezu države da priznaju pravo svih osoba sa invaliditetom na obrazovanje.

Univerzalna deklaracija o ljudskim pravima, utvrđuje da svako ima pravo na obrazovanje bez obzira na svoje porijeklo, da obrazovanje treba da bude dostupno svakome pod jednakim uslovima i besplatno bar na nivou osnovne škole. (član 26)

UN Konvencija protiv diskriminacije u obrazovanju utvrđuje obavezuju države da će formulirati, razvijati i primjenjivati nacionalnu politiku koja će, metodama prilagođenim okolnostima i nacionalnoj upotrebi, težiti promovisanju jednakih mogućnosti i tretmana u obrazovanju.³

Evropska konvencija za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda (EKLP) - garantuje građanska i politička prava od kojih su neka relevantna i za oblast obrazovanja, a koja se primjenjuje i na djecu.

Evropska socijalna povelja utvrđuje niz obaveza država ugovornica u cilju obezbjeđivanja efektivnog ostvarivanja prava djece i mladih da odrastaju u okruženju koje podstiče pun razvoj njihove ličnosti i njihovih fizičkih i mentalnih sposobnosti.

Opšti komentar br. 13 Komiteta za ekonomska, socijalna i kulturna prava:⁴

Pravo na obrazovanje utvrđuje: “*Dostupnost* – države ugovornice treba da obezbijede obezbjeđivanje dovoljne obrazovne infrastrukture (obrazovne ustanove i programe) za sve, te da shodno tome ustanove bi trebalo da budu opremljene svim materijalima i sadržajima potrebnim za pravilno funkcionisanje u određenom kontekstu, kao što su zgrade, nastavna oprema i materijali, obučeno i adekvatno plaćeno osoblje, zaštitu od prirodnih elemenata, sanitarne čvorove za oba pola i sigurnu vodu za piće;

¹ Paragraf 2.

² Isto, paragraf 19.

³ Usvojena na 11. zasjedanju Opšte konferencije Organizacije UN za obrazovanje, nauku i kulturu 14.12.1960.g.

⁴ <http://www.bgcentar.org.rs/bgcentar/wp-content/uploads/2013/04/Op%C5%A1ti-komentari-Komiteta-za-ekonomska-socijalna-i-kulturna-prava.pdf>

Prihvatljivost – da obrazovanje treba da bude relevantno za djetetov kontekst, potrebe i razvojne kapacitete i da bude kvalitetno i kulturološki prikladno;

Prilagodljivost – obrazovanje treba da bude dovoljno fleksibilno da se prilagodi promjenljivim društvima i potrebama učenika u različitim društvenim i kulturnim okruženjima. (član 13)

Međunarodni standardi u domenu obrazovanja djece sadržani su i u- *Konvenciji o eliminaciji svih oblika diskriminacije žena*,⁵ *Konvenciji protiv torture i drugih surovih, neljudskih i ponižavajućih kazni ili postupaka*,⁶ kao i u nizu pravno neobavezujućih međunarodnih dokumenata (Dokumentu UN Svet po mjeri djece⁷, UN *Ciljevima održivog razvoja 2030*.⁸ i dr.)

Preporuke međunarodnih tijela

U *Zaključnim zapažanjima povodom Drugog i trećeg periodičnog izveštaja o sprovođenju KPD za period 2010-2015*,⁹ koji je Crna Gora podnijela 2015. godine,¹⁰ Komitet za prava djeteta pozdravio je napredak Crne Gore u poboljšanju obrazovnog sistema i prikupljanju podataka o obrazovanju, ali je ponovio svoju raniju zabrinutost u pogledu kvaliteta obrazovanja, skrivenih troškova, prepreka za pristup na obrazovanje za djecu u nepovoljnim ili ugrožavajućim situacijama i niske stope završavanja školovanja (par. 49).

NACIONALNO ZAKONODAVSTVO

1. Ustav Crne Gore ("Sl. list CG", br. 1/2007 i 38/2013) utvrđuje:

"Jemči se pravo na školovanje pod jednakim uslovima. Osnovno školovanje je obavezno i besplatno." (član 75)

2. Porodični zakon („Službeni list CG ", broj 1/07, 53/16 i 76/20) utvrđuje:

"Dijete je svako lice do navršenih 18 godina života.

Prava djeteta su nedjeljiva, uzajamno povezana i cjelovito se ostvaruju.

...

U ostvarivanju, unapređivanju i zaštiti prava djeteta nadležni organi, ustanove, javne službe i pojedinci dužni su da međusobno saraduju. " (član 5 stav 1,2 i 6)

"Dijete ima pravo na najbolje moguće životne uslove za svoj pravilan i potpun fizički, psihički i emocionalni razvoj, u skladu sa svojim razvojnim potrebama." (član 64 stav 1).

"Roditelji imaju pravo da dobiju sva obavještenja o djetetu od obrazovnih i zdravstvenih ustanova. " (član 69 stav 3)

"Roditelji imaju pravo i dužnost da čuvaju i podižu dijete tako što će se oni lično starati o njegovom životu, razvoju i zdravlju.

Roditelji ne smiju ostavljati bez nadzora dijete predškolskog uzrasta.

⁵ „Službeni list SFRJ“, broj 11/81.

⁶ „Službeni list SFRJ - Međunarodni ugovori“, broj 9/91.

⁷ https://www.unicef.org/bangladesh/wffc-en_main.pdf.

⁸ *Transforming our world: the 2030 Agenda for Sustainable Development, Agenda 2030*.

⁹ <https://www.ombudsman.co.me/img-publications/24/final-preporuke-komiteta2018.pdf>

¹⁰ http://www.gsv.gov.me/ResourceManager/FileDownload.aspx?rid=219610&rType=2&file=3_134_05_11_2015.pdf.

Roditelji mogu privremeno povjeriti dijete drugom licu samo ako to lice ispunjava uslove za staratelja.” (član 70).

“Roditelji imaju dužnost da obezbijede osnovno školovanje djetetu, a o daljem obrazovanju djeteta dužni su da se staraju prema svojim mogućnostima, vodeći računa o sposobnostima i željama djeteta. “(član 72).

Pod starateljstvo će se staviti dijete čiji su roditelji:

- 1) umrli, nestali, nepoznati ili su nepoznatog prebivališta najmanje mjesec dana;
- 2) lišeni roditeljskog prava;
- 3) lišeni poslovne sposobnosti;
- 4) zloupotrijebili ili grubo zanemarili vršenje roditeljskog prava;
- 5) **odsutni i nijesu u mogućnosti da se redovno staraju o njemu, a nijesu ga povjerili**

na čuvanje i vaspitanje licu za koje je organ starateljstva utvrdio da ispunjava uslove za staraoca. (član 230)

Staralac maloljetnog štíćenika dužan je da se kao roditelj stara o njegovoj ličnosti, a **naročito zdravlju, vaspitanju, obrazovanju i osposobljavanju za samostalan život i rad.** (član 231)

3. Opšti zakon o obrazovanju i vaspitanju ("Službeni list Republike Crne Gore", br. 064/02, 031/05, 049/07, "Službeni list Crne Gore", br. 4/08, 21/09, 045/10 ... 47/17) utvrđuje :

“Obrazovanje i vaspitanje je djelatnost od javnog interesa.” (član 4)

“Crnogorski državljani su jednaki u ostvarivanju prava na obrazovanje, bez obzira na nacionalnu pripadnost, rasu, pol, jezik, vjeru, socijalno porijeklo, invaliditet ili drugo lično svojstvo. Strani državljani koji imaju privremeni boravak ili stalno nastanjenje u Crnoj Gori, jednaki su u ostvarivanju prava na obrazovanje sa crnogorskim državljanima, u skladu sa posebnim zakonom.”(član 9);

“U ustanovi nije dozvoljeno: fizičko, psihičko i socijalno nasilje; zlostavljanje i zanemarivanje djece i učenika; fizičko kažnjavanje i vrijeđanje ličnosti, odnosno seksualna zloupotreba djece i učenika ili zaposlenih i svaki drugi oblik diskriminacije u smislu zakona.” (član 9a).

“Javno važeći obrazovni program donosi Ministarstvo, na predlog Nacionalnog savjeta za obrazovanje (u daljem tekstu: Nacionalni savjet).Opšti dio javno važećeg obrazovnog programa utvrđuje Ministarstvo, na predlog Nacionalnog savjeta. Posebni dio javno važećeg obrazovnog programa za: predškolsko vaspitanje i obrazovanje, osnovno obrazovanje i vaspitanje, opšte srednje obrazovanje, stručno obrazovanje, obrazovanje odraslih i vaspitni rad u **domovima učenika** utvrđuje Nacionalni savjet. Ministarstvo ne može mijenjati posebni dio javno važećeg obrazovnog programa koji utvrdi Nacionalni savjet. Ministarstvo može vratiti Nacionalnom savjetu utvrđeni posebni dio javno važećeg obrazovnog programa na ponovno razmatranje i utvrđivanje. “(član 22)

“Nacionalni savjet:

1) donosi:

- obrazovni program za obrazovanje djece sa posebnim obrazovnim potrebama;
- vaspitni program za domove učenika... “ (član 31b stav 1 tač1).

Zavod za školstvo utvrđuje i obezbjeđuje kvalitet obrazovno-vaspitanog rada u ustanovama i obavlja razvojne, savjetodavne, istraživačke i stručne poslove iz oblasti: predškolskog vaspitanja i obrazovanja, osnovnog obrazovanja i vaspitanja, srednjeg opšteg obrazovanja, opšteg obrazovanja u stručnom obrazovanju, obrazovanja i vaspitanja djece sa posebnim obrazovnim potrebama i vaspitanja u domovima učenika. (čl. 38/1)

“ Osnivač ustanove je dužan da prije početka rada podnese Ministarstvu zahtjev za licenciranje ustanove.

Uz zahtjev za licenciranje ustanove, osnivač podnosi akt o osnivanju i dokaze o ispunjenosti uslova iz čl. 46 i 46 a ovog zakona.

Zahtjev za licenciranje podnosi se i kada ustanova vrši statusne promjene, mijenja sjedište, odnosno objekat, organizuje podružnu ustanovu ili uvodi nove obrazovne programe. (član 49).

“Radi organizovanog ostvarivanja interesa roditelja, u ustanovi se obrazuje savjet roditelja. Savjet iz stava 1 ovog člana je sastavljen od roditelja djece različitih vaspitnih grupa, odnosno od roditelja učenika različitih razreda, koji se biraju na roditeljskom sastanku, na način i po postupku utvrđenim statutom ustanove. “(član 94)

“Savjet roditelja:

1) bira predstavnike roditelja u školski, odnosno upravni odbor;

2) daje mišljenje o predlogu godišnjeg plana rada ustanove;

3) razmatra izvještaj o radu ustanove;

3a) učestvuje u postupku predlaganja izbornih predmeta;

3b) daje mišljenje na program organizacije ekurzije učenika;

3c) razmatra interne i eksterne izvještaje o utvrđivanju kvaliteta obrazovno-vaspitnog rada ustanove;

4) razmatra prigovore roditelja i učenika u vezi sa obrazovno-vaspitnim radom;

5) obavlja i druge poslove, u skladu sa zakonom i statutom ustanove.

Način rada savjeta roditelja bliže se utvrđuje statutom ustanove. “ (član 95).

Učenik je odgovoran da nadoknadi štetu koji učini u ustanovi. Postupak utvrđivanja odgovornosti učenika i način nadoknade štete bliže se uređuju statutom ustanove. (član 98 a).

Učenik ima pravo na:

1) smještaj i ishranu u domu;

2) stipendiju za talentovane;

2a) stipendiju za deficitarne kvalifikacije;

3) participaciju prevoza.

Bliže kriterijume za participaciju prevoza učenika propisuje Ministarstvo. (član 130).

“Smještaj i ishrana učenika organizuju se u domu učenika, odnosno u domu učenika i studenata i resursnom, odnosno obrazovnom centru (u daljem tekstu: dom).

Pravo na ishranu, odnosno na ishranu i smještaj u domu ima redovni učenik osnovne i srednje škole koji se školuje van mjesta prebivališta.

Kriterijumi, način i redosljed za prijem učenika, kao i cijena smještaja i ishrane u domu bliže se uruđuju propisom Ministarstva.” (član 131).

“Konkurs za prijem učenika u dom raspisuje osnivač, najmanje dva mjeseca prije početka školske godine.

Raspodjelu mjesta i useljavanje učenika u dom vrši komisija, koju imenuje upravni odbor doma.

Komisija iz stava 2 ovog člana dužna je da izvrši raspodjelu mjesta i useljavanje učenika do početka nastavne godine.

Ukoliko je učenik, odnosno roditelj učenika nezadovoljan odlukom komisije iz stava 2 ovog člana, ima pravo prigovora upravnom odboru doma, u roku tri dana od dana raspodjele.“ (član 132).

4. Zakonom o vaspitanju i obrazovanju djece sa posebnim obrazovnim potrebama ("Službeni list RCG", broj 80/2004 i "Službeni list Crne Gore", br. 45/2010.) regulisano je :

"Vaspitanje i obrazovanje djece sa posebnim obrazovnim potrebama ostvaruje se u predškolskoj ustanovi, u ustanovi osnovnog i opšteg srednjeg i stručnog obrazovanja i vaspitanja (u daljem tekstu: škola) i u resursnom centru."(član 8 stav 1).

Podzakonski propisi

1. Pravilnikom o bližim uslovima za osnivanje ustanova u oblasti obrazovanja i vaspitanja ("Službeni list RCG", broj 40/2006) uređuju se bliži uslovi za osnivanje ustanova u oblasti obrazovanja i vaspitanja (predškolske ustanove, škole, domovi učenika, odnosno studenata, organizatori obrazovanja odraslih, zavodi-posebne ustanove i obrazovni centri), u pogledu: broja djece, učenika, odnosno polaznika, prostora, opreme i nastavnih sredstava, kao i standarde za prostor i opremu.

"Dom učenika, odnosno dom učenika i studenata i dom studenata je objekat zatvorenog tipa za pružanje usluga smještaja, ishrane i vaspitnog rada, kao i za učenje i kulturni život učenika i studenata, u skladu sa obrazovnim programom. (član 198)

Javna ustanova dom učenika se može osnovati ako ima najmanje 30 učenika, odnosno dom učenika i studenata ako ima najmanje 50 učenika odnosno studenata, a dom studenata ako ima najmanje 80 studenata. (član 199 stav 1)

"Objekat doma je arhitektonska i građevinska cjelina jednog, ili više objekata, posebno podešenih za rad doma. Objekat doma se gradi od materijala koji ne štete zdravlju, a obezbjeđuju odgovarajuću toplotnu, zvučnu i hidro izolaciju. Objekat doma mora ispunjavati opšte uslove u pogledu: gradnje, sanitarne, protivpožarne, seizmičke uslove, zaštite na radu, očuvanja životne sredine i druge propisane uslove." (član 204)

"Zgrada doma ima: - sobe - spavaonice; - sanitarije; - prostore za komunikaciju (ulaz, hol, stepeništa); - prilaze za korisnike sa posebnim potrebama; i - zajedničke prostorije. " (član 209).

"Sobe čine najmanje 50 % ukupnog prostora objekta doma. Prostor za komunikaciju zauzima najviše 25% ukupne površine zgrade doma. Stepeništa doma su najmanje širine 1,20 m, a hodnici najmanje širine 2,60 m. Prostorije zgrade doma su visine 3 m u kuhinjskom bloku, odnosno 2,60 m u sobama." (član 210)

"Sobe su centralni prostor doma. Dom ima broj soba srazmjerno planiranom kapacitetu doma, s tim da je najmanja površina sobe 5 m² po korisniku. Sobe mogu biti jednokrevetne, dvokrevetne ili višekrevetne, ali ne više od četvorokrevetnih. Najmanja površina sobe je 10 m² bez kupatila." (član 211)

"Soba mora imati: - ležaj, po pravilu, dimenzije najmanje 1,90 m x 0,90 m; - madrac odgovarajuće ležajne površine, sa posteljinom; - noćni ormarić ili odgovarajuću policu uz svaki krevet; - univerzalni sto i stolice srazmjerno broju kreveta; - utičnice; - ormar, sa dijelom za vješanje odjeće i dijelom pregrađen policama, dimenzija 0,50 m x 0,60 m i 1,60 m x 1,90 m. Domovi se opremaju odgovarajućom opremom i namještajem, u skladu sa namjenskim korišćenjem. " (član 212)

"Objekat za pripremu i pružanje usluga ishrane, po pravilu, je odvojen od smještajnog bloka i sastoji se od: - kuhinje; - restorana; - predprostora sa sanitarnim blokom; i - pratećih sadržaja. Oprema u kojoj se sprema, čuva i skladišti hrana i namirnice mora, po pravilu, biti od nerđajućeg materijala (inoxa). " (član 220)

“Na ustanove za obrazovanje i vaspitanje djece sa posebnim potrebama-zavode (u daljem tekstu: posebna ustanova) shodno se primjenjuju odredbe ovog pravilnika koje se odnose na predškolske ustanove, osnovne i srednje škole, organizatore obrazovanja odraslih i domove učenika, ako ovim pravilnikom nije drugačije propisano.” (član 243)

2. Pravilnik o kriterijumima i načinu prijema učenika u domove učenika i ostvarivanju prava na participaciju prevoza, (“Službeni list RCG”, broj 56/2003. Sl. list CG”, br. 39/15, 42/16) utvrđuje:

“Prijem učenika u dom vrši se na osnovu konkursa, koji raspisuje Ministarstvo prosvjete i nauke (u daljem tekstu: Ministarstvo).

Konkurs za prijem učenika u dom sadrži:

- naziv i sjedište doma;
- broj raspoloživih mjesta;
- rokove i uslove prijema;
- spisak dokumenata potrebnih za prijem“ (član 3)

“Učenici - kandidati na konkursu podnose sljedeća dokumenta:

- 1) prijavu na konkurs;
- 2) uvjerenje o uspjehu iz prethodne godine školovanja;
- 3) diplomu i ostale dobijene nagrade u domu i van doma;
- 4) ljekarsko uvjerenje o zdravstvenom stanju;
- 5) potvrdu o mjestu prebivališta.” (član 4).

Cijena boravka u domu sastoji se iz:

- troškova ishrane;
- troškova smještaja i
- troškova vaspitnog rada. “(član 11).

Upravni odbor doma utvrđuje cijenu smještaja i ishrane u domu uz saglasnost Ministarstva. (član 12)

U troškovima smještaja i ishrane učenika u domu učestvuju roditelji, odnosno staratelji učenika 20% od ukupne cijene koštanja smještaja i ishrane u domu. (član 12 a)

3. Pravilnikom o normativima i standardima za sticanje sredstava iz javnih prihoda za ustanove koje realizuju javno važeće obrazovne programe (“Službeni list Crne Gore”, broj 66/ 2010 i 41/2013 i 67/17 i 54/18) utvrđuju se mjerila za formiranje odjeljenja i grupa, normativi i standardi za organizovanje savjetodavne službe, biblioteke, administrativno-računovodstvene i tehničke službe i mjerila za vrednovanje materijalnih troškova u ustanovama koje realizuju javno važeće obrazovne programe u oblasti: predškolskog vaspitanja i obrazovanja, osnovnog obrazovanja i vaspitanja, opšteg srednjeg obrazovanja i vaspitanja, stručnog obrazovanja, vaspitanja i obrazovanja djece sa posebnim obrazovnim potrebama-resursni centar, obrazovanja odraslih, učenika i studenata i u obrazovnom centru.

4. Pravilnikom o sadržaju, obliku i načinu utvrđivanja kvaliteta obrazovno-vaspitnog rada u ustanovama (“Službeni list Crne Gore”, broj 26/12), propisuje se sadržaj, oblici i način utvrđivanja kvaliteta obrazovno-vaspitnog rada u predškolskoj ustanovi, osnovnoj školi, gimnaziji,

stručnoj školi, obrazovnom centru, resursnom centru, kod organizatora za obrazovanje odraslih i **domu učenika**.

“Utvrđivanje kvaliteta obrazovno-vaspitnog rada vrši se u oblasti:

- postignuća znanja i vještina djece, učenika i polaznika obrazovanja (u daljem tekstu: učenici) prema obrazovnim standardima znanja;
- kvaliteta nastave i učenja;
- etosa ustanove (duh zajednice i atmosfere u ustanovi, očuvanje i unapređivanje ljudskih prava, prirodne i društvene sredine, multietičnosti i različitosti);
- upravljanja i rukovođenja ustanovom, organizacije i izvođenja obrazovno-vaspitnog rada;
- podrške koju ustanova pruža učenicima (dopunska, dodatna nastava, dodatna pomoć učenicima sa posebnim obrazovnim potrebama, takmičenja i dr.);
- kadrovskih, materijalno-tehničkih i bezbjednosnih uslova rada ustanove;
- saradnje sa roditeljima, drugim ustanovama i lokalnom sredinom i socijalnim partnerima;
- drugih sadržaja značajnih za utvrđivanje kvaliteta obrazovno-vaspitnog rada u ustanovi.“ (član 2).

“Interno utvrđivanje kvaliteta obrazovno-vaspitnog rada ustanove obavljaju stručni i drugi organi i subjekti ustanove u skladu sa statutom i godišnjim planom rada.

Ustanova sačinjava izvještaj o interno utvrđenom kvalitetu obrazovno-vaspitnog rada jednom u dvije godine.

Izvještaj iz stava 2 ovog člana ustanova dostavlja Zavodu za školstvo (u daljem tekstu: Zavod).

Izuzetno od stava 3 ovog člana, ustanove koje realizuju stručno obrazovanje i obrazovanje odraslih izvještaj o internom utvrđenom kvalitetu obrazovno-vaspitnog rada dostavljaju i Centru za stručno obrazovanje (u daljem tekstu: Centar)” (član 4)

“Eksterno utvrđivanje kvaliteta obrazovno-vaspitnog rada u ustanovi može biti redovno i vanredno.

Redovno utvrđivanje kvaliteta obrazovno-vaspitnog rada ustanove obavlja se najmanje jednom u četiri godine.

Vanredno utvrđivanje kvaliteta obrazovno-vaspitnog rada ustanove obavlja se po potrebi, kao i na obrazloženi zahtjev savjeta roditelja čiju opravdanost ocjenjuje Zavod, odnosno na zahtjev organa državne uprave nadležnog za poslove prosvjete i sporta (u daljem tekstu: Ministarstvo). “(član 5)

“Nadzornici utvrđuju kvalitet obrazovno-vaspitnog rada na osnovu:

- neposrednog praćenja nastave i drugih oblika obrazovno-vaspitnog rada;
- uvida u realizaciju godišnjeg plana i programa rada ustanove;
- uvida u postignuća standarda znanja učenika;
- uvida u evidenciju rezultata eksterne provjere znanja;
- uvida u realizaciju predmetnih programa i vannastavnih aktivnosti;
- razgovora sa direktorom, nastavnicima, učenicima, roditeljima i drugim subjektima koji su uključeni u obrazovno-vaspitni proces;
- uvida u elektronsku bazu statističkih podataka koje ustanova redovno ažurira u klasifikacionom periodu;
- analize upitnika za učenike, zaposlene i roditelje;
- drugih radnji za koje se procijeni da su neophodne.“ (član 8)

“Zavod sačinjava godišnji izvještaj o utvrđivanju kvaliteta obrazovno-vaspitnog rada u ustanovama i dostavlja ga Ministarstvu i Nacionalnom savjetu za obrazovanje. Godišnji izvještaj iz stava 1 ovog člana se objavljuje na Internet stranici Zavoda. “ (član 15).

STRATEŠKA DOKUMENTA

- Nacionalna strategija održivog razvoja do 2030 godine;¹¹
- Strategija za ostvarivanje prava djeteta 2019-2023;¹²
- Strategija za mlade 2017-2021;¹³
- Strategija za integraciju lica sa invaliditetom u Crnoj Gori za period 2016-2020;¹⁴
- Strategija razvoja opšteg srednjeg obrazovanja u Crnoj Gori (2015-2020);
- Strategija razvoja stručnog obrazovanja u Crnoj Gori (2015-2020);
- Strategija inkluzivnog obrazovanja u Crnoj Gori 2019-2023.¹⁵

III PREGLED STANJA

3.1 JU Dom učenika i studenata „Dušan Marović“ - Bar

JU Dom učenika „Dušan Marović“ - Bar, kao samostalna ustanova, posluje od 1974. godine, kada je i sagrađen sadašnji objekat koji je u državnom vlasništvu. Dom raspolaže sa 1574 m² korisne površine, 48 soba i 117 ležaja. U školskoj 2019/2020 godini usluge doma je koristilo 23 djece(20M, 3Ž) i 15 studenata.

Djeca su sa teritorije Crne Gore, a jedno dijete je iz Republike Srbije.

Nije vršena prijava/promjena boravka/prebivališta djece.

3.1.1. Upravljanje, interna normativa, dokumentacija, kadrovska struktura

Dom posjeduje dokumenta neophodna za funkcionisanje ustanove kao što su: statut, akt o unutrašnjoj organizaciji i sistematizaciji radnih mjesta, Pravilnik o kućnom redu. Ne postoje dokumenta kao što su: licence za rad za stručne radnike, Program pružanja usluge, te različite procedure za postupanje u slučaju incidentnih događaja koji mogu da ugroze bezbjednost i život korisnika, o načinu

¹¹ <http://www.mrt.gov.me/biblioteka/strategije>

¹² <http://www.mrs.gov.me/biblioteka/strategije>

¹³ <http://www.mps.gov.me/biblioteka/strategije>

¹⁴ http://www.mbezportfe.gov.me/ResourceManager/FileDownload.aspx?rid=97077&rType=2&file=5_56_08_03_2012.pdf.

¹⁵ <http://www.mps.gov.me/biblioteka/strategije>

zaštite podataka o ličnosti korisnika, o postupanju po pritužbama korisnika, te neophodni atesti za struju, vodu, zdravstveno-sanitarne potvrde /knjižice.

Ne postoje personalni dosijei za svakog korisnika.

Kadrovska struktura

U domu je 11 zaposlenih, od toga dva vaspitača.

Dom nema Plan profesionalnog razvoja zaposlenih, kao ni bilo kakve organizovane aktivnosti u domenu obezbjeđivanja kontinuirane obuke zaposlenih za podizanje njihovih stručnih kapaciteta i profesionalnog razvoja.

3.1.2. Prostorno-tehnički, smještajni, sanitarno-higijenski uslovi i ishrana

Uslovi u kojima djeca borave u domu su loši, u dužem vremenskom periodu, pa predstavljaju potencijalnu opasnost za sigurnost, zdravlje, vaspitanje i obrazovanje učenika. O navedenom svjedoči i Izvještaj o utvrđivanju kvaliteta vaspitno-obrazovnog rada od 27. 4. 2016. godine Zavoda za školstvo Crne Gore, sačinjenog za potrebe eksterne evaluacije.¹⁶ Sanitarno-higijenski uslovi, prostorno-tehnički i smještajni uslovi, kao i opremljenost nastavnim/smještajnim sredstvima su nezadovoljavajući, estetskom uređenju se ne posvećuje pažnja, pa Dom po svom enterijeru ne liči na vaspitnu ustanovu. Grijanje u Domu ne zadovoljava potrebe učenika, jer su grijalice u sobama jedino sredstvo za grijanje. Iako je Zavod za školstvo preporučio da se poboljšaju smještajni uslovi učenika kako bi učenici imali osnovne uslove za život i učenje, da se poboljša bezbjednost učenika kako bi se učenici osjećali sigurno i bezbjedno, kao i da se obezbijedi hitnu sanaciju etažnih sanitarnih prostorija i nabavku opreme u skladu sa odgovarajućim standardima da bi se stvorili bezbjedni zdravstveno-higijenski uslovi za život učenika, preporuke Zavoda za školstvo nijesu realizovane.

Zbog stanja u kojem se Dom nalazi, Institucija Zaštitnika ljudskih prava i sloboda je pokrenula postupak u okviru kojeg su relevantni inspekcijski organi: Uprava za inspekcijske poslove – Odsjek za zdravstveno – sanitarnu inspekciju i Uprava za bezbjednost hrane, veterinu i fotosanitarne poslove¹⁷ sprovele relevantan inspekcijski nadzor i konstatovale mnoge nepravilnosti, naložile njihovo otklanjanje i privremeno zabranila rad kuhinje. Ministarstvo prosvjete je na navedene okolnosti Instituciji Zaštitnika dostavilo izjašnjenje u kojem se navodi da je pripremljena tehnička dokumentacija za rekonstrukciju fasade, zamjenu unutrašnje i spoljašnje bravarije, kao i otklanjanje prioriternih infrastrukturnih nedostataka na objektu, ali se nije pristupilo rekonstrukciji objekta jer je Detaljnim urbanističkim planom Opštine Bar predviđeno da se Dom učenika gradi na drugoj lokaciji, kao novi objekat, pri čemu je potpuno neizvjesno da li će i kada započeti izgradnja novog objekta. Na osnovu dobijenih činjenica Zaštitnik ljudskih prava i sloboda Crne Gore je u Mišljenju od 12. 5. 2020. godine,¹⁸ Ministarstvu prosvjete preporučio:

1) da zauzme jasan stav o daljem funkcionisanju JU Dom učenika „Dušan Marović“ - Bar, na postojećoj lokaciji, i

2) da za školsku 2020/2021 godinu ne raspisuje konkurs za prijem učenika/studenata u JU „Dušan Marović“ - Bar u postojećim uslovima.

¹⁶<http://www.srr.gov.me/ResourceManager/FileDownload.aspx?rid=260339&rType=2&file=JU%20Dom%20u%C4%8Denika%20Du%C5%A1an%20Marovi%C4%87%20Bar.pdf>

¹⁷ Rješenje br. UP/I 02/3-12-728/15 od 27.02.2020.

¹⁸ https://www.ombudsman.co.me/docs/1589786111_120520202-preporuka-br.pdf

O lošim uslovima za život i učenje u domu svjedoče i učenici - korisnici usluga, koji su u razgovoru ocijenili da su uslovi života i rada u domu loši.

- Ništa nam se ne dopada;
- Sve je staro, izlomljeno i prljavo;
- Sobe katastrofa, namještaj katastrofa, sve polomljeno, razvaljeno, puno buba i miševa/pacova;
- Sve je prljavo, čudi me da se do sada niko nije zarazio;
- Ne koristimo čitaonu/ učionicu, tv salu, to bi trebalo da bude sve ujedno, a to je ustvari leglo buba, pacova, prepuno prašine i polomljenog namještaja;
- Čistačica koja je na pola radnog vremena čisti sa vodom, ne znam ima li kakvih dezinfekcionih sredstava, ali se toliko zapušteno i staro ne može očistiti;
- Prozori izlomljeni, furi na sve strane;
- Grijanja nema uopšte, učenici donose radijatore od kuće (zabranjene su im kvarcne grijalice, iz bezbjedonosnih razloga, prim. istraživačica); Kad se upali par grijalica, iskače osigurač od opterećenja. Metalni poklopac na osiguračima razvaljen, utičnice po sobama polomljene, žice se vide, posteljina i čebad katastrofa, tako da djeca donose od kuće i nose kući na pranje.
- Kupaonice izlomljene, stare, bez vrata i zavjesa, kupatilski mobilijar, zapušten, prljav, star, izlomljen, česme i sl.;
- Zajednička su kupatila za sve na istom spratu i
- za djevojke i za muškarce i potpuno su devastirani i pravi izvor zaraze;
- Kreveti raspali, malo jače sjedneš ili se nasloniš, šperploča se polomi;
- Dušeci prastari i smrdljivi.

Kvalitet ishrane

Dom ne posjeduje normative i standarde o ishrani.

- Hrana katastrofalna, kuhinja, prastara, nehigijenska, hrana jednolična, neukusna, nepečena i nedovoljno termički obrađena;
- Volio bih da imamo raznovrsniju hranu i da bude ukusno spremljena, začinjena;
- Volio bih da imamo više voća, sokova i ponekad kolače.

3.1.3. Bezbjednost učenika - kućni red

Bezbjednost učenika je na nezadovoljavajućem nivou. Dom ima video nadzor u hodnicima. Nema protivpožarnih aparata, ni obučenog osoblja za intervencije u slučaju požara.

U domu nijesu uspostavljena jasna postupanja i procedure koje garantuju bezbjednost i sigurnost djece.

- *Nije bezbjedno;*
- *Ljudi dolaze na posao i idu kad požele;*
- *Prilično dug period noću nijesmo imali ni noćnog portira;*
- *Hodnici pod video nadzorom da što ne oštetimo;*
- *Posljednje nedelje oktobra bili smo potpuno uveče bez nadzora;*
Izlazimo kada hoćemo i gdje hoćemo, nema nadzora.

Nema jasnih procedura za prijavljivanje i postupanje u slučajevima postojanja sumnje na nasilje i zlostavljanje djece i mladih.

- *Nema nasilja, mi smo dobri, gdje živimo, ali stvarno;*
- *Mi smo dobri i kad nemamo nadzora noću.*

Kućni red

U Domu postoji Pravilnik o boravku učenika u Domu, koji je vidno istaknut. Međutim, pravila ponašanja se ne poštuju.

Predstavnik uprave Doma otvoreno konstatuje da postoji problem sa poštovanjem kućnog reda, ali uzroci ove pojave nisu analizirani, niti su preduzimate mere za unaprjeđenje stanja.

Stiče se utisak da su korisnici usluga Doma potpuno rezignirani i demotivisani da poštuju pravila upravo zbog loših uslova smeštaja i života i rada u Domu i osjećanja da su prepušteni sami sebi i bez ikakvog nadzora.

- *Da, postoji na papiru, niko ga se ne pridržava, niko ne kontroliše;*
- *Potpuna anarhija i rasulo;*
- *Ne vodimo računa ni o čemu, nemamo šta da čuvamo;*
- *Kada nešto polomimo, mi to platimo.*

3.1.4. Vaspitni rad i podrška u učenju - kultura, sport, slobodno vrijeme

Nivo vaspitnog rada i pružanja podrške u učenju je nezadovoljavajući. Vaspitači ne pružaju učenicima nikakav vid stručne pomoći u učenju i savladavanju nastavnih jedinica, kada im je podrška

potrebna. Nema međusobnog uvažavanja između učenika i vaspitača, a vaspitači svojim ponašanjem nijesu primjer i uzor učenicima. To je konstatovano i u navedenom Izvještaju Zavoda za školstvo Crne Gore.

U Domu ne postoji adekvatna kompjuterska oprema kao vid podrške u učenju.

- *Imamo dva vaspitača, od kojih je jedan bivši direktor i ništa ne radi, ne dolazi na posao, sem kad on procijeni da treba;*
- *Imamo ukupno dva vaspitača, koji bi trebalo da rade svoj posao i da se smjenjuju. Ovaj jedan ide uskoro u penziju i baš ga briga za sve, dođe kad hoće, ide kad hoće;*
- *Taj drugi vaspitač, bivši direktor, ima jako loš odnos sa učenicima, ne poštujemo ga i ne volimo.*

Na pitanje “Da li u Domu imate psihologa ili pedagoga?”, učesnici fokus grupe kažu da nemaju, ali da bi im bili potrebni:

- *Svašta bi nam trebalo, stručnjaci za sve i svašta*

Kultura, sport, slobodno vrijeme

U Domu nema organizovanog kulturnog i sportskog života.

- *Nemamo ni dvorište, ni klupe, ni terene;*
- *Neki od nas koriste gradske sportske sadržaje i članovi su nekih sportskih klubova/društava;*
- *Obično se dosađujemo, odmaramo, šetamo, slušamo muziku, izađemo u grad, ako je loše vrijeme gluvarimo po Domu, nekad idemo u bioskop i sl.*

1.1. Ostvarivanje i zaštita prava učenika - nagrađivanje i kažnjavanje

U navedenom Izvještaju Zavoda za školstvo Crne Gore o utvrđivanju kvaliteta vaspitno-obrazovnog rada oblast - Prava i dužnosti učenika/poštovanje dječijih prava ocijenjena je kao nezadovoljavajuća, a što nije promijenjeno u vrijeme prikupljanja podataka za izradu ovog Izvještaja.

Informisanje djece o njihovim pravima i obavezama vrši se tako što se na početku godine pisani dokument istakne na oglasnoj tabli i po spratovima, ali, kako uprava navodi, “djeca sve to pocijepaju”.

- *Vaspitači nam daju neke početne informacije, upoznaju ih sa ustanovom, sa pravilima i kućnim redom u Domu, ali se tu njihov posao završio, posebno onog jednog vaspitača koji skoro da i ne dolazi na posao.*

U Domu ne postoji bilo kakvo tijelo/forum koje obezbjeđuje izražavanje mišljenja i participaciju djece o pitanjima koja ih se tiču. Učešće predstavnika učenika u radu Upravnog odbora, uprava Doma tumači kao participaciju. U Domu se ne praktikuje sprovođenje povremenih anketa kako bi se procijenio stepen zadovoljstva i eventualno pribavili prijedlozi i sugestije za unaprjeđenje kvaliteta usluga i zaštite djece.

- *Uprava nas ne konsultuje u planiranju bilo kakvih aktivnosti!*

Prava djece nisu zastupljena kao tema, niti se organizuju bilo kakva predavanja o pravima djece, jednakosti i nediskriminaciji, o načinu zaštite u slučajevima kršenja prava i sl.

U Domu nijesu razvijene procedure procesuiranja slučajeva kršenja prava djeteta.

- *Možemo pisati i žaliti se, ali kao što vidite sve je uzalud, nema odgovora!*

Na osnovu razgovora sa učesnicima stekao se utisak da su djeca svjesna svojih prava, vrlo zainteresovana za razgovor na temu učeničkog standarda i poštovanja prava djeteta, spremna da otvoreno iznose svoje stavove i bore za svoja prava. Prezentovali su dopise, zahtjeve i molbe koji su zavedeni djelovodnim brojem Doma, a slati na različite adrese za koje su smatrali da im mogu pomoći u rješavanju njihovih problema (Ministarstvo prosvjete, Uprava Doma, Gradonačelnik grada Bara, Zavod za školstvo i dr.) a na koje nijesu dobijali odgovore. Takođe, fotografijama na mobilnim telefonima hronološki su dokumentovali probleme sa kojima se duže vrijeme suočavaju.

Nagrađivanje i kažnjavanje

U Domu se primjenjuje Pravilnik Ministarstva prosvjete o nagrađivanju i kažnjavanju. Nijesu dostupni podaci o učestalosti kažnjavanja, ali iz razgovora sa učesnicima fokus-grupe stiče se utisak da se nagrađivanje, kao podsticajni instrument, ne koristi.

3.1.5. Komunikacija i saradnja sa roditeljima djece

Priprema djece za dolazak u dom

Predstavnici uprave ocjenjuju da su djeca uglavnom pripremljena za dolazak u Dom od strane roditelja. Djeca ističu da su imali djelimične informacije od strane roditelja koje su se uglavnom odnosile

na njihove obaveze, odgovornosti i navike, ali ne i na to koje Uprava Doma ima obaveze, odgovornosti, niti su im rekli kakvi ih sve uslovi i izazovi čekaju u Domu, jer njihovi roditelji za to ni ne znaju.

Komunikacija djece sa roditeljima je svakodnevna, putem telefona, ali ih roditelji ne posjećuju.

- *Roditelji ne dolaze. Ponekad do škole da vide ocjene i vladanje.*
- *Znaju samo ono što im mi ispričamo o nama i o našem životu u Domu.*

Učestalost viđenja djece sa porodicom zavise od više faktora: udaljenosti mjesta iz kojeg roditelji dolaze; od prohodnosti puta ako je zima; od obaveza roditelja; od učeničkih obaveza; najviše od novca koji je potreban za put do kuće i nazad do Doma.

Po tvrdnjama djece, njihovi roditelji znaju za loše uslove u Domu, ali kako nijesu dolazili nemaju stvarni uvid u situaciju.

Jedan od ozbiljnih problema koji se odražava na ostvarivanje prava djece i prava roditelja jeste nedovoljna saradnja osoblja Doma sa roditeljima, a što je konstatovano i u Izvještaju Zavoda za školstvo Crne Gore, u kojem se navodi da Dom nije sačinio Plan saradnje sa roditeljima i da vaspitači kontaktiraju sa roditeljima telefonom samo u slučajevima incidentnih situacija učenika, tj. kada su u pitanju neki ozbiljniji prekršaji kućnog reda, da se zbog udaljenosti mjesta prebivališta roditelja roditeljski sastanci ne održavaju, kao i da vaspitači ne vode evidencije o saradnji sa roditeljima učenika. Iako je u Izvještaju jasno preporučeno da Dom sačini Plan saradnje sa roditeljima koji bi obezbijedio da oni budu informisani o svim pitanjima života i rada njihove djece, kako bi vaspitni uticaj roditelja na djecu bio što efikasniji, stanje se u ovoj oblasti nije promijenilo nabolje.

Na pitanje upućeno predstavniku Uprave doma *Kakva je saradnja sa roditeljima učenika?*, odgovor je: *Izuzetno loša*. Nema, međutim, indicija da su uzroci loše saradnje sa roditeljima bili predmet bilo kakve analize, niti da su preduzimane bilo kakve mjere kako bi se saradnja unaprijedila.

Uprava Doma nije zaključila ugovore sa roditeljima djece kojim bi se regulisala međusobna prava i obaveze.

- *U dijelu ugovora koji se odnosi na obaveze i odgovornosti Doma, nijesu mogli ništa staviti;*
- *Dom je toliko ruiniran, a uprava nedogovorna, da je nemoguć bilo kakav ugovorni odnos.*

3.1.6. Zdravstvena zaštita

Nijesu obezbijedene jasne procedure za ostvarivanje prava na zdravstvenu zaštitu djece koja koriste usluge Doma. Djeca nemaju izabranog ljekara u mjestu boravka, koriste usluge pedijatra u Domu zdravlja, koji “uvijek izađu u susret”.

U Domu nije obezbijedeno pružanje prve pomoći. Nema kompleta za pružanje prve pomoći, niti obučenog osoblja.

Teme koje se tiču upotrebe droge i alkohola nisu predmet razgovora sa vaspitačima, niti su na ove teme za učenike organizovana predavanja. Tokm razgovora djeca su istakla da se ponekad napiju van Doma, ali da u Dom ne donose alkohol.

3.1.7. Saradnja sa obrazovnim, socijalnim i drugim ustanovama u zajednici

U Domu ne postoji Plan saradnje sa drugim ustanovama i lokalnom zajednicom, što je konstatovano u Izveštaju o utvrđivanju kvaliteta vaspitno-obrazovnog rada Zavoda za školstvo Crne Gore. U ovoj oblasti stanje je i dalje isto, što potvrđuju i predstavnici Doma.

Djeca ističu da se ne osećaju prijatno izvan Doma jer nijesu prihvaćeni u lokalnoj zajednici i među vršnjacima u školi.¹⁹

- U školi nas gledaju kao građane drugog reda zato što živimo u ovakvom Domu
- U školi za Dom i za nas govore da smo leglo svega najgoreg.

3.2. JU Dom učenika i studenata "Braća Vučinić" u Nikšiću

JU Dom učenika i studenata „Braća Vučinić” kao samostalna ustanova, posluje od 1968. godine. U školskoj 2019/2020 godini usluge doma je koristilo 46 djece (23M i 23Ž) i 255 studenata.

Djeca su iz ruralnih područja opštine Nikšić, te iz opština - Šavnik, Pljevlja, Plužine i Žabljak. Nije vršena promjena boravka/prebivališta djece.

3.2.1. Upravljanje, interna normativa, dokumentacija, kadrovska struktura

Dom posjeduje dokumenta neophodna za funkcionisanje ustanove kao što su: statut, akt o unutrašnjoj organizaciji i sistematizaciji radnih mjesta, Pravilnik o kućnom redu; licence za rad za stručne radnike, Program pružanja usluge, te različite procedure: o posjetama i sprječavanju ulaska neovlašćenih lica, popis opreme, dokaz o obezbijeđenim sanitarno-tehničkim i higijenskim uslovima za rad, stručni nalaz - odnosno izvještaj o izvršenim pregledima i ispitivanjima sredstava za rad sa ocjenom da su na njima obezbijeđene propisane mjere zaštite i zdravlja na radu, dokaz o ispunjenosti uslova zaštite od požara, potrebne ateste za struju, vodu, zdravstveno-sanitarne potvrde /knjižice.

Ne postoje dokumenta kao što su: procedura postupanja po pritužbama korisnika, Pravilnik o načinu i postupku procjene rizika na radu, Pravilnik o postupanju u vanrednim situacijama.

Postoje personalni dosjei za svakog korisnika (svjedočanstva o završenim prethodnim razredima, izvod iz matične knjige rođenih, ljekarsko uvjerenje, potvrda o prebivalištu, dvije slike, diplome-sertifikate o postignutim uspjesima na takmičenjima, potvrde o primjerenom vladanju, potvrdu o socijalnim primanjima ukoliko je porodica primalac) kao i evidencije učenika za različite aktivnosti koje se realizuju u Domu.

Sa roditeljima se zaključuje ugovor o korišćenju domskih usluga, ali su predstavnici Doma istakli potrebu dodatnog preciziranja pojedinih međusobnih prava i obaveza.

Cijene usluga definisane su rješenjem o utvrđivanju cijene smještaja i ishrane učenika i studenata u domovima koje početkom školske godine donosi resorno ministarstvo.

¹⁹ https://www.ombudsman.co.me/docs/1579610434_26122010-preporuka-br.pdf

Kadrovska struktura i profesionalni razvoj kadrova

U domu su zaposlena dva vaspitača, koji imaju veliko iskustvo u domenu domske pedagogije. Jedan vaspitač stara se o 23 djece.

Dom ima Plan profesionalnog razvoja, a u skladu sa njim svaki vaspitač ima lični plan profesionalnog razvoja. Obuke zaposlenih ostvarju se kroz akreditovane seminare u okviru Kalendara programa obuke u organizaciji Zavoda za školstvo.

3.2.2. Prostorno-tehnički, smještajni, sanitarno-higijenski uslovi i ishrana

Dom raspolaže sa 3 298 m² korisne površine, 124 sobe i 250 ležajeva. Prostorno-tehnički, smještajni, bezbjednosni i sanitarno-higijenski uslovi u ovom Domu su zadovoljavajući, ali ima prostora za poboljšanje.

Sobe u kojima borave učenici su dvokrevetne i trokrevetne, tako da svakom učeniku pripada prosječno 4,54 m². Sobe su opremljene novim ormarima i krevetima, kao i dušecima i jastucima. Smještajni kapaciteti Doma su na granici minimalnih standarda za učenike, s obzirom na broj učenika (46)²⁰. Međutim, prostorni uslovi za učenje minimalno zadovoljavaju potrebe učenika, jer veličina čitaonice nije u skladu sa standardima, ali je dobro opremljena i posjeduje kablovsku televiziju, DVD, projektor sa platnom, pet računara sa pristupom na internet, stolice i klupe. Higijenski uslovi u

- *Imamo internet, što je super, pa koristimo tablet računare, lap-topove i telefone. Imamo centralno grijanje pa je u sobama dovoljno toplo;*
- *Sobe nijesu loše, ali bi moglo biti malo komfornije;*
- *Mogle bi sobe biti malo veće sa zavjesicama, stazicama, boljim krevetima, ormarima i radnim stolovima;*
- *U sobi nas bude po dvoje-troje. Kreveti su na sprat, odmah uz prozor koji ima rešetke. Zavjese mi nabavimo ili donesemo, posteljinu isto. Imamo jedan trokrilni ormar, jedan sto i dvije stolice. Obuću držimo ispod kreveta, što nije u redu;*
- *Trebaju nam police za knjige, možda neki televizor;*
- *Najviše nam se dopada biblioteka i TV sala;*
- *Postoje odvojene kupaonice i WC za djevojčice i dječake, tople vode ima dovoljno, redovno se održava higijena, sve je čisto, pločice su relativno nove i sve sanitarije, lavaboi, ogledala, držači u kupatilima i dr.;*
- *Stvarno se trude oko održavanja higijene, uredno je;*
- *Mogli bi neki od nas da budu malo uredniji i da čiste za sobom, ne mogu čistačice uvijek biti tu da za nama čiste nakon svakog ulaska u kupaonicu, sobu, i sl.*

²⁰ <http://www.minsaob.gov.me/ResourceManager/FileDownload.aspx?rid=260340&rType=2&file=JU%20Dom%20u%20C4%8Denika%20s0i%20studenata%20Bra%20C4%87a%20Vu%20C4%8Dini%20C4%87%20-%20Nik%20C5%A1i%20C4%87.pdf>

zajedničkim sanitarnim prostorijama su zadovoljavajući. Ispunjeni su u potpunosti i higijenski uslovi kuhinje i restorana.

Tokom fokus-grupnog razgovora učenici su iznijeli i niz prijedloga za poboljšanje uslova života i rada:

- *Da nam sklone one rešetke sa prozora;*
- *Da urede dvorište;*
- *Da nam naprave teretanu u domu;*
- *Da nam bar ponekad mogu doći drugovi i drugarice iz škole u posjetu;*
- *Da koristimo vešeraj besplatno – sada se naplaćuje 1€ po kilogramu;*
- *Da ima više cvijeća po hodnicima;*
- *Da imamo ormariće za obuću.*

Kvalitet ishrane

U pogledu kvaliteta hrane, učenici fokus-grupa uglavnom ocjenjuju da bi kvalitet i raznovrsnost ishrane trebalo poboljšati, kao i da vrijeme obroka treba korigovati:

- *Hrana bi mogla biti bolja, stalno piletina, nedovoljno kuvana ili loše pečena;*
- *Doručak katastrofa, stalno isto: salama, sir, kremić, pašteta i ponekad mlijeko;*
- *Ne dopada mi se vrijeme ručka. U našem Domu se hrane i studenti koji su u privatnom studentskom domu. Ko prvi dođe, u prilici je da uzme sve najbolje. Mi koji imamo šest časova ili dodatne školske aktivnosti dođemo na ono što je ostalo od ručka.*

3.2.3. Bezbjednost učenika - kućni red

Bezbjednost učenika je na zadovoljavajućem nivou. Dom ima video nadzor u hodnicima, sistem javljača požara u svim sobama i zajedničkim prostorijama, protivpožarne aparate. U svim prostorijama gdje borave učenici postoji plakat sa mjerama koje treba preduzeti u slučaju elementarnih nepogoda.

Bezbjednosti doprinosi i služba zaštite na recepciji tokom 24 sata, kao i dežurstva učenika i vaspitača.

Djeca su smještena u prizemlju objekta pa se na sobnim prozorima nalaze rešetke.

- *Uveče oko 22h, kada ode vaspitač, zaključavaju se vrata na našem spratu koja nas odvajaju od drugih prostorija u domu, pa ukoliko nam nešto zatreba ne možemo izaći;*
- *Tokom noći uvijek je portir u Domu.*

Prema izjavama učesnika fokus-grupe, u domu ne postoji vršnjačko nasilje.

- *U slučaju nasilja, prvo bi smo se obratili vaspitačima, pa upravi doma i roditeljima.*
- *Zaista imamo dobre odnose, može se desiti da se ne družimo uvijek i sa svima, ali to je OK;*
- *Nikoga ne diramo i maltretiramo.*

Kućni red

Kućni red je utvrđen Pravilnikom o boravku učenika u domu, koji učenici uglavnom poštuju, čemu doprinose i dnevna dežurstva učenika, koji time preuzimaju dio odgovornosti za ukupnu atmosferu u domu.

Djeca su upoznata sa kućnim redom, kojim je tačno utvrđeno kada je buđenje, doručak, vrijeme školskih obaveza, vrijeme ručka, slobodno vrijeme, vrijeme za podršku vaspitača u učenju i završavanju obaveze oko domaćih zadataka, večera, vrijeme za izlazak, za spavanje.

2.1. Vaspitni rad i podrška u učenju / Kultura, sport, slobodno vrijeme

Vaspitni rad i pružanje podrške u učenju od strane vaspitača su zadovoljavajući, a vaspitači uživaju veliko povjerenje i poštovanje među učenicima i imaju veliki vaspitni uticaj.

Vaspitači prate ostvarivanje školskih obaveza i pružaju podršku u učenju i savladavanju nastavne materije, kada za tim postoji potreba. Vaspitači imaju dobru saradnju sa školama koje pohađaju djeca, posebno sa pedagogima škola.

- *Vaspitači znaju u svakom trenutku gdje se svako od nas nalazi, kada odlazimo i kada se vraćamo u Dom;*
- *Imaju dobar odnos povjerenja i razumijevanja;*
- *Vaspitačica nam je i "psiholog" kad treba i podrška u svakom trenutku, pomaže da prevaziđemo različite probleme;*
- *Kad god treba negdje da odemo mi se javimo vaspitačima;*
- *Vaspitači vikendom dolaze i po dva puta da provjere šta radimo, da li nam nešto treba, da nam pomognu u učenju, ako je potrebno ili u pripremi nekog događaja, proslave ili manifestacije ukoliko mi sami nešto organizujemo;*
- *Vaspitači nas vode u bioskop, pozorište, izlete i slično;*
- *Oni su upućeni u sva dešavanja kako u domu, tako i u školi;*
- *Pomažu nam u dijelu savladavanja težeg gradiva, prilično uspješno i veoma smo im zahvalni.*
- *Rad vaspitača se može ocijeniti ocjenom 4,59 na ljestvici od 1-5.*

Učenici smatraju da bi bilo važno da u domu imaju psihologa i pedagoga.

- *Vrlo često naši vaspitači su nam i pedagozi i psiholozi, na način kako oni to znaju i umiju.*

Kultura, sport, slobodno vrijeme

Kulturnom životu učenika u Domu pruža se podrška i podstiče inicijativa. Međutim, djeca su samokritična i svjesna svoje pasivnosti, bez volje da sami doprinesu da život u Domu bude dinamičniji.

- *nedostaje neka kafeterija ili tako nešto slično.*

Učenici uglavnom smatraju da sportski život nije zadovoljavajući. Ukazuju na nepostojanje sportskih sadržaja u okviru domskog prostora.

- *Nema kvalitetnih sportskih terena i potrebnog mobilijara u dvorištu doma;*
- *Mi nemamo ni loptu da valja, nikakve potrebne rekvizite, za teretanu recimo.*

Slobodno vrijeme učenici obično koriste za odmor, šetnje, čitanje, slušanje muzike, izlazak u grad, a ako je loše vrijeme, igraju neku društvenu igru sa vršnjacima iz Doma, nekad odu do bioskopa, na neko književno veče i sl.

3.2.4. Ostvarivanje i zaštita prava učenika - nagrađivanje i kažnjavanje

Učenici su informisani o svojim pravima i dužnostima, a kroz sadržaje i ostvarivanje programa vaspitnog rada ova pitanja su značajno zastupljena, o čemu svjedoče i nalazi Zavoda za školstvo Crne Gore.

Prava i obaveze učenika vidljivo su istaknuta na oglasnoj tabli i u hodnicima.

Participacija učenika osvaruje se kroz rad učeničkog parlamenta, koji održava sjednice i razmatra pitanja od značaja za život i rad djece u Domu. Međutim, stiče se utisak da bi djeca željela veću uključenost u donošenju pojedinih odluka.

- *Mi se uglavnom uklapamo u njihove planove i dogovorene posjete (posjeta drugim učeničkim domovima, jednodnevni izleti, plaćene bioskopske projekcije i slično);*
- *Sa upravom smo u komunikaciji kad se radi o nekim disciplinskim prekršajima.*

U Domu se relativno često organizuju predavanja na teme prava djeteta, nediskriminacije, zaštite od nasilja, zaštite od psihoaktivnih supstanci, a što uglavnom planiraju vaspitači.

- *Tada nam dolaze ljudi iz policije pričaju o zloupotrebi droga, bezbjednosti u saobraćaju, maloljetničkim prestupima;*
- *Imamo edukacije na temu prevencije narkomanije iz opštinske kancelarije;*
- *Nikada nijesmo imali u gostima nekog psihologa, nekog ko se bavi zdravom ishranom, nekog pjesnika, humoristu.*

Dva puta godišnje sprovodi se anketiranje učenika kako bi se procijenio stepen njihovog zadovoljstva i eventualno sagledali njihovi prijedlozi i sugestije za unaprijeđenje kvaliteta usluga i zaštite korisnika usluga.

Kada je riječ o kršenju prava djece od strane zaposlenih u Domu, učesnicima fokus grupe nije poznato da je bilo nekih formalnih pritužbi.

- *Bude nezadovoljstva, ali to rješavamo preko vaspitača sa upravom doma.*

Nagrađivanje i kažnjavanje

U pogledu nagrađivanja i kažnjavanja, u Domu se primenjuje Pravilnik o nagrađivanju i kažnjavanju Ministarstva prosvjete.

Prema navodima predstavnika Doma, procedura izricanja pedagoških mjera striktno se poštuje. Po dobijanju prijave/izjave osobe koja je oštećena, direktoru se upućuje zahtev za davanje saglasnosti za pokretanje postupka, a nakon dobijanja saglasnosti sprovodi se disciplinski postupak, utvrđuju činjenice i ako se utvrdi odgovornost, izriču se kazne: opomena, ukor i isključenje. O izrečenim kaznama roditelji se obavještavaju telefonom.

3.2.5. Komunikacija i saradnja sa roditeljima djece

Priprema djece za dolazak u dom i kontakti djece i roditelja

Predstavnici uprave Doma ističu da postoji plan socijalizacije i adaptacije učenika.

Roditelji učestvuju u pripremi djece za dolazak u Dom, od kojih dobijaju osnovne informacije i upustva o životu u Domu, a neki i od starije braće ili sestara, koji su bili ili su još uvijek u Domu. Informacije se uglavnom odnose na to da će dijeliti sobu sa osobama koje do tada nijesu poznavali; da moraju voditi računa o higijeni, kako ličnoj, tako i zajedničkog prostora; dijeliti prostor na način da ne smetaju drugima u sobi; da svoje stvari čuvaju i uredno slažu; da se ne svađaju; da ako imaju problem kažu vaspitaču ili nazovu roditelje; da poštuju kućni red u Domu. Stiče se utisak da djeca ne dobijaju značajne upute od roditelja o tome kako da se nose sa emotivnim krizama, kada tuguju za porodicom i kućom, kad su pod stresom zbog eventualnih neuspjeha i sl.

Djeca imaju svakodnevni telefonski kontakt sa roditeljima, sa kojima se nekada čuju i više puta, ukoliko postoji potreba. Djeca navode da roditelji ne dolaze često, već ponekad odu do škole da vide ocjene i vladanje.

- *Roditelji žive daleko, imaju svoje obaveze i brinu o našoj braći i sestrama kod kuće;*
- *Susreti sa porodicom zavise od udaljenosti mjesta iz kojeg dolazimo, od prohodnosti puta ako je zima, od obaveza roditelja, naših učeničkih obaveza i najviše od novca koji je potreban za put do kuće i nazad do Doma;*
- *Kada roditelji dođu da nam nešto donesu, onda mogu ući kratko u našu sobu ili u čitaonu da sa nama popričaju, ili izađemo u grad.*

Sastavni dio Godišnjeg plana i programa Doma je Plan saradnje sa roditeljima. Komunikacija sa roditeljima se odvija prilikom njihove posjete i putem telefona. Vaspitači obavještavaju roditelje o svim pitanjima svakodnevnog života i rada učenika, dostavljaju roditeljima rezultate uspjeha i vladanja.

Sa roditeljima se zaključuje ugovor o korišćenju domskih usluga, ali su predstavnici Doma istakli potrebu dodatnog preciziranja pojedinih međusobnih prava i obaveza.

Prema navodima predstavnika Doma, generalno, saradnja sa roditeljima nije na zadovoljavajućem nivou, u smislu da na roditeljski sastanak dođe svega 6,7 roditelja, i to "dobre" djece, dok većina nije zainteresovana da se uključi.

- *Roditelji znaju sve o nama i o našem životu u Domu.*

3.2.6. Zdravstvena zaštita

Nijesu obezbijedene jasne procedure za ostvarivanje prava na zdravstvenu zaštitu djece koja koriste usluge doma. Djeca nemaju izabranog ljekara u mjestu boravka, koriste usluge pedijatra u Domu zdravlja. Odlaze kod ljekara i zubara sami ili u pratnji vaspitača, zavisno od težine zdravstvenog problema.

Preventivna zaštita zdravlja učenika ostvaruje se kroz organizovanje predavanja i radionica iz oblasti, bolesti zavisnosti, zdravlja i sigurnosti učenika, koji se realizuju uz podršku Kancelarije za bolesti zavisnosti, Savjetovaništa za mlade, pedagoga iz škola i MUP-a.

3.2.7. Saradnja sa obrazovnim, socijalnim i drugim ustanovama u zajednici

Dom ima Plan saradnje sa drugim ustanovama i lokalnom zajednicom. Dom obilježava Dan doma i tom prilikom zajedno sa predstavnicima lokalne zajednice promoviše rezultate učenika, studenata i zaposlenih. Kroz izvještavanje lokalnih i drugih medija slika i ugled Doma su uvijek istaknuti kao pozitivan primjer.

Djeca koja borave u Domu osjećaju se prihvaćenim u zajednici i školi.

- *Naši vršnjaci znaju da živimo u Domu. To se ne može sakriti, jer mi imamo ograničeno vrijeme za izlazak i sve neke druge aktivnosti. Kod nas ne mogu da dolaze u posjetu i druženje. Mi smo navikli na takav život, drugovi i drugarice nas potpuno prihvataju i nemamo baš neki problem što živimo u Domu.*

3.3. JU Dom učenika i studenata - Berane

JU Dom učenika i studenata Berane, kao samostalna ustanova, posluje od 1996. godine. Dom raspolaže sa 1933m² korisne površine i 67 soba, od čega 36 soba pripada učeničkom dijelu sa 127 ležajeva. Takođe, u posebnom dijelu Doma, postoji 6 apartmanskih cjelina sa 21 ležajem, koji su namjenjeni djeci i studentima sa smetnjama u razvoju. U školskoj 2019/2020 godini usluge Doma je koristilo 122 djece (62M i 60Ž) i 81student.

Djeca dolaze iz okolnih mjesta, a škole koje pohađaju su: medicinska, stručne škole i Gimnazija.

3.3.1. Upravljanje, interna normativa, dokumentacija, kadrovska struktura

Dom posjeduje dokumenta neophodna za funkcionisanje ustanove kao što su: statut, akt o unutrašnjoj organizaciji i sistematizaciji radnih mjesta, Pravilnik o kućnom redu; licence za rad za stručne radnike, Program pružanja usluge, Pravilnik o postupanju u vanrednim situacijama, te različite procedure: o posjetama i sprječavanju ulaska neovlašćenih lica, popis opreme, dokaz o obezbijeđenim sanitarno-tehničkim i higijenskim uslovima za rad, stručni nalaz - odnosno izvještaj o izvršenim pregledima i ispitivanjima sredstava za rad sa ocjenom da su na njima obezbijeđene propisane mjere zaštite i zdravlja na radu, dokaz o ispunjenosti uslova zaštite od požara, potrebne ateste za struju, vodu, zdravstveno-sanitarne potvrde /knjižice.

Ne postoje dokumenta kao što su: procedura postupanja po pritužbama korisnika, o primjeni neophodnih mjera u cilju sprječavanja korisnika od povrjeđivanja, samopovrjeđivanja i nanošenja materijalne štete, o načinu i postupku procjene rizika na radu, te procedure i obučeni kadar za pružanje prve pomoći i protivpožarne zaštite.

Postoje personalni dosijei za svakog korisnika.

Kadrovska struktura i profesionalni razvoj kadrova

Poslove u Domu obavlja 24 zaposlenih, od toga četiri vaspitača. Jedan vaspitač stara se o mješovitoj grupi od 32 učenika.

Vaspitači rade u tri smjene, a nakon 23h sa djecom ostaje noćni čuvar.

Ne postoji plan profesionalnog razvoja.

3.3.2. Prostorno-tehnički, smještajni, sanitarno-higijenski uslovi i ishrana

Nova zgrada Doma ispunjava sve prostorno-tehničke i sanitarno-higijenske standarde i nudi djeci najbolje uslove za boravak i rad. Sobe su podijeljene po kvartovima (dvije sobe, hodnik i zajedničko kupatilo). Sobe su svijetle i prostrane, po dvije osobe istog pola su u sobi i kvartu, svaka soba ima dva kreveta, dva velika ormara, dva radna stola, dvije stolice, police za knjige, mali plakar, na prozorima su venecijaneri i zavjese, a grijanje je centralno.

U neposrednoj blizini Doma je Medicinska škola i Bolnica, što posebno odgovara učenicima koji pohađaju Medicinsku školu.

Učesnici fokus – grupe koji su ranije boravili u staroj zgradi Doma posebno ističu dobre uslove boravka u novoj zgradi i svjedoče o svojim ranijim lošim

- *Lako je vama vi ste došli i uselili u novu zgradu, ja kad sam prvi put došao bili smo u staroj zgradi, e to se zove pakao, zaspeš u nadi da te do jutro nešto neće pojesti;*
- *Imamo dovoljno tople vode, higijenu održavamo redovno, sami čistimo svoje sobe i kupatila, ako se javi neki problem, onda prijavimo domaru i čistačici;*
- *Učimo najčešće u čitaoni i to na smjenu da ne smetamo jedni drugima, pa ako moja cimerka uči u sobi, ja idem u čitaonu, i tako na smjenu;*
- *Imamo čajnu kuhinju na svakom spratu, u njoj imamo frižider u koji držimo hranu koju nam roditelji donesu, tu možemo da skuvamo čaj ili kafu kad god hoćemo.*

iskustvima života u staroj zgradi.

Učesnici smatraju da je potrebno preduzeti mjere kako bi se poboljšalo grijanje i riješio problem sušenja veša.

- *Grijanje soba i zajedničkih prostorija bi trebalo poboljšati jer nisu dovoljno tople;*
- *Nema prostorije za sušenje veša.*

Kvalitet ishrane

Djeca nijesu zadovoljna kvalitetom hrane i u pogledu ishrane imaju najviše primjedbi i komentara.

- *Nikad nas nisu pitali šta volimo da jedemo, a i kad kažemo, nikom ništa;*
- *Žalili smo se da je hrana često hladna, a oni nam kažu dođite ranije na ručak i biće topla;*
- *Potrebna nam je raznovrsnija hrana, i količinski više;*
- *Možes da uzmeš ili puding ili jogurt, ne može i jedno i drugo;*
- *Ručak često bude hladan za ove koji su do 14:30h u školi;*
- *Hrana nije usklađena potrebama onih koji poste, nije dovoljno zastupljena riba i slično.*

3.3.3. Bezbjednost učenika - kućni red

Bezbjednosti učenika poklanja se velika pažnja. U domu postoji video nadzor, a noćni čuvar dežura svake noći od 23-07h.

Djeca ocjenjuju da je bezbjednost dobra. Navode da uglavnom nema nasilja, da se ponekad desi da se neko sa nekim posvadjaju, ali tu se odmah umiješaju vaspitači ili nastavnici u školi i to se riješi.

Predstavnici Doma organizuju individualne i grupne razgovore, predavanja na temu bezbjednosti, u saradnji sa policijom i Domom zdravlja. Ipak, ne izostaje samokritičnost, pa na pitanje "Da li preduzimate sve mjere i procedure u osiguranju bezbjednosti, zaštiti učenika, njihove privatnosti i sl.?", odgovor predstavnika Uprave je da se takve mjere i procedure djelimično preduzimaju.

U pogledu reagovanja u slučajevima nasilja i zlostavljanja učenika u Domu, Dom primjenjuje procedure koje je Ministarstvo prosvjete propisalo za postupanje u slučaju sumnje na takve slučajeve.

Kućni red

Učenici su upoznati sa kućnim redom, kojim je tačno utvrđeno kada je buđenje, doručak, vrijeme školskih obaveza, vrijeme ručka, slobodno vrijeme, vrijeme za podršku vaspitača u učenju i završavanju obaveza oko domaćih zadataka i večera, vrijeme za izlazak, za spavanje. Istaknut je na više mjesta u Domu i djeca ga striktno poštuju, ali nisu učestvovali u njegovom kreiranju. Međuljudski odnosi su dobri, uglavnom se svi dobro slažu, pomažu jedni drugima, najviše oko škole, različitih su vjeroispovjesti i vrlo vode računa da jedni druge ispoštuju za vrijeme vjerskih praznika, nekih običaja i slično.

3.3.4. Vaspitni rad i podrška u učenju - Kultura, sport, slobodno vrijeme

Utisak je da vaspitači uspješno ostvaruju svoje zadatke. Djeca se pohvalno izražavaju o radu i odnosu vaspitača. Kažu da njihov uspjeh u školi povremeno prate roditelji, ali da u najvećoj mjeri to čine vaspitači, da su vaspitači upućeni u sva dešavanja, kako u domu, tako i u školi. Da im pomažu u učenju, pronalaženju potrebnih materijala i informacija i izradi seminarskih radova i slično.

- Najčešće vaspitači obavještavaju naše roditelje o našim postignućima u školi, vode zabilješke o našim uspjesima, vladanju;
- Vaspitači vode evidencije o izlascima, posjetama, sportskim aktivnostima;
- Oni imaju tačno planirano šta treba da radimo u dijelu edukativnom i kreativnom;
- Možemo da izađemo samo uz dozvolu vaspitača.
- Rad vaspitača se može ocijeniti ocjenom 3-4, na ljestvici 1-5.

Prema ocjeni predstavnika Doma, saradnja vaspitača sa školama koje djeca pohađaju je dobra. Vaspitači prisustvuju sjednicama nastavnog vijeća i dobro sarađuju sa kolegama iz škole.

U Domu nijesu angažovani psiholog, pedagog, a djeca ističu da bi bilo važno da ih imaju.

Kultura, sport, slobodno vrijeme

Za organizovane kulturne aktivnosti, kao što su književne večeri, pozorišne predstave, društvene igre, filmske projekcije, kvizovi znanja, učenici nijesu zainteresovani, ali ističu da bi voljeli da ima "više nekih dodatnih sadržaja".

U pogledu mogućnosti bavljenja sportom, djeca zamjeraju što tereni i dvorište oko Doma nijesu uređeni i što nedostaju sportski tereni i sprave za treniranje.

- U slobodno vrijeme često spavamo jer imamo dosta da učimo;
- Gledamo TV, čitamo u biblioteci, bavimo se sportskim aktivnostima, pođemo do grada da kupimo nešto ako nam treba;
- Zimi zna da bude baš dosadno, napolju je hladno, ne može da se šeta;
- Slušamo muziku, nekad popijemo kafu;
- Nije dozvoljeno da dječaci i djevojčice borave zajedno po sobama, ukoliko se to desi, vaspitač izriče kazne;
- Rođendane slavimo u svojim sobama ili u dnevnom boravku, uz dozvolu vaspitača.

3.3.5. Ostvarivanje i zaštita prava učenika - nagrađivanje i kažnjavanje

Djeca su upoznati sa svojim pravima i dužnostima u Domu posredstvom obavještenja koja se objavljuju na oglasnim tablama, na svakom spratu, u holu i u sobama.

Participacija djece ostvaruje se njihovim učešćem u svakodnevnom životu Doma. Imaju svoje predstavnike u odborima Doma: za ekonomska pitanja i standard; za higijenu i uređenje prostorija; za disciplinu, red i mir u Domu, za ishranu i slobodne aktivnosti i za učenje. Odbori se sastaju na kraju svakog mjeseca i raspravljaju o aktuelnim temama, nakon svakog sastanka piše se izveštaj koji se ahrihivira i šalje menadžmentu Domu, a sa usvojenim zaključcima upoznaju se svi korisnici Doma, preko oglasne table ili na sastancima vaspitnih grupa. Pored učenika, članovi odbora su predstavnici

vaspitača, stručnih saradnika, menadžmenta. Učenici biraju i svog predstavnika u Upravnom odboru Doma.

Dom povremeno sprovodi anketiranje učenika na različite teme, kako bi procijenili stepen njihovog zadovoljstva i saznali za prijedloge i sugestije učenika u pogledu unaprjeđenja uslova i načina rada.

Postupanje po žalbama propisano je Pravilnikom doma.

U Domu se ne organizuju predavanja iz oblasti prava djeteta, nediskriminacije, zaštite od zloupotrebe droga, a učesnici fokus grupe kažu da uopšte nemaju edukativnih predavanja, već samo ona koja su vezana sa struku, ali se dešavaju u skoli.

Nagrađivanje i kažnjavanje

U pogledu nagrađivanja i kažnjavanja, u Domu se primjenjuje Pravilnik Ministarstva prosvjete o nagrađivanju i kažnjavanju, kojim su propisane i procedure izricanja pedagoških mjera.

O svim odlukama o nagrađivanju i izricanju vaspitnih mjera obavještavaju se roditelji, na roditeljskim sastancima, pisanim putem i telefonom.

3.3.6. Komunikacija i saradnja Doma sa roditeljima djece

Priprema djece za dolazak u dom i kontakti djece i roditelja

Predstavnici Doma ocjenjuju da djeca nijesu dovoljno pripremljena za dolazak u Dom.

Djeca navode da su razgovarali sa roditeljima o dolasku u Dom, ali da nijesu bili sasvim pripremljeni. Nekima odlazak od kuće i promjena sredine nije lako pao.

- *Trebalo mi je godinu dana da se naviknem;*
- *Sada sam u II razredu, sad je lakše, ali prošle godine je bio pakao;*
- *Meni su nedostajali prijatelji, porodica, ovdje mi je sve bilo nepoznato, voljela bih da sam tada mogla sa nekim da razgovaram, najviše mi je pomogla pedagogica u školi.*

Djeca imaju kontakt sa roditeljima, svakodnevno se čuju telefonom, ali su njihova iskustva u pogledu posjete roditelja i odlaska kući različita. Postoje djeca koja nisu išla kući tokom cijelog polugodišta, neki zbog obaveza u školi i prakse.

- *Ja najduže nisam vidio roditelje 45 dana;*
- *Ja idem kući svakog vikenda;*
- *Meni roditelji vjeruju i nema potrebe da dolaze, kad nešto treba vaspitač ih obavijesti;*
- *Moji redovno dolaze da me obiđu, majka posebno, nekad imam osjećaj da nijesam pošao od kuće;*
- *Moji roditelji dolaze redovno, donose nam hranu i voće;*
- *Ja se uvijek obradujem kad majka dođe, donese mi kolača i svašta i svi se onda počastimo;*
- *Ja se sa roditeljima i sestrama čujem svaki dan po nekoliko puta;*
- *Posjete roditelja odvijaju se u sobi, TV sali ili izvan Doma;*
- *Kada mi dođu roditelji, majka uvijek svrati do sobe da nešto očisti i sredi, a tata i ja odemo u kafić;*
- *Najčešće svrate do sobe, popričaju sa vaspitačem ili smo u TV sali.*

Dom ima zaključene ugovore o pružanju usluga sa roditeljima djece, ali je planirano njihovo revidiranje.

Predstavnici Doma ocjenjuju da saradnja sa roditeljima djece, koja se odvija preko roditeljskih sastanaka, telefonom, ali i preko društvenih mreža, može biti mnogo bolja i da je primjetna loša motivacija roditelja.

3.3.7. Zdravstvena zaštita

Nijesu obezbijeđene jasne procedure za ostvarivanje prava na zdravstvenu zaštitu djece koja koriste usluge Doma. Djeca nemaju izabranog ljekara u mjestu boravka, koriste usluge pedijatra u Domu zdravlja. Odlaze kod ljekara i zubara sami ili u pratnji vaspitača, zavisno od težine zdravstvenog problema.

3.3.8. Saradnja sa obrazovnim, socijalnim, zdravstvenim i drugim ustanovama u zajednici

Predstavnici Doma saradnju sa ustanovama u lokalnoj zajednici i lokalnom samoupravom ocjenjuju kao "uglavnom" dobru. Cijene da bi saradnja sa Centrom za socijalni rad mogla biti unaprijeđena.

3.4. JU Dom učenika i studenata - Podgorica

JU Dom učenika i studenata – Podgorica, kao samostalna ustanova posluje od 1991. godine. Dom raspolaže sa 547m² korisne površine, 32 sobe i 98 ležajeva. U školskoj 2019/2020 godini usluge Doma je koristilo 107 djece (72Ž i 35M) i 1052 studenta.

Dom se nalazi u užem gradskom jezgru i omogućava laku dostupnost srednjih škola: Građevinske, Mašinske, Medicinske, Hemijske, Elektrotehničke, Muzičke, Trgovinske i Gimnazije.

Djeca dolaze iz različitih gradova Crne Gore, a dva učenika su iz susjednih država (Srbija i Bosna i

Hercegovina).

3.4.1. Upravljanje, interna normativa, dokumentacija, kadrovska struktura

Dom posjeduje dokumenta neophodna za funkcionisanje ustanove kao što su: statut, akt o unutrašnjoj organizaciji i sistematizaciji radnih mjesta, Pravilnik o kućnom redu; licence za rad za stručne radnike, Program pružanja usluge, te različite procedure: o posjetama i sprječavanju ulaska neovlašćenih lica, popis opreme, dokaz o obezbijeđenim sanitarno-tehničkim i higijenskim uslovima za rad, stručni nalaz - odnosno izvještaj o izvršenim pregledima i ispitivanjima sredstava za rad sa ocjenom da su na njima obezbijeđene propisane mjere zaštite i zdravlja na radu, dokaz o ispunjenosti uslova zaštite od požara, potrebne ateste za struju, vodu, zdravstveno-sanitarne potvrde /knjižice, te procedure za procjenu rizika na radu.

Ne postoje dokumenta kao što su: procedura postupanja po pritužbama korisnika, o postupanju u vanrednim situacijama, o primjeni neophodnih mjera u cilju sprječavanja korisnika od povrjeđivanja, samopovrjeđivanja i nanošenja materijalne štete, mjerama i aktivnostima u slučaju incidentnih događaja koji mogu da ugroze bezbjednost i život korisnika.

Postoje personalni dosjei za svakog korisnika, kao i evidencije učenika za različite aktivnosti koje se realizuju u Domu.

Kadrovska struktura i profesionalni razvoj kadrova

U Domu je zaposleno devet osoba, od toga tri vaspitača.

Dom ima plan razvoja zaposlenih, a njegova realizacija je u skladu sa pravilima Ministarstva prosvjete.

3.4.2. Prostorno-tehnički, smještajni, sanitarno-higijenski uslovi i ishrana

Prostorno-tehnički, smještajni i sanitarno-higijenski uslovi su zadovoljavajući.

U Izvještaju o utvrđivanju kvaliteta Zavoda za školstvo Crne Gore, od 13. 02. 2017. godine,²¹ navodi se da Dom raspolaže sa 32 sobe, od kojih su 29 sa četiri i tri sobe sa po dva kreveta. Sobe su svijetle i zagrijane. Namještaj je funkcionalan, ali podovi u pojedinim sobama zahtijevaju saniranje. Internet je dostupan u svim prostorijama 24 sata. Po jedan računar sa odgovarajućom opremom se nalazi na recepciji, kod upravnika Doma i kod vaspitača. Učenicima je na raspolaganju i teretana. Sanitarne prostorije su etažne. Učenicima su na raspolaganju za učenje dvije učionice i biblioteka. U Izvještaju se navodi da većina anketiranih učenika (83,33%) ocjenjuje da domski prostor i oprema pružaju dobre mogućnosti za život i učenje. Svi anketirani učenici se slažu da biblioteka raspolaže sa dovoljno knjiga-školske lektire za njihove potrebe.

Prema nalazima sadržanim u navedenom Izvještaju, sanitarno-higijenski uslovi su znatno poboljšani u odnosu na prethodni period i zadovoljavaju potrebe učenika. Izvršena je potpuna rekonstrukcija sanitarnih prostorija, te higijenski uslovi u zajedničkim prostorijama zadovoljavaju potrebe učenika. Tokom cijelog dana obezbijedena je topla voda. Nedostaju efikasnije podsticajne i vaspitne mjere za učenike na uređenju i održavanju higijene soba. Oprema i drugi resursi Doma zadovoljavaju potrebe učenika. Dvorište je uredno i čisto, estetska uređenost prostora je poboljšana, ali i dalje postoji značajan prostor za poboljšanje.

- *Ima djece kojima su uslovi boravka u domu bolji nego kod kuće, pa im je sve u redu;*
- *Ja sam ovdje već treću godinu i biće mi žao da odem kad završim;*
- *Moji roditelji nisu u mogućnosti da mi plate privatni stan, tako da sam sa uslovima zadovoljan u odnosu na ono koliko se plaća;*
- *U sobi najčešće bude po dvoje-troje učenika, podijeljeni su po polu i po spratovima;*
- *Sobe su komforne, prostrane, sa velikim prozorima na kojima nema zavjesa, kreveti su razdvojeni, plafoni su visoki. Pored kreveta u sobi se nalaze i radni stolovi, stolice, ormar;*
- *Imamo nove stolice, stolove i ormare i to je super;*
- *Ne dopada mi se to što nemamo klimu u sobi, ja sam sa Žabljaka i nikako ne mogu da se naviknem da vrućinu, posebno kad moramo da učimo u sobi;*
- *TV sala i učionica su nam u istoj prostoriji i to je loše;*
- *U nekim sobama ima mali frižider i rešo ili kuvalo, što nam je dozvoljeno da donesemo;*
- *Nemamo cipelare, a to nam baš treba, i police za knjige bi nam dobro došle;*
- *Ne dobijamo posteljinu i peškire. Sami donosimo posteljinu, jastuke, jorgane, ćebad;*
- *Pranje i sušenje veša nam je problem, najčešće veš nosimo kući da se pere za vikend, jer korišćenje vešeraja ili nije dozvoljeno ili je komplikovano;*
- *Ja mislim da uz malo truda sve može da bude mnogo bolje;*
- *Ako se malo potrudimo mi da bolje čuvamo inventar, a i da uprava malo uloži i sredi dom, siguran sam da ćemo svi biti mnogo zadovoljniji.*

²¹ <http://www.zzs.gov.me/ResourceManager/FileDownload.aspx?rid=283801&rType=2>.

Jedna od ideja u čiju bi se realizaciju učenici rado uključili jeste sređivanje terase na krovu Doma koja je neiskorišćena.

Kvalitet ishrane

Učenici su zadovoljni ishranom. Smatraju da je hrana raznovrsna, imaju voće skoro svaki dan, uvijek za ručak nešto kuvano, najviše je zastupljena piletina, ali ima i drugih vrsta mesa, kolače dva puta nedjeljno. Voljeli bi da je slatko mlijeko češće na meniju, jer ga dobijaju rijetko. Nemaju primjedbe ni na higijenu menze i smatraju da je ona uredna i savremena.

Izvršena je implementacija HACCP sistema, koji predstavlja preventivni sistem za bezbjednost hrane i osigurava zdravlje korisnika. Urađena je adaptacija restoranskih i kuhinjskih prostorija, nabavljena je nova oprema i urađena obuka zaposlenih.

3.4.3. Bezbjednost učenika - kućni red

Prema navodima predstavnika Doma, pitanjima bezbjednosti poklanja se posebna pažnja. Bezbjednost je tema individualnih razgovora sa djecom, a ponekad i sa roditeljima.

Od 22h uveče do 7h ujutro na recepciji je portir koji brine o djeci, ulazna vrata doma su zaključana. Portir obilazi povremeno spratove, u nekim djelovima postoji i video nadzor.

Predstavnici Doma navode da nemaju pisane procedure koje se odnose na bezbjednost djece.

Kućni red

Pravila kućnog reda i prava i obaveze učenika istaknuta su u holu i u sobama. Svakog septembra drže se radionice na temu prava i obaveza učenika i pravila kućnog reda.

O pravilima ponašanja u Domu učenici najviše informacija dobijaju od vaspitača, sa kojima imaju prvi kontakt. Djeca navode da im vaspitači pružaju sve neophodne informacije, upoznaju ih sa Domom, sa cimerima, sa pravilima i dnevnim redom.

Djeca kažu da kućni red znaju napamet, ali da nijesu učestvovali u njegovom kreiranju. Ustaju u 7h, do 10h je doručak (zbog studenata koji koriste istu menzu), škola je od 7:30 do 14h, ručak od 12 – 14:30h, odmor, obavezno učenje, neki imaju praksu ili popodneve časove i vježbe, večera do 20h, slobodno vrijeme, u 22h moraju biti u svojim sobama, spavanje.

Ističu da imaju probleme sa organizovanjem učenja, jer je učionica mala, a njih je puno, a u sobi je po dvoje-troje i ne mogu istovremeno da uče, tako da najčešće prave individualne planove učenja, da ne bi smetali jedni drugima.

3.4.4. Vaspitni rad i podrška u učenju - Kultura, sport, slobodno vrijeme

Rad vaspitača i njihov odnos prema učenicima djeca ocjenjuju visokim ocjenama. Djeca navode da sa vaspitačima imaju dobar odnos povjerenja i razumijevanja, uvijek su im na raspolaganju, od njih dobijaju podršku u učenju, da provjeravaju njihova postignuća u školi, da redovno komuniciraju sa njihovim roditeljima, da im pomažu u rješavanju različitih problema. Takođe, ističu da vaspitači znaju u svakom trenutku gdje se svako od njih nalazi.

- *Nekada su nam vaspitači strožiji od roditelja, majka me pusti, a vaspitačica neće;*
- *Kad god treba negdje da odemo mi se javimo vaspitačima;*
- *Najviše vaspitači prate dešavanja u školi, ponekad nam pomažu da savladamo školsko gradivo;*
- *Kad nam treba pomoć, imamo dodatne časove jezika, fizike, hemije, matematike i to ne plaćamo;*
- *Vaspitači vikendom dolaze i po dva puta da provjere šta radimo, da li nam nešto treba, da nam pomognu u učenju, ako je potrebno ili u pripremi nekog događaja, proslave ili manifestacije, ukoliko mi sami nešto organizujemo;*
- *Rad vaspitača se može ocijeniti ocjenom 4,59, na ljestvici od 1-5.*

U Domu nijesu angažovani ni psiholog, ni pedagog, a djeca smatraju da bi bilo važno i korisno da ih imaju.

- *Vaspitačica nam je i psiholog kad treba i podrška u svakom trenutku, pomaže da prevaziđemo različite probleme;*
- *Ja sam mislila da je vaspitačica psiholog, posle mi je rekla da nije.*

Kultura, sport, slobodno vrijeme

Djeca vole da idu u pozorište i bioskop, a značilo bi im kad bi toga bilo više. Takođe, rado bi išli na koncerte i druge javne događaje, voljeli bi da imaju nekih predavanja na životne teme, da budu uključeni u neke vannastavne aktivnosti, da se više druže sa vršnjacima.

Kada je riječ o sportu u okviru domskog prostora, učenici koriste obližnju balon salu, tamo mogu besplatno da treniraju, ali je problem to što ne mogu da biraju termin, nego je on određen, pa kada su u školi trening propada.

Slobodno vrijeme uglavnom koriste za odmor, šetnju, spavanje i treninge. Vaspitači povremeno organizuju predavanja nekih profesionalaca iz drugih ustanova, službi i institucija na različite teme.

- *Vaspitači nas vode u bioskop, pozorište, izlete.*

3.4.5. Ostvarivanje i zaštita prava učenika - nagrađivanje i kažnjavanje

U Domu se održavaju redovni sastanci učeničkog parlamenta - jednom mjesečno, a po potrebi i češće, a sastancima prisustvuju i vaspitači. Uprava doma četiri puta prisustvuje sastancima učeničkog parlamenta. Iako se na sastancima razgovara o različitim temama, djeca ističu da njihovo učešće u donošenju mnogih odluka koje ih se tiču nije na zadovoljavajućem nivou.

- *Imamo Parlament, ali mislim da je to samo formalno, rijetko se desi da nas poslušaju za nešto.*

U pogledu zaštite djece u slučajevima nasilja i zlostavljanja, predstavnici Doma navode da nemaju protokol o postupanju u takvim situacijama, ali da sa djecom na radionicama razgovaraju o ovoj temi.

Ne postoje pisana pravila o načinu na koji djeca mogu podnijeti žalbu, niti o načinu postupanja po žalbama u slučaju kršenja prava djece.

Nagrađivanje i kažnjavanje

U pogledu nagrađivanja i kažnjavanja, u Domu se primjenjuju pravila Ministarstva prosvjete.

3.4.6. Komunikacija i saradnja sa roditeljima

Priprema djece za dolazak u dom i kontakti djece i roditelja

Prema ocjeni predstavnika Doma, djeca su uglavnom informisana o životu u Domu od svojih roditelja. Iako su pripremani na osamostaljivanje, neki razdvajanje od porodice teško doživljavaju.

- *Ovdje sam evo tri godine i još se nisam navikao, a mislim i da neću;*
- *Roditelje niko ne može da zamijeni, mi se čujemo telefonom svaki dan, ali bi ja voljela da su tu, da smo zajedno;*
- *Ja sam jedinica i mislim da je mojim roditeljima teže nego meni, mnogo brinu i plaše se da mi se nešto ne desi;*
- *Najteža je prva godina, dok se upoznaš sa društvom, cimerima, pravilima, gradom, školom, posle to ide lakše;*
- *Nedostaje mi porodica, najviše sestre i brat;*
- *Najteže mi je bilo kad sam rođendan slavila bez porodice, bez majkine torte, bez rodbine, bila sam baš tužna;*
- *Ja mislim da je prednost što živim u Domu, ja sam se osamostalila sa 14 godina.*

Tokom boravka u Domu djeca sa roditeljima komuniciraju svakodnevno, nekima roditelji često dolaze u posjetu, ali nekima ne.

- *Nema potrebe, u školi nemam problema, kad nešto treba, tu je vaspitačica, a ja svakog vikenda idem kući;*
- *Moji dolaze često, majka kaže samo na minut da svratim da ti nešto dam;*
- *Moji ne dolaze, živimo daleko i komplikovano im je;*
- *Moji ne dolaze, imaju posla;*
- *Roditelji moraju da brinu o mlađem bratu i sestri, ne mogu da dolaze i mene da obilaze, ja odem kući kad mogu;*
- *Kad sam bio prvi razred moja majka je dolazila tri puta nedeljno da me obiđe, a vikendom sam išao kući;*
- *Ja nisam bio kući od septembra, imam praksu, imam da učim ići ću sad za raspust; Ja sam bio kući u oktobru za slavu i više nisam, dolazio mi je brat da me vidi.*

Posjete roditelja se odvijaju u sobi ili u holu Doma, ali najčešće izađu u grad kako bi na miru razgovarali.

Prema ocjeni predstavnika Doma, komunikacija sa roditeljima mogla bi biti mnogo bolja, s tim što smatraju da ona najviše zavisi od roditelja i njihove zainteresovanosti.

Uprava Doma nije sa roditeljima zaključila ugovore o korišćenju domskih usluga.

3.4.7. Zdravstvena zaštita

Učenici ostvaruju zdravstvenu zaštitu u studentskom dispanzeru, koji se nalazi u neposrednoj blizini Doma. Kad im je potrebna neka zdravstvena usluga, odlaze sa vaspitačem. Ne odlaze na sistematske preglede, jer se oni ne organizuju.

Imaju problem u vezi sa stomatološkim uslugama.

- *Zubari su baš skupi, mi to ne možemo da priuštimo.*

Predstavnici doma ocjenjuju da je saradnja sa zdravstvenim službama u dijelu osiguranja pune zdravstvene zaštite učenika dobra, da imaju dobru saradnju sa dispanzerom koji djeca koriste. Roditelji uvijek obavještavaju o zdravstvenim problemima djece i odlasku kod ljekara. Nema podataka o tome da li djeca imaju izabrane ljekare u mjestu boravka.

- *Vaspitači nas vode kod ljekara, ako je neko noću bolestan, onda ih portir zove i oni dođu iako nije njihova smjena;*

3.4.8. Saradnja sa obrazovnim, socijalnim i drugim ustanovama i organizacijama u zajednici

Po ocjeni predstavnika Doma, saradnja postoji, mahom je protokolarna i mogla bi biti mnogo bolja.

Saradnja vaspitača sa školama koje djeca pohađaju je odlična, oni komuniciraju sa razrednim starješinama i psihološko pedagoškim službama.

Djeca navode da su uglavnom prihvaćeni u lokalnoj sredini i školi, ali ima i onih koji osjećaju da nijesu prihvaćeni:

– *Najčešće drugari u školi ne prave problem što živimo u Domu, ponekad se šale na naš račun;*

3.5. JU Dom učenika i studenata - Cetinje

JU Dom učenika i studenata – Cetinje, kao samostalna ustanova posluje od 1986 godine, raspolaže objektom površine 2.460 m², sa 109 kreveta za smještaj učenika i studenata,²² i dvorištem površine 1.853 m². Dom se sastoji od prizemlja, sprata i potkrovlja. Na prvom

spratu i potkrovlju smješteno je 36 soba od kojih su 33 trokrevetne, dvije četvorokrevetne i jedna dvokrevetna. U školskoj 2019/2020 godini usluge Doma je koristilo 15 djece (4M i 11Ž) i 94 studenta.

Djeca su sa teritorije Crne Gore.

Ne postoje ugovori o korišćenju domskih usluga.

3.5.1. Upravljanje, interna normativa, dokumentacija

Dom posjeduje dokumenta neophodna za funkcionisanje ustanove kao što su: statut, akt o unutrašnjoj organizaciji i sistematizaciji radnih mjesta, Pravilnik o kućnom redu; te različite procedure: o posjetama i sprječavanju ulaska neovlašćenih lica, popis opreme, dokaz o obezbijeđenim sanitarno-tehničkim i higijenskim uslovima za rad, stručni nalaz - odnosno izvještaj o izvršenim pregledima i ispitivanjima sredstava za rad sa ocjenom da su na njima obezbijeđene propisane mjere zaštite i zdravlja na radu, dokaz o ispunjenosti uslova zaštite od požara, potrebne ateste za struju, vodu, zdravstveno-sanitarne potvrde /knjižice, o načinu i postupku procjene rizika na radu.

Ne postoje dokumenta kao što su: procedura postupanja po pritužbama korisnika, program pružanja usluge, licence za rad za stručne radnike, pravila o postupanju u vanrednim situacijama, o primjeni neophodnih mjera u cilju sprječavanja korisnika od povrjeđivanja, samopovrjeđivanja i nanošenja materijalne štete, te procedure i obučeni kadar za pruženje prve pomoći i protivpožarne zaštite.

Postoje personalni dosijei za svakog korisnika (svjedočanstva o završenim prethodnim razredima, izvod iz matične knjige rođenih, ljekarsko uvjerenje, potvrda o prebivalištu, dvije slike, diplome-sertifikati o postignutim uspjesima na takmičenjima, potvrde o primjerenom vladanju, potvrde o socijalnim primanjima ukoliko je porodica primalac) kao i evidencije učenika za različite aktivnosti koje se realizuju u Domu.

²² <https://www.studentskidomct.me/index.php/me/smjestaj>

Ne postoje ugovori sa roditeljima o korišćenju usluga Doma, samo postoji izjava o preuzimanju duga, kao i saglasnosti roditelja za sve aktivnosti u kojima dijete može da učestvuje.

Cijene usluga definisane su rješenjem o utvrđivanju cijene smještaja i ishrane učenika i studenata u domovima koje početkom školske godine donosi resorno ministarstvo.

Kadrovska struktura

U Domu učenika i studenata ukupno je zaposleno 14 osoba, nema zaposlenih vaspitača, a te poslove obavljaju direktorica, sekretarka i dvije recepcionerke.

Dom nema plan razvoja zaposlenih, ali se sprovode različite vrste edukacija iz oblasti zaštite na radu, te radionice na polju psihosocijalne podrške.

3.5.2. Prostorno-tehnički, smještajni, sanitarno-higijenski uslovi i ishrana

Prostorno-tehnički, smještajni, bezbjednosni i sanitarno-higijenski uslovi u Domu su zadovoljavajući, ali ima prostora za poboljšanje.

Sve sobe imaju kupatila. U prostoru od preko 100 m² je moderno opremljena TV sala, a u prizemlju zgrade je smještena čitaonica i informatička učionica sa osam kompjutera, TV uređajem i propratnim mobilijarom, koju koriste učenici za učenje i druženje, dok je svaka soba pokrivena WIFI-jem. Dvorište je lijepo uređen prostor oplemenjen eksponatima i vajarskim formama studenata – korisnika. Raspolaze modernom kuhinjom i restoranom sa 80 mjesta, recepcijom za stražarsko-portirsku službu i vešernicom.

Djeca izražavaju zadovoljstvo smještajnim uslovima, navodeći da su sobe dovoljno velike, funkcionalne, da imaju osnovni namještaj, krevete, radni sto sa stolicom, ormar. U nekim sobama ima mini frižider, na gornjim spratovima su venecijaner zavjese, a na donjem spratu škure, uglavnom koriste svoje lap-topove i telefone. Dom je uredan, higijena je na zadovoljavajućem nivou. Sobe su na spratu i izmiješane su muško ženske sobe. Grijanje je centralno (na pelet).

- Čisto je; Uvijek ima tople vode; Dom je u istorijskom jezgru grada;
- Najviše mi smeta to što nemamo klime po sobama.

Kvalitet ishrane

Djeca kažu da je hrana prilično jednolična.

- Voljeli bi da imamo bolju hranu;
- Da imamo više voća, sokova i kolača.

3.5.3. Bezbjednost učenika - kućni red

U Domu ne postoje ustanovljene procedure o mjerama i aktivnostima u slučaju incidentnih događaja koji mogu da ugroze bezbjednost i život korisnika.

Djeca pitanje bezbjednosti ne ističu kao problem, te da je tokom noći uvijek portir u Domu. Navode da u Domu nema nasilja, a društveno neprihvatljivo ponašanje i nasilje prijavili bi upravi i obavijestili roditelje.

Kućni red

U svakoj sobi nalazi se obavještenje o kućnom redu i pravima i obavezama učenika. Učenici su upoznati sa kućnim redom, ali nisu učestvovali u njegovom kreiranju.

- *Ne može niko da nam dođe od društva iz grada ili škole; morate u određeno vrijeme da ste u sobi;*
- *Vikendom ne možemo da odemo na izlet izvan grada, Ivanova Korita, more i slično;*
- *Kad otopli vrijeme ne mogu na izlete i kupanje;*
- *Treba da nam dozvole da idemo u prirodu i slikamo. Tamo tražimo inspiraciju.*

3.2. Vaspitni rad i podrška u učenju - Kultura, sport, slobodno vrijeme

U Domu nema vaspitača, niti psihologa i pedagoga, a o djeci brinu direktorica, sekretarka i recepcionerka, kojima se obraćaju za sve što im je potrebno. Učenici se javljaju recepcionerki, koja vodi evidencije o njihovim aktivnostima, izlascima, provjerava postignuća u školama, eventualno pravda časove ako je neko bolestan.

Uspjeh djece povremeno prate roditelji i direktorica. Radi praćenja uspeha djece, zaposleni u Domu ostvaruju redovne kontakte sa razrednim starješinama.

Kultura, sport, slobodno vrijeme

Učenici ne pokazuju interesovanje za organizovanje kulturnih događaja. Izražavaju želju da oslikaju hodnike i učionicu u kojoj uče i koja je ujedno TV sala i računarska sala.

U okviru Doma nema sportskih terena i sprava za treniranje. Učenici koriste besplatno teretanu u Sportskom centru koji se nalazi u blizini Doma.

Učenici sami organizuju svoje slobodno vrijeme.

- *Uglavnom se dosađujemo;*
- *Spavajući, gluvarimo po sobama;*
- *Šetamo, slušamo muziku, ponešto pročitamo, gledamo neki film na lap-topu;*
- *Slikamo, crtamo, ako imamo para odemo do grada da popijemo piće, nešto pojedemo i sl.*

3.3. Ostvarivanje i zaštita prava učenika - nagrađivanje i kažnjavanje

Djeca su upoznata sa svojim pravima i dužnostima u Domu.

Pitanjima u vezi sa ostvarivanjem i zaštitom prava djeteta ne poklanja se odgovarajuća pažnja. Ne organizuju se predavanja na ove teme, a djeca kažu da o njihovim pravima slušaju predavanja u školi.

Ne postoji poseban protokol o zaštiti djece od nasilja i zlostavljanja, niti su ustanovljene žalbene procedure koje se primjenjuju u slučaju kršenja prava djeteta.

Kada je riječ o ostvarivanju prava na participaciju, uprava navodi da povremeno sprovodi ankete sa učenicima kako bi procijenili stepen njihovog zadovoljstva i saznali za prijedloge i sugestije učenika u pogledu unaprjeđenja uslova života i kvaliteta usluga.

Djeca navode da u hodnicima postoje kutije za pohvale i kritike, ali da ih rijetko koriste. Nije im poznato da li je bilo nekih pritužbi na zaposlene ili uslove u Domu i kakav je ishod postupaka po pritužbama.

Stiče se utisak da djeca nemaju mogućnost da izraze svoje stavove i mišljanja. To potvrđuje i činjenica da su veoma zainteresovani za razgovor i iznenađeni da nekoga uopšte interesuje “kako je njima, imaju li šta reći i šta im treba “.

Uprava navodi da su djeca uključena u upravljačke strukture kroz Đački parlament i komisiju za izradu jelovnika.

Nagrađivanje i kažnjavanje

U pogledu nagrađivanja i kažnjavanja primjenjuje se Pravilnik Ministarstva prosvjete, a prema navodima predstavnika uprave doma, uglavnom se izriču opomene.

Učenici smatraju da su kazne za presteupe prestroge, a stekao se utisak da učenici nijesu upoznati sa procedurama kažnjavanja, niti sa propisanim sankcijama u odnosu na ono što naprave, a što se kosi sa utvrđenim kućnim redom.

- *Kada sam napravila propust, istog trenutka sam pozvala svoje roditelje i informisala ih, a i predstavnici uprave doma su takođe informisali roditelje. Svi uredno prate da li se pridržavam kazne, ali niko da preispita dužinu trajanja kazne, koja je, po meni, neprimjerena.*

3.5.4. Komunikacija i saradnja sa roditeljima djece

Uprava ocjenjuje da su djeca od strane roditelja uglavnom pripremljena za dolazak u Dom. Djeca su iz različitih gradova Crne Gore i iz porodica različitih socijalnih struktura. Sa roditeljima se čuju na dnevnoj osnovi, roditelji su upućeni u život koji imaju u Domu u mjeri koliko samo dijete procijeni da treba.

Dom koristi i jedno dijete sa smetnjama u razvoju i posebnim obrazovnim potrebama. I učeniku i majci obezbjeđen je besplatan smještaj i ishrana.

Bonove za hranu djeca dobijaju na osnovu potvrda o uplati naknade za pružanje domskih usluga.

Predstavnici doma navode da se saradnja sa roditeljima ostvaruje preko Savjeta roditelja, koja čine tri roditelja, a roditeljski sastanci se rijetko održavaju. Pojedinačna saradnja sa roditeljima je različita, sa nekima dobra, a neke roditelje još nisu ni upoznali. O svakoj pedagoškoj mjeri prema djetetu, roditelji se obavještavaju pisanim putem, a češće telefonom.

3.5.5. Zdravstvena zaštita

Djeca nemaju izabrane ljekare, a prema navodima predstavnika Doma, pedijatri izađu u susret kad treba.

3.5.6. Saradnja sa obrazovnim, socijalnim i drugim ustanovama i organizacijama u zajednici

Predstavnici Doma navode da imaju korektnu saradnju sa svim službama u zajednici, da je saradnja sa lokalnom samoupravom dobra, a da je podrška verbalna, ali ne i finansijska.

3.6. JU Dom učenika i studenata “Spasić-Mašera” Kotor

JU Dom učenika i studenata “Spasić-Mašera” Kotor - kao samostalna ustanova posluje od 1974. godine, raspolaže objektom površine oko 3.800 m², raspolaže sa ukupno 116 soba i 260 mjesta u njima. Osim navedenog, Dom raspolaže i ostalim neophodnim prostorijama, kao što su: kuhinja sa restoranom od 200 mjesta, učionicama od po 30 mjesta, magacinski prostor, vešeraj, studentski klub, igralište za male sportove i dr. U školskoj 2019/2020 godini usluge doma je koristilo 64 djece (50M i 14Ž) i 212 studenata.

Djeca su u najvećem broju sa teritorije Crne Gore, 10 djece je iz Republike Srbije, a 3 iz Bosne i Hercegovine.

Za djecu iz Crne Gore nije vršena promjena prebivališta/boravka, a sva djeca strani državljanji su prijavili boravište nadležnom organu.

3.6.1. Upravljanje, interna normativa, dokumentacija, kadrovska struktura

Dom posjeduje dokumenta neophodna za funkcionisanje ustanove kao što su: statut, akt o unutrašnjoj organizaciji i sistematizaciji radnih mjesta, licence za rad za stručne radnike, Pravilnik o kućnom redu, Pravilnik o postupanju u vanrednim situacijama; te različite procedure: o postupanju po pritužbama korisnika, popis opreme, dokaz o obezbijeđenim sanitarno-tehničkim i higijenskim uslovima za rad, dokaz o ispunjenosti uslova zaštite od požara, potrebni atesti za struju, vodu, zdravstveno-sanitarne potvrde /knjižice, o načinu i postupku procjene rizika na radu.

Ne postoje dokumenta kao što su: program pružanja usluge, o primjeni neophodnih mjera u cilju sprječavanja korisnika od povrjeđivanja, samopovrjeđivanja i nanošenja materijalne štete, te procedure i obučeni kadar za pruženje prve pomoći, o posjetama i sprječavanju ulaska neovlašćenih lica, stručni nalaz - odnosno izvještaj o izvršenim pregledima i ispitivanjima sredstava za rad sa ocjenom da su na njima obezbijeđene propisane mjere zaštite i zdravlja na radu.

Postoje personalni dosijei za svakog korisnika (svjedočanstva o završenim prethodnim razredima, izvod iz matične knjige rođenih, ljekarsko uvjerenje, potvrda o prebivalištu, dvije slike, diplome-sertifikate o postignutim uspjesima na takmičenjima, potvrde o primjerenom vladanju, potvrdu o socijalnim primanjima ukoliko je porodica primalac).

Kadrovska struktura

Za poslove u Domu angažovano je 27 osoba, od kojih su dva vaspitača. Učenici pohađaju Gimnaziju, Ekonomsku, Medicinsku i Muzičku školu, različitog su uzrasta, od prvog do četvrtog razreda. Ustanova ima plan profesionalnog razvoja kadrova koji je sastavni dio Godišnjeg plana.

3.6.2. Prostorno-tehnički, smještajni, sanitarno-higijenski uslovi i ishrana

Učenici su odvojeno od studenata, raspoređeni u 19 soba, od kojih 13 trokrevetnih, dvije dvokrevetne i četiri četvorokrevetne, koje su u prosjeku oko 15m². Površina soba u odnosu na broj učenika nije u skladu sa standardima. Kreveti su na sprat, nema cipelara, nema stočića za lične stvari, policica za knjige i u sobama se nalazi samo po jedan radni sto. Sobe nemaju televizore, niti ima klima za hlađenje, tako da je u sobama prilično vruće kada je toplo vrijeme. Grijanje je centralno, ali u Domu nije uvijek dovoljno toplo. Prostorija namijenjena za učenje (učionica) opremljena je novim namještajem i savremenom digitalnom opremom (dva računara sa štampačem priključena na internet, od kojih jedan koriste učenici) i pruža mogućnosti za rad i učenje. Stanarima Doma na raspolaganju je poligon za male sportove, koji je ograđen i opremljen rekvizitima za odbojku, košarku

- *U Domu nam je lijepo, vaspitači su posvećeni i znaju se red i pravila;*
- *Položaj doma je odličan, blizu su nam marketi i Dom zdravlja;*
- *Održavanje higijene u toaletima i zajedničkim prostorijama nije zadovoljavajuće;*
- *Nedostaje topla vode u određenim dnevnim intervalima;*
- *Postoje, takođe, i problemi u vezi sa gijanjem;*
- *Zabranjeno nam je da na zidovima išta kačimo i moramo jako da pazimo, jer se Dom preko ljeta izdaje turistima;*
- *Smeta nam što nemamo tepihe, zavjese, police za knjige, cipelare u hodnicima, a ne da slažemo obuću ispod kreveta.*

i mali fudbal.

Kvalitet ishrane

Djeca navode da nisu sasvim zadovoljni hranom i voljeli bi da imaju više voća, sokova i kolača.

- *Hrana je jednolična.*

3.6.3. Bezbjednost učenika - kućni red

U Domu postoji kućni red i on je istaknut na oglasnoj tabli i po spratovima, a o njemu su informisani i roditelji na prvom sastanku. U Domu postoji recepcija koja radi 24h. Tokom noći je prisutan noćni čuvar. Djeca se osjećaju bezbjedno i ne strahuju od bilo kakvog nasilja.

Djeca su upoznata sa kućnim redom i navode da se tačno zna od kada do kada je buđenje, kada je doručak, vrijeme školskih obaveza, vrijeme ručka, slobodno vrijeme, sportske aktivnosti, vrijeme za podršku vaspitača u učenju i završavanju obaveze oko domaćih zadataka i večera, vrijeme za izlazak, za spavanje. Oni, međutim, nijesu učestvovali u kreiranju kućnog reda.

- *Uglavnom učimo po smjenama, pa ne smetamo jedni drugima u učenju, a i koristimo čitaonu.*

3.6.4. Vaspitni rad i podrška u učenju - Kultura, sport, slobodno vrijeme

Prema navodima djece, njihov uspjeh u najvećoj mjeri prate vaspitači, koji su upućeni u sva dešavanja kako u Domu, tako i u školi, pomažu im u učenju, pronalaženju potrebnih materijala, informacija, izradi seminarskih radova, savjetuju ih. Vaspitači obavještavaju roditelje o postignućima u školi, vode zabilježbe o uspjesima, vladanju, evidencije o izlascima, posjetama, sportskim aktivnostima i imaju plan o edukativnom i kreativnom radu učenika.

- *Rad vaspitača se može ocijeniti ocjenom 5, na ljestvici 1-5.*

Kultura, sport, slobodno vrijeme

Učenici nijesu zainteresovani za organizaciju kulturnih događaja. U korišćenju slobodnog vremena djeca su prepuštena sama sebi.

- *Uglavnom se dosađujemo, spavamo "gluvarimo" po sobama;*
- *Šetamo, slušamo muziku, ponešto pročitamo, gledamo neki film na lap-topu;*
- *Odemo do grada da popijemo piće, nešto pojedemo.*

3.6.5. Ostvarivanje i zaštita prava učenika - nagrađivanje i kažnjavanje

Dom nema razvijene procedure koje se primjenjuju povodom žalbi za kršenje prava djeteta, ali imaju sandučice za žalbe i primjedbe. U slučajevima nasilja i zlostavljanja djece postupaju po pravilima Ministarstva prosvjete. Ne postoji utvrđena politika zaštite djece.

Djeca navode da u Domu nema nasilja, a ako bi se desilo, prijavili bi ga vaspitačima, upravi Doma, obavijestili bi roditelje. Nije im poznato da li je bilo nekih pritužbi na zaposlene ili uslove u Domu, niti znaju kakvi su ishodi u tim situacijama. Kada imaju neku primjedbu u pogledu higijene, zamjene slavina, raznih popravki, grijanja, učenici to kažu vaspitačima, koji se potrudu da iskomuniciraju dalje prema onima koji mogu nešto uraditi po tom pitanju

Postoji Učenički parlament koji se sastaje dva puta u toku klasifikacionog perioda. Uprava navodi da se rade povremene ankete kako bi pružili mogućnost da učenici ocijene uslove i način rada, ali nisu pružili uvid u rezultate ni jedne ankete.

Prava djeteta, diskriminacija, zloupotreba droga i druge teme relevantne za djecu nijesu predmet razgovora, niti su povodom ovih tema u Domu organizovana predavanja. O ovim temama učenici uglavnom slušaju predavanja u školi.

Nagrađivanje i kažnjavanje

U pogledu nagrađivanja i kažnjavanja, u Domu se primjenjuju odgovarajuća pravila Ministarstva prosvjete. Roditeljima se pružaju obavještenja o nagrađivanju i kažnjavanju putem telefona. Komunikaciju sa roditeljima ostvaruju vaspitači, a direktor se uključuje prema potrebi.

Prema navodima predstavnika uprave, Dom ima Pravilnik o nagrađivanju, kojim su propisane nagrade za podsticanje učenika na ostvarivanje boljih rezultata. Nagrada je besplatan boravak u Domu za taj klasifikacioni period. Pravilnik, međutim, nije dat na uvid.

3.6.6. Komunikacija i saradnja sa roditeljima djece

Pripremljenost djece za dolazak u Dom i kontakti djece i roditelja

Po ocjeni uprave Doma, djeca su djelimično pripremljena za život u Domu, a neka djeca ni malo nijesu spremna za kolektivni život. U cilju što bolje adaptacije vaspitači vode individualne razgovore sa djecom.

- *Dobili smo osnovne informacije, ali je život u ovako velikom domu izazov;*
- *Nekima je trebalo više, a nekima manje vremena da se prilagode;*
- *Dobijene informacije su se uglavnom odnosile na uspostavljanju nekih pravila, higijenskih navika, odgovornosti, postovanju onih koji su sa nama u sobi i osoblja koje je zaposleno u Domu i najviše oko bezbjednosti u vrijeme kupališnog perioda, velikih gužvi u gradu i posjete stranaca samom Kotoru.*

Djeca ističu da imaju svakodnevnu komunikaciju sa roditeljima putem telefona. Roditelji su upućeni u život koji imaju u Domu u mjeri koliko samo dijete procijeni da treba. Roditelji koji dođu da nešto donesu, mogu ući kratko u sobu ili u čitaonu da sa djetetom popričaju ili izađu u grad. Djeca koja dolaze iz susjednih država ne idu kući i po mjesec-dva, djeca koja dolaze iz crnogorskih gradova sa sjevera odlaze kući uglavnom svake druge nedjelje, a djeca koja su iz mjesta blizu Kotora kući idu skoro svakog vikenda.

Dom ne sklapa ugovore o pružanju usluga sa roditeljima, već roditelji daju izjavu da će redovno izmirivati obaveze.

Predstavnici uprave ocjenjuju da je saradnja sa roditeljima djece uglavnom dobra. Telefonsku komunikaciju sa roditeljima ostvaruju vaspitači. Svakog tromesečja vrši se detaljna procjena postignuća učenika i vaspitači o tome obavještavaju roditelje.

3.6.7. Zdravstvena zaštita

Djeca nemaju izabranog ljekara u mjestu boravka i koriste usluge pedijataru u Domu zdravlja, koji uvijek izađu u susret, kada je potrebno pružiti zdravstvenu

- *Kad se upisujemo u Dom, onda donosimo ljekarsko uvjerenje da smo zdravi;*
- *Ako se razbolimo, prehladimo, ako nam treba ljekar ili zubar, idemo sami ili sa vaspitačem, zavisno od toga koliki je problem u pitanju.*

zaštitu djeci.

3.6.8 Saradnja sa obrazovnim, socijalnim i drugim ustanovama i organizacijama u zajednici

Predstavnici uprave navode da imaju dobru saradnju sa službama i institucijama u gradu, ali da saradnja sa lokalnom samoupravom nije na zavidnom nivou.

Djeca navode da se osjećaju prihvaćenim od strane vršnjaka u školi, i navode da njihovi drugovi znaju da su na smještaju u Domu i da niko od njih nema odbojan stav prema njima. Smeta im što drugove i drugarice iz škole ne mogu bar ponekad da im dođu u posjetu.

- *Smeta nam što ne može da nam dođe društvo iz grada/škole.*

3.7. JU Resursni centar za djecu i mlade “Podgorica” - Podgorica

JU Resursni centar za djecu i mlade “Podgorica”, pod ovim nazivom posluje od 2012. godine. Misija Ustanove je kontinuirana edukacija i rehabilitacija djece, omladine i odraslih sa: tjelesnim smetnjama, senzornim smetnjama (djece, omladine i odraslih sa slabovidošću, djece, omladine i odraslih bez ostatka vida) i djece, omladine i odraslih sa kombinovanim smetnjama.

Ustanovu pohađaju djeca predškolskog, osnovnoškolskog i srednoškolskog uzrasta, a u njoj se pruža i usluga radnog osposobljavanja. U okviru Ustanove postoji internat u kojem se obezbjeđuje 24 časovni boravak djece. U školskoj 2019/2020 godini usluge internata koristilo je troje djece (3M).

Djeca dolaze iz različitih gradova Crne Gore i imaju različite smetnje u razvoju i različite oblike invaliditeta.

3.7.1. Upravljanje, interna normativa, dokumentacija, kadrovska struktura

Ustanova posjeduje dokumenta neophodna za funkcionisanje kao što su: statut, akt o unutrašnjoj organizaciji i sistematizaciji radnih mjesta, licence za rad stručnih radnika, program rada ustanove, popis opreme, dokaz o obezbijeđenim sanitarno-tehničkim i higijenskim uslovima za rad, dokaz o ispunjenosti uslova zaštite od požara, obučeni kadar za pruženje prve pomoći, potrebne ateste za struju, vodu, lift, električne instalacije, grijanje, nalaze o higijenskoj ispravnosti vode, zdravstveno-sanitarne potvrde /knjižice. Razvili su Pravilnike: o kućnom redu, o postupanju u vanrednim situacijama; o posjetama i sprječavanju ulaska neovlašćenih lica. Ustanova ima stručni nalaz - odnosno izvještaj o izvršenim pregledima i ispitivanjima sredstava za rad sa ocjenom da su na njima obezbijeđene propisane mjere zaštite i zdravlja na radu.

Ne postoje dokumenta kao što su: procedure o postupanju po pritužbama korisnika, o primjeni neophodnih mjera u cilju sprječavanja korisnika od povrjeđivanja, samopovrjeđivanja i nanošenja materijalne štete, procedure o mjerama i aktivnostima u slučaju incidentnih događaja koji mogu da ugroze bezbjednost i život korisnika, o načinu zaštite podataka o ličnosti korisnika, o zaštiti privatnosti

korisnika. Ne postoji Pravilnik o zaštiti i zdravlju na radu i Pravilnik o načinu i postupku procjene rizika na radu.

Ustanova posjeduje personalne dosijee za svakog korisnika, kao i polise osiguranja za korisnike, zaposlene i objekte.

Djeca se smještaju u internat na osnovu rješenja Centra za socijalni rad, koji snosi troškove njihovog boravka u internatu, pa se sa roditeljima ne sklapa ugovor o korišćenju ove usluge.

Kadrovska struktura

Za poslove u internatu angažovan je jedan vaspitač – defektolog.

- *Vaspitači su uvijek bili ok i sada su stvarno dobri. Oni su nam, pri dolasku u Dom, pomogli da se što prije prilagodimo i dan danas nam mnogo pomažu.*

Profesionalni razvoj kadra odvija se u skladu sa pravilima Ministarstva prosvjete.

3.7.2. Prostorno-tehnički, smještajni, sanitarno-higijenski uslovi i ishrana

Ustanova raspolaže: školom 1920 m², dvorištem površine 22453 m² i internatom površine 1500 m². Dvorište ima ulaznu rampu, mobilijar i držače od škole do internata kako bi djeca mogla nesmetano da se kreću. U internatu se nalaze: zbornica za vaspitače i stručne saradnike; dvije sobe za učenike van opštine Podgorica, dva prostora za produženi boravak, učionica za vaspitni rad, prostorije za stručne saradnike, dva kabineta za rad fizioterapeuta, kabineti za ranu intervenciju, prostorija centra za rani razvoj, prostorija za boravak roditelja van Podgorice, i sala za svakodnevne aktivnosti učenika. Zajedničke prostorije su hodnici, kuhinja, trpezarija, multimedijalna biblioteka, vešeraj, koji su prilagođeni za korišćenje osobama sa tjelesnim smetnjama.

Internat je djelimično renoviran, iako se nalazi u montažnom objektu. Mišljena djece o uslovima boravka u internatu su pozitivna. Ono što im nedostaje je veći broj djece u internatu.

- *Sve je pusto. Nas je samo trojica. Dosadno je.*

U internatu postoje četiri sobe sa smještaj djece. Sobe su dvokrevetne i opremljene su potrebnim sobnim namještajem u skladu sa standardima. Sanitarni čvor se sastoji od tri kupaonice i toaleta, a jedno kupatilo je potpuno novo i savremeno

- *Imamo zajedničko kupatilo koje je nedavno renovirano i sva trojica ga koristimo. Potpuno je prilagođeno osobama sa tjelesnim smetnjama. Uredno je, to je važno.*

opremljeno.

Grijanje je na mazut, a hlađenje se obezbjeđuje putem sobnih klima. Higijena je na zadovoljavajućem nivou.

Kvalitet ishrane

Djeca su uglavnom zadovoljna ishranom.

- *Hrana u internatu nije loša, bila je bolja kada se nabavljala iz studentskog doma. Sad se nabavlja iz vrtića "Đina Vrbica". Pojedem ja sve, ali ...*

3.7.3. Bezbjednost učenika - kućni red

U Internatu se preduzimaju mjere u cilju zaštite korisnika. Djeca su pod stalnim nadzorom osoblja. Poštuje se usvojeni kućni red i pravila ponašanja.

- *U internatu postoji kućni red i mi ga poštujemo;*
- *Tačno se zna kada ustajemo i šta kada radimo. Nastavnici i vaspitači nas prate prilikom odlaska i dolaska na dodatne aktivnosti;*
- *Mi se ne svađamo, kako bi se i svađali, kad nas je samo trojica; Dobro se slažemo, pomažemo jedni drugima.*

Tokom noći u internatu o djeci brinu medicinska sestra i portir.

3.7.4. Vaspitni rad i podrška u učenju - Kultura, sport, slobodno vrijeme

Djeca su zadovoljna radom i odnosom sa vaspitačima.

- *Vaspitači su dobri. Pomažu nam u učenju kad nam je to potrebno. Brinu o nama, vode nas gdje god treba (pozorište, bioskop, biblioteku sa literaturom na brajevom pismu, i td);*
- *Uspjeh u školi prate nastavnici, vaspitači i svi ostali, jer mi svi učimo i živimo u istoj Ustanovi .*

Kultura, sport, slobodno vrijeme

Jedan dio slobodnog vremena je organizovan tako što je uprava obezbijedila sredstva za dodatne aktivnosti, pa djecu vode u posjetu Savezu slijepih, na probe hora, u pozorište, bioskop, izložbe. Za djecu je organizovano i zimovanje i ljetovanje. Djeca se aktivno uključuju u razne kampanje, javne nastupe, obilježavanje značajnih datuma i Dana ustanove.

- *Vaspitači nas uključuju svuda, pa i definisanje kućnog reda. Tako ga bolje poštujemo. Dešava se da sa vaspitačem odemo u bioskop u Deltu i nakon toga na neki sok ili slatkiš. To sve plati Ustanova. Ponekad nas vode u pozorište;*
- *Imamo tri puta odlazak na bazen. U internatu igramo šah, gledamo tv, pratimo sport, slušamo muziku ili sviramo, čitamo knjige, pričamo šale i slično;*
- *U domu nemamo nekih dodatnih predavanja , ali u školu dolaze razni stručnjaci pričaju na različite teme; nasilje, diskriminacija, o narkoticima, saobraćaju. Imali smo obuke za evakuaciju /spašavanje;*
- *Vaspitači su odlični prema nama i na toj skali dobili bi odličan 5.*

3.7.5. Ostvarivanje i zaštita prava učenika - nagrađivanje i kažnjavanje

U skladu sa svojim mogućnostima i interesovanjima djeca se uključuju u rad Učeničkog parlamenta. Kroz rad parlamenta obrađuju se različite teme koje se odnose na ostvarivanje njihovih prava. Uprava ih povremeno konsultuje i o drugim temama koje ih se tiču.

Nagrađivanje i kažnjavanje

Pravila ponašanja, prava i obaveze učenika istaknuti su na oglasnoj tabli i hodnicima.

Djeca su upoznata sa kućnim redom i prepoznaju kada neko krši pravila, te su u prilici da prijave vaspitaču.

- *Znamo da treba da čuvamo kako lične stvari tako i namještaj i opremu u internatu, pa se tako i ponašamo;*

U ustanovi se primjenjuju odgovarajuća pravila Ministarstva prosvjete u pogledu nagrađivanja i kažnjavanja.

3.7.6. Komunikacija i saradnja sa roditeljima djece

Priprema djece za dolazak u dom i kontakti djece i roditelja

Djeca dolaze iz veoma specifičnih porodičnih i socijalnih okolnosti, tako da je njihova priprema za dolazak u internat vrlo upitna. Najčešće se dešava da dolaze djeca uzrasta 14-15 godina, pa je potrebna dodatna podrška vaspitača za njihovo prilagođavanje na nove uslove života i rada.

- Mene su roditelji upisivali u Dom i procedure bas ne poznajem;
- Zbog lošeg snalaženja cijelu prvu godinu majka je bila sa mnom na smještaju u internatu;
- Sa roditeljima se čujemo svaki dan, koliko god treba puta. Moja majka dođe svake druge nedelje, i za vikend idem kući;
- Ja sam putujem kući. Moji roditelji imaju posla, paze na braću i sestre, a mene tetka otprati na autobus, a majka sačeka na autobuskoj stanici. Ništa nije ni teško, ni strašno.

Komunikacija sa roditeljima se uglavnom odvija putem telefona. Povremeno se organizuju roditeljski sastanci, a na lični zahtjev svaki roditelj može razgovarati sa upravom i stručnim osobljem. Roditelji iskazuju interesovanje za praćenje rada i razvoja svog djeteta.

- Roditelji se često čuju sa našim vaspitačem i dolaze na roditeljske kad treba i kad mogu.

3.7.7. Zdravstvena zaštita

U okviru internata je obezbijedena osnovna zdravstvena zaštita. Ustanova ima angažovanog pedijatra i fizijatra po osnovu ugovora o dopusnom radu, samo za djecu iz internata.

- Mi ljekara imamo u internatu. Kad god nas nešto zaboli dođe pedijatar u našu ambulantu, pregleda, propiše lijek i slično. Ako je nešto još ozbiljnije i traži dodatne pretrage medicinska sestra (imaju 2) nas vodi kod doktora.

3.7.8. Saradnja sa obrazovnim, socijalnim i drugim ustanovama i organizacijama u zajednici

Resursni centar za djecu i mlade Podgorica ima dobru saradnju sa Centrom za socijalni rad, policijom, domovima zdravlja, drugim institucijama i službama. Posebno dobru saradnju imaju sa drugim školama i nevladinim organizacijama koje se bave zaštitom prava djeteta i osoba sa invaliditetom. Saradnja se ogleda u razmjeni znanja, iskustava, informacija, edukacija.

3.8. JU Resursni Centar za obrazovanje i osposobljavanje “1 jun” - Podgorica

JU Resursni centar za obrazovanje i osposobljavanje “1. Jun” Podgorica, pod ovim nazivom posluje od 2012. godine. U ustanovi se realizuje program obrazovanja djece sa lakim smetnjama u mentalnom razvoju i osposobljavanje djece sa umjerenim smetnjama u razvoju i autizmom.

U školskoj 2019/2020 godini usluge internata koristilo je

13 djece (9M i 4Ž). Djeca su iz različitih gradova Crne Gore.

3.8.1. Upravljanje, interna normativa, dokumentacija, kadrovska struktura

Ustanova posjeduje dokumenta neophodna za funkcionisanje kao što su: statut, akt o unutrašnjoj organizaciji i sistematizaciji radnih mjesta, licence za rad stručnih radnika, program rada ustanove, popis opreme, dokaz o obezbijeđenim sanitarno-tehničkim i higijenskim uslovima za rad, dokaz o ispunjenosti uslova zaštite od požara, obučeni kadar za pruženje prve pomoći, potrebne ateste za struju, vodu, lift, električne instalacije, grijanje, nalaze o higijenskoj ispravnosti vode, zdravstveno-sanitarne potvrde /knjižice. Razvili su Pravilnike: o kućnom redu, o postupanju u vanrednim situacijama; o posjetama i sprječavanju ulaska neovlašćenih lica. Ustanova ima stručni nalaz - odnosno izvještaj o izvršenim pregledima i ispitivanjima sredstava za rad sa ocjenom da su na njima obezbijeđene propisane mjere zaštite i zdravlja na radu.

Ne postoje dokumenta kao što su: procedura o primjeni neophodnih mjera u cilju sprječavanja korisnika od povrijeđivanja, samopovrijeđivanja i nanošenja materijalne štete, procedure o mjerama i aktivnostima u slučaju incidentnih događaja koji mogu da ugroze bezbjednost i život korisnika, procedure o postupanju po pritužbama korisnika, o načinu zaštite podataka o ličnosti korisnika, o zaštiti privatnosti korisnika. Ne postoji pravilnik o načinu i postupku procjene rizika na radu, pravilnik o zaštiti i zdravlju na radu, ni stručni nalaz, odnosno izvještaj o izvršenim pregledima i ispitivanjima sredstava za rad sa ocjenom da su na njima obezbijeđene propisane mjere zaštite i zdravlja na radu. Ne postoji polisa osiguranja za objekte i korisnike.

Ustanova posjeduje personalne dosjee za svakog korisnika, kao i polise osiguranja za korisnike, zaposlene i objekte.

Djeca se smještaju u internat na osnovu rešenja Centra za socijalni rad koji snosi troškove njihovog boravka u internatu, pa se sa roditeljima ne sklapa ugovor o korišćenju ove usluge.

Kadrovska struktura

Za poslove u internatu angažovano je sljedeće osoblje: 12 vaspitača, medicinska sestra, socijalna radnica, portir, kuvarice, domaćice, higijeničarke.

U školi i internatu radi nastavni i nenastavni kadar. Nastavni kadar škole i internata čine stručnjaci iz oblasti defektologije, logopedije, prirodnih i društvenih nauka koji je u potpunosti osposobljen za rad sa djecom koja imaju razvojne teškoće, kao i teškoće u učenju. Škola i internat sadrže ambulantu u kojoj svakodnevno rade medicinske sestre. Tehničko osoblje škole i internata brine o urednosti i higijeni dvorišta, internata i škole. Administrativno osoblje brine o zakonskim regulativama i propisima koji su veoma značajni pri upisu učenika u školu i internat.

Profesionalni razvoj kadrova odvija se u skladu sa pravilima Ministarstva prosvjete.

3.8.2. Prostorno-tehnički, smještajni, sanitarno-higijenski uslovi i ishrana

Internat je sastavni dio ustanove Resursnog centra za obrazovanje i osposobljavanje „1. jun“ u Podgorici. Škola i internat nedavno renovirani u skladu sa međunarodnim standardima za ovu ciljnu grupu. Površina internata je 1500 m², a škole 1500 m². U 2019. godini ustanova je kompletno renovirana u skladu sa propisanim standardima. Ustanova ima prostrano dvorište, sa parkom i igralištem. U dvorištu se nalazi raznovrsno drveće, prostor sa neophodnim rekvizitima za igru najmlađih učenika, teren za odbojku i košarku, kao i ljetnja učionica. U internatu postoje i zajedničke prostorije i to: kuhinja, trpezarija, Tv sala, biblioteka, prostorije za stručne radnike i vaspitače, ambulanta, perionica, prostorija za rekreativne aktivnosti, lift, prostrane hodnike sa protivpožanim sistemom, kutijama za prvu pomoć i kutijama za pohvale i kritike. U hodnicima postoje i dodatne sanitarne prostorije.

Po dvoje djece boravi u sobi, podijeljeni su po polu, svaka soba ima kupatilo i toalete u skladu sa njihovim potrebama, namještaj je nov i prilagođen osobama sa intelektualnim smetnjama. Sve je uredno i čisto, higijena se redovno održava.

Učesnici fokus grupe izrazili su veliko zadovoljstvo što su im uslovi za školovanje i boravak u internatu odlični.

- *Nama je ovdje super;*
- *Sve je novo, sve nam odgovara;*

Kvalitet ishrane

U internatskom dijelu postoji kuhinja sa trpezarijom. Hrana se nabavlja iz kuhinje Studenskog doma, a poslužuje u trpezariji. Posebno se vodi računa o zdravstvenoj ispravnosti hrane i higijeni ovih prostorija.

Djeca su zadovoljna ishranom.

- *Imamo po nekad i sladoled i puding;*
- *Ja ne volim kupus, a po nekad moram da ga jedem;*
- *Uvijek mogu da uzmem još hrane ako sam gladan.*

3.8.3. Bezbjednost učenika - kućni red

U internatu se preduzimaju mjere u cilju osiguranja bezbjednosti i zaštite učenika. Tokom noći u internatu su po dva noćna vaspitača, medicinska sestra i portir, koji brinu o djeci.

Postoje sporadični slučajevi nasilja među djecom, što je posljedica određenih razvojnih smetnji kod djeteta. Agresivnost od strane jednog broja djece, često bude usmjerena kako na vršnjake, tako i na zaposlene. Stoga se ovom segmentu treba posvetiti posebna pažnja, kroz definisane procedure jasnog postupanja u takvim situacijama.

Ustanova ima utvrđene žalbene procedure i pravila postupanja u slučajevima nasilja i zlostavljanja djece.

Djeca znaju da u Internatu postoje pravila ponašanja.

- *Ne smijemo da lomimo i da lupamo, i da se udaramo;*
- *Po nekad neko i ne sluša vaspitača, a to nije dobro.*

3.8.4. Vaspitni rad i podrška u učenju - kultura, sport, slobodno vrijeme

Napredak djece redovno prate roditelji, a vaspitači i nastavno osoblje imaju odličnu saradnju u pružanju podrške i praćenju postignuća učenika.

Djeca izražavaju zadovoljstvo radom vaspitača i podrškom koju im pružaju. Vaspitačima se obraćaju imenom, što svjedoči o dobrom odnosu koji imaju sa vaspitačima.

- *Vaspitači su baš dobri;*
- *Ja volim Marinu, ona je moj vaspitač,*
- *Pomažu mi da radim domaći;*
- *Ja igram stoni tenis sa Jankom (vaspitač).*

Kultura, sport, slobodno vrijeme

Posebna pažnja se posvećuje vannastavnim aktivnostima. Djeci je osim prostorija za boravak, trpezarije i prostorija za učenje i aktivnosti, omogućena i upotreba biblioteke, sobe za opuštanje i mekane sobe za igru, kao i spoljašnji poligon gdje u slobodno organizovano vrijeme mogu igrati košarku, fudbal. Učenici učestvuju i u raznovrsnim kulturnim, sportskim i zabavnim aktivnostima, kako na nivou lokalne zajednice tako i na državnom nivou. Često se realizuju izleti i druženja za učenike, a sve u cilju socijalizacije, upoznavanja uže i šire okoline i integrisanja u društvenu zajednicu. Za djecu

- *Išli smo i u bioskop, ja bi voljela da idemo opet;*
- *Ja volim kad imamo žurke za rođendan;*
- *Ja bih voljela da kupim novu haljinu pa da me povede Vesna vaspitačica;*
- *Voljeli bi da se više družimo sa djecom iz drugih škola.*

se organizuju brojni događaji, kao što su odlazak u pozorište, bioskop, proslave rođendana, o čemu djeca sa radošću pričaju:

3.8.5. Ostvarivanje i zaštita prava učenika - nagrađivanje i kažnjavanje

Participacija djece ostvaruje se kroz rad Učeničkog parlamenta. Povremeno se drže radionice o različitim temama važnim za djecu i ostvarivanje njihovih prava.

Nagrađivanje i kažnjavanje

Pravila ponašanja, prava i obaveze učenika istaknuti su na oglasnoj tabli i hodnicima. Djeca su upoznata sa kućnim redom i prepoznaju kada neko krši pravila.

Predstavnici doma navode da imaju jasnu proceduru o nagrađivanju i kažnjavanju, ali je rijetko primjenjuju, "jer djeca nijesu svjesna svojih postupaka". U pogledu nagrađivanja i kažnjavanja, primjenjuju se odgovarajuća pravila Ministarstva prosvjete.

– *Ja volim kad mi vaspitačica kaže bravo.*

3.8.6. Komunikacija i saradnja sa roditeljima djece

Predstavnici uprave ocjenjuju da je komunikacija i saradnja sa roditeljima djece razvijena i da je ustanova svjesna koliko su roditelji važni za napredak djeteta. Ističu da su neki roditelji izuzetno uključeni. Saradnja sa roditeljima ostvaruje se kroz roditeljske sastanke, individualne sastanke, telefonske razgovore.

Priprema djece za dolazak u dom i kontakti djece i roditelja

Stiče se utisak da djeca nijesu u dovoljnoj mjeri pripremljena za dolazak u novu sredinu, što može biti vezano za njihove specifične potrebe i porodične okolnosti. Djeca mlađeg uzrasta se lakše adaptiraju na novu sredinu, a starija teže. Radi prevazilaženja tog problema intenziviran je rad stručnih radnika sa djecom i njihovim roditeljima.

Kontakt roditelja sa djecom zavisi od više okolnosti, pojedini roditelji nisu u mogućnosti da često posjećuju svoje dijete, kako ne bi usporavali fazu adaptacije. U iznimnim situacijama, se dešava da roditelji na duži period (zimski i ljetnji raspust) ostavljaju dijete u internatu ove ustanove, iz razloga nemogućnosti brige o djetetu, ili nekih drugih okolnosti, što dodatno usložnjava u organizacionom smislu brigu o djetetu i rad sa njim.

3.8.7. Zdravstvena zaštita

Medicinski kadar svakodnevno vodi računa o zdravstvenom stanju djece. Ustanova ima svoju ambulantu u kojoj svakodnevno rade po dvije medicinske sestre. Ambulanta posjeduje i posebne sobe gdje se smještaju djeca koja se razbole. Na taj način su pod stalnom brigom medicinskog osoblja.

– *Kad nas nešto zaboli mi idemo u našu ambulantu.*

Ukoliko su djeci neophodni specijalistički pregledi, saradnja sa Kliničkim centrom Crne Gore to omogućava. Roditelji imaju punu informaciju o zdravstvenom stanju njihovog djeteta.

3.8.8. Saradnja sa obrazovnim, socijalnim i drugim ustanovama i organizacijama u zajednici

Po navodima uprave, Resursni centar za obrazovanje i osposoblavanje "1. Jun" uglavnom ima korektnu saradnju sa institucijama i službama u zajednici, kao i sa nevladinim organizacijama, pri čemu ističu da bi saradnja sa Centrom za socijalni rad trebalo da bude mnogo bolja. Slična je ocjena i u pogledu saradnje sa lokalnom samoupravom.

3.9. JU Resursni centar za sluh i govor „Dr Peruta Ivanović” - Kotor

JU Resursni centar za sluh i govor „Dr Peruta Ivanović” - Kotor pod ovim nazivom posluje od 2016. godine. Resursni centar je multidisciplinarna ustanova čija djelatnost obuhvata obrazovanje i rehabilitaciju djece sa oštećenjima sluha i govora. U Resursnom centru je organizovano predškolsko vaspitanje i obrazovanje, osnovno obrazovanje i vaspitanje i srednje stručno obrazovanje. Posebnu ulogu u ustanovi ima zdravstvena zaštita i socijalna politika. Multidisciplinarnost se ogleda kroz dijagnostiku, evidenciju i kategorizaciju lica sa

poremećajima sluha i govora, sprovođenje predškolskog vaspitanja, osnovnog školovanja i profesionalnog osposobljavanja djece sa oštećenjima sluha, liječenje govornih poremećaja, pružanje ostalih zdravstvenih usluga, dijagnostiku i terapiju sa defektološkog i psihološkog aspekta, praćenje razvoja defektološke teorije i prakse, kao i naučno – istraživački rad.

U školskoj 2019/2020 godini usluge internata koristilo je 15 djece (10M i 5Ž) i petoro djece (1M, 4Ž) koja su na pripremi za polaganje programa za osnovnu školu iz JU Dječji dom „Mladost“.

Većina učenika u Resursnom centru su djeca i omladina sa područja Crne Gore, dok je jedno dijete iz Bosne i Hercegovine. Za djecu iz Crne Gore nije vršena promjena prebivališta/boravka, a za dijete iz BiH nije izvršena prijava boravišta nadležnom organu.

3.9.1. Upravljanje, interna normativa, dokumentacija, kadrovska struktura

Centar posjeduje dokumenta neophodna za funkcionisanje ustanove kao što su: statut, akt o unutrašnjoj organizaciji i sistematizaciji radnih mjesta, licence za rad za stručne radnike, program pružanja usluge, Pravilnik o kućnom redu, Pravilnik o postupanju u vanrednim situacijama; te različite procedure: o postupanje u slučaju postojanja nasilja, zlostavljanja i zanemarivanja djece, o posjetama i sprječavanju ulaska neovlašćenih lica, o načinu i postupku procjene rizika na radu, popis opreme, dokaz o obezbijeđenim sanitarno-tehničkim i higijenskim uslovima za rad, dokaz o ispunjenosti uslova zaštite od požara, potrebne ateste za struju, vodu, zdravstveno-sanitarne potvrde /knjižice.

Ne postoje dokumenta kao što su: o primjeni neophodnih mjera u cilju sprječavanja korisnika od povrjeđivanja, samopovrjeđivanja i nanošenja materijalne štete, o postupanju po pritužbama

korisnika, te procedure i obučeni kadar za pruženje prve pomoći, stručni nalaz - odnosno izvještaj o izvršenim pregledima i ispitivanjima sredstava za rad sa ocjenom da su na njima obezbijedene propisane mjere zaštite i zdravlja na radu.

Postoje personalni dosijei za korisnike.

Sa roditeljima se ne zaključuju ugovori, jer se usluge pružaju na osnovu rješenja centara za socijalni rad o upućivanju djece na korišćenje usluga.

Kadrovska struktura

Za poslove u internatu angažovani su četiri vaspitača i četiri njegovateljice.

Profesionalni razvoj kadrova odvija se u skladu sa pravilima utvrđenim Godišnjim planom rada, koji djelimično uključuje i plan razvoja zaposlenih.

3.9.2. Prostorno-tehnički, smještajni, sanitarno-higijenski uslovi i ishrana

Internat ima 56 soba. Svaka soba ima sopstveno kupatilo, TV prijemnik, klima uređaj, centralno grijanje, bežičnu internet vezu, ormar i krevete. Centar raspolaže sa jednokrevetnim, dvokrevetnim i trokrevetnim sobama.

- *Meni je ovdje bolje nego kući jer mogu da se družim;*
- *Sobe su čiste i lijepe, možemo da donesemo i neke stvari od kuće, da ukrasimo sobu;*
- *Ja sam stavila žute zavjese.*

U okviru Resursnog centra postoje četiri namjenski različita objekta (upravna zgrada, škola, internat i višenamjenski objekat za kulturno/zabavne sadržaje). Ustanova ima ograđeno dvorište, sa zabavnim parkom i adekvatnim mobilijarom za djecu.

U krugu Resursnog centra je u izgradnji sportska dvorana.

Kvalitet ishrane

Kuhinja funkcioniše u skladu sa HACCAP standardima. Hrana je raznovrsna i kvalitetna. Djeca su zadovoljna ishranom, izborom hrane i količinom. Na spratu internata postoji i mala čajna kuhinju u kojoj uz pomoć vaspitača, kuvarice i medicinske sestre sami uče da spremaju nešto od hrane što vole. Uprava centra povremeno vrši konsultacije sa djecom na temu kvaliteta usluga, zaštite i hrane koja se nudi u Internatu.

- *Zadovoljni smo hranom;*
- *Ponekad nas pitaju šta volimo da jedemo i mi kažemo;*
- *U čajnoj kuhinji pravimo palačinke, kolače i sladoled.*

3.9.3. Bezbjednost učenika - kućni red

U Domu se preduzimaju mjere i procedure u cilju osiguranja bezbjednosti i zaštite učenika. Predstavnici uprave navode da uprava, stručni radnici, roditelji i svi ostali aktivno doprinose osiguranju bezbjednosti i zaštite učenika. U hodnicima postoje oznake za evakuaciju.

Tokom noći sa djecom su njegovateljica (medicinska sestra) i vaspitačica, kao i noćni čuvar. Djeca se osećaju bezbjedno, i navode:

- *Nasilja nema, po nekad se svađamo, ali nema tuča;*
- *Noću smo sigurni, jer nas čuvaju;*
- *Mene nije strah kad spavam.*

Kućni red

Pravila ponašanja i prava i obaveze učenika istaknuti su na oglasnoj tabli i hodnicima. Djeca su upoznata sa sadržajem kućnog reda i rasporedom svojih obaveza na dnevnom noviu.

Ustanova nema utvrđene žalbene procedure u slučajevima kršenja kućnog reda. Postupanje u slučajevima nasilja i zlostavljanja regulisano je Protokolom o postupanju i zaštiti od nasilja i zlostavljanja.

3.9.4. Vaspitni rad i podrška u učenju - Kultura, sport, slobodno vrijeme

Vaspitači svoj rad organizuju kroz definisani Program rada vaspitača, što podrazumijeva neposredan rad sa djecom, posebno rad na adaptaciji novih korisnika, komunikacija i unaprjeđenje saradnje sa roditeljima, priprema i učešće u organizovanju slobodnih aktivnosti i sekcija za djecu, učenje i izrada domaćih zadataka, razvijanje higijenskih navika kod djece, svakodnevna saradnja sa nastavnim osobljem, stručnim saradnicima i tehničkim osobljem.

Djeca se izražavaju pohvalno o vaspitačima. Kažu da se sa vaspitačima dobro slažu, da im oni pomažu oko svega i da najviše vremena provode sa njima.

- *Vaspitači su nam dobri;*
- *Najbolja je Stojanka.*

Kultura, sport, slobodno vrijeme

Djeci se pruža mogućnost da izraze svoju ličnost i da zadovolje svoja interesovanja kroz mnogobrojne sekcije kao što su: dramska, ritmička, likovna, šahovska, streljačka, saobraćajna, sekcija za porodicu i domaćinstvo. Takođe, organizuju im se: izleti, ekskurzije, posjete muzejima, pozorištima, bioskopima, izložbama i učešća na gradskim karnevalima, maskenbalima i mnogim drugim državnim i međunarodnim projektima.

Učenici Resursnog centra tradicionalno učestvuju u kulturnom i javnom životu grada Kotora. Povodom dana Resursnog centra 21. novembra, učenici priređuju prigodnu priredbu na kojoj pored

učenika prisustvuju i roditelji učenika, predstavnici škola i radnih organizacija. Poznato je da su pozorišne predstave "Šaputanje Vremena", "Čarolija Tišine" i "Obala snova", koje su prethodnih godina pripremali i izvodili učenici Resursnog centra, imale veliki uspjeh i da su izvedene u Padovi i Bariju (Italija), kao i u mnogim gradovima u Crnoj Gori. Takođe, djeca učestvuju u različitim kulturnim, sportskim i drugim događajima koji se organizuju na teritoriji Crne Gore.

Djeca navode da slobodno vrijeme koriste za igru u dvorištu, ili igrice sa interneta, ponekad idu u bioskop.

- *Tamo ne prikazuju filmove za nas (filmovi nemaju znakovni jezik, ako su sinhronizovani).*

3.9.5. Ostvarivanje i zaštita prava učenika - nagrađivanje i kažnjavanje

U cilju razvijanja inicijative, samostalnosti, discipline i odgovornosti učenika za uspjeh u savladavanju svih oblika obrazovno-vaspitnog rada, razvijanja osjećaja pripadnosti kolektivu i vlastite važnosti za funkcionisanje zajednice i poštovanja pravila kućnog reda škola, u centru je obrazovan Učenički parlament koji čini po jedan predstavnik svih odjeljenja osnovne škole i svih odjeljenja srednje stručne škole. Učenički parlament radi i odlučuje na sjednicama koje se održavaju po potrebi, a saziva ih i njima rukovodi predsjednik. Sjednicama prisustvuju: direktor i pedagog-psiholog, a po potrebi nastavnici, vaspitači, stručni saradnici, predsjednik/ca Savjeta roditelja.

Takođe, povremeno se organizuju i usmene konsultacije sa učenicima kako bi se ocijenio stepen njihovog zadovoljstva uslovima života i rada i čuli njihovi predloge.

Ne postoji utvrđena politika zaštite djece.

Nagrađivanje i kažnjavanje

U pogledu nagrađivanja i kažnjavanja, primjenjuju se odgovarajuća pravila Ministarstva prosvjete. Roditeljima se pružaju obavještenja o nagrađivanju i kažnjavanju, komunikaciju vode vaspitači, a po potrebi se uključi i direktor ustanove.

3.9.6. Komunikacija i saradnja sa roditeljima djece

Priprema djece za dolazak u dom i kontakti djece i roditelja

Predstavnici uprave ocjenjuju da su djeca uglavnom dobro pripremljena, jer dolaze u Centar i prije škole, tako da budu adaptirani i pripremljeni za kolektivni smještaj. U cilju adaptacije, stručni radnici i vaspitači imaju individualni i grupni rad sa djecom.

Većina učenika, na pitanje "Da li ste znali gdje dolazite kada ste se odvojili od svojih porodica" rekla je da su znali, a nekima su starija braća i sestre već bili u ustanovi, pa su znali sve detalje.

Djeca navode da sa roditeljima održavaju svakodnevni kontakt. Po djecu koja vikendom idu kući dolaze roditelji, a tada najčešće razgovaraju i sa vaspitačima.

- *Pitaju kakvi smo bili u školi, da li smo slušali učitelje i vaspitače.*

Djeca iz JU Dječji dom "Mladost" u Bijeloj, koja tokom nedjelje borave u ustanovi, nemaju čest kontakt sa roditeljima, a mnoga od njih ne vide roditelje po nekoliko mjeseci.

Saradnja sa roditeljima se realizuje kroz obavezne roditeljske sastanke, četiri puta godišnje, a po potrebi i češće. Zakazuju ih i vode odjeljenjske starješine, a po potrebi na sastancima učestvuju i članovi odjeljenjskog vijeća, direktor, organizator nastave i pedagog. Individualni razgovori sa roditeljima omogućavaju pružanje informacija o uspjehu i ponašanju učenika, interesovanjima, uključivanje u slobodne i druge aktivnosti u Resursnom centru, predloge mjera za podsticanje i unaprjeđivanje razvoja djece/učenika, uključivanje u izradu individualno razvojno obrazovnog programa, saradnju kroz rad Savjeta roditelja. Saradnja sa roditeljima podrazumijeva uključivanje svih učesnika u radu sa djetetom/učenicom (nastavnika, vaspitača, stručnih saradnika u Resursnom centru, stručnih saradnika iz drugih oblasti i ustanova, direktora).

Predstavnici uprave oscenjuju da je sa nekim roditeljima saradnja odlična, dok sa nekima koji žive u udaljenim gradovima i nije za pohvalu, roditelji ne dolaze na sastanke.

O radu ustanove roditelji se obavještavaju i preko društvenih mreža, web sajta, brošura, telefonom i putem direktnih kontakata.

3.9.7. Zdravstvena zaštita

Ustanova angažuje i stručne saradnike – ljekare specijaliste. Svakodnevnu brigu o djeci sprovode negovateljice i medicinska sestra.

Djeca nemaju izabranog ljekara u mjestu boravka. Predstavnici uprave navode da imaju dobru saradnju sa Domom zdravlja i bolnicom, u slučaju potrebe.

3.9.8. Saradnja sa obrazovnim, socijalnim i drugim ustanovama i organizacijama u zajednici

Predstavnici uprave Doma navode da imaju dobru saradnju sa Centrom za socijalni rad i drugim ustanovama, službama i organizacijama u zajednici, a da je saradnja sa lokalnom samoupravom odlična.

Ustanova uspostavlja saradnju sa socijalnim partnerima i institucijama koje su značajne za obuku djece u namjeri da se obrazovni program realizuje u cjelini i time omogući postizanje znanja i vještina predviđenih standardima zanimanja.

3.10. JU Obrazovni centar - Šavnik

JU Obrazovni centar Šavnik je obrazovno - vaspitna ustanova, obavlja svoju funkciju u matičnoj školi, 3 područna odjeljenja, dječijem vrtiću i đlačkom internatu. JU Obrazovni centar je formiran odlukom Vlade Crne Gore od 1.6.2006. godine.

U školskoj 2019/2020 godini usluge internata koristilo je 12 djece (sve dječaci).

Učenci u Obrazovnom centru dolaze iz Nikšića, Pljevalja, Bijelog Polja i seoskog područja Šavnika.

3.10.1 Upravljanje, interna normativa, dokumentacija, kadrovska struktura

Centar posjeduje dokumenta neophodna za funkcionisanje ustanove kao što su: statut, akt o unutrašnjoj organizaciji i sistematizaciji radnih mjesta, licence za rad za stručne radnike, Pravilnik o kućnom redu;

Ne postoje dokumenta kao što su: o postupanju u slučaju postojanja nasilja, zlostavljanja i zanemarivanja djece, o posjetama i sprječavanju ulaska neovlašćenih lica, o načinu i postupku procjene rizika na radu, popis opreme, dokaz o obezbijeđenim sanitarno-tehničkim i higijenskim uslovima za rad, dokaz o ispunjenosti uslova zaštite od požara, potrebni atesti za struju, vodu, zdravstveno-sanitarne potvrde /knjižice o primjeni neophodnih mjera u cilju sprječavanja korisnika od povrjeđivanja, samopovrjeđivanja i nanošenja materijalne štete, o postupanju po pritužbama korisnika, te procedure i obučeni kadar za pruženje prve pomoći, stručni nalaz - odnosno izvještaj o izvršenim pregledima i ispitivanjima sredstava za rad sa ocjenom da su na njima obezbijeđene propisane mjere zaštite i zdravlja na radu.

Ne postoje personalni dosijei za korisnike.

Kadrovska struktura

Za poslove u internatu angažovane su tri osobe, domar, kuvarica i vaspitač, koji radi sa 12ro djece – dječaka, korisnika usluga Doma, koji su iz okolnih sela i pohađaju Poljoprivrednu školu.

U pogledu profesionalnog razvoja kadrova primenjuju se pravila Ministarstva prosvjete.

3.10.2. Prostorno-tehnički, smještajni, sanitarno-higijenski uslovi i ishrana

U objektu u kojem je smješten i vrtić, za potrebe doma koristi se oko 250 m². Dom raspolaže sa četiri sobe.

Ovaj Dom se nalazi u jako lošem stanju, zgrada je od tvrde gradnje, ali je zapuštena i loša. Donedavno krov je toliko prokišnjavao pa su djecu pokrivali najlonima kako bi ih sačuvali od vode. Sve je puno vlage, nameštaj je star i istrošen, prozori polomljeni, vrata ne mogu da se zatvore, nemaju tople vode, kupatila ne funkcionišu, toalet je u još lošijem stanju, uglavnom nemaju osnovne uslove za boravak.

Djeca navode da su nezadovoljni smještajem.

- *Nemamo tople vode, nemamo normalne krevete, vrata i prozori su polomljeni, stari i ne mogu da se zatvore;*
- *Nemamo grijanje, mnogo nam je hladno zimi, kupatila su katastrofa, često nam nestaje struje;*
- *Nemamo televizor, ni internet, sobe su male, nemamo ormar ni policu ni ništa da ostavimo stvari, držimo ih u torbi ispod kreveta, ima puno vlage;*
- *Postoji jedno kupatilo i jedan WC, nema tople vode u kupatilu, tako da ne može da se koristi, pa se kupamo kad vikendom odemo kući;*
- *Teško je održavati higijenu. Postoji čistačica koja jednom nedeljno očisti zajedničke prostorije, a mi čiste svoje sobe.*

Zapaža se da su učenici veoma skromni, da im uslovi života ni u kući nisu na zavidnom nivou, da su povučeni, lijepo vaspitani i rijetko se žale.

Vidljivo je da su neophodna dodatna ulaganja kako bi se zadovoljili neki najosnovniji tehnički uslovi za bezbjedan boravak (polomljeni utikači, loše grijanje, loš napon električne energije, nedostatak noćnog portira, higijeničarke). Takođe, uslovi su loši i s aspekta zaštite psihofizičkog zdravlja djece (nizak nivo higijene, izuzetno loš sobni namještaj i oprema-kreveti i posteljine, nepostojanje prostora i sadržaja za zajedničko druženje, sportske aktivnosti i učenje).

Nakon obilaska Doma tokom 2020. godine, na inicijativu NVO Centar za prava djeteta Crne Gore pokrenuta je humanitarna akcija u kojoj su se, pridružili mnogi građani, privrednici, humanisti. Za kratko vrijeme obezbijedena je značajna humanitarna pomoć (novi kreveti, posteljina, jorgani, frižider, radijatori, TV, hrana, obuća, odjeća, knjige, zavjese, police i dr.) okrečene su i očišćene sobe i zajedničke prostorije, što je znatno uticalo da se uslovi u Domu značajno poboljšaju. Djeca su iskazivala oduševljenje, aktivno su učestvovala u akciji, kao i uprava Obrazovnog centra kome pripada. Ministarstvo poljoprivrede i ruralnog razvoja je kroz svoje programske linije obezbijedilo rekonstrukciju kupatila, toaleta, prozora i vrata.

Navedenim aktivnostima su stvoreni adekvatniji uslovi za boravak djece.

- *Ne možemo da vjerujemo da se neko nas sjetio, da je došao da nas obiđe, da nam pomogne.*

Kvalitet ishrane

Djeca smatraju da hrana nije loša, ali bi valjalo da je ima više. Ističu da ne dobijaju voće, već ga sami kupuju ili donose od kuće. Takođe, navode da nemaju gdje da čuvaju hranu, pa se sve što donesu od kuće pokvari.

- *Jednom mjesečno imamo nešto slatko, neki kolač, ja mislim da je to malo;*
- *Slatkog mlijeko nemamo, a ja ga više volim nego jogurt;*
- *Da je hrana malo raznovrsija, bilo bi bolje, stalno nam prave pitu, a po nekad bi mogli i pizzu;*
- *Za vrijeme ručka (u 13:30h) dobijamo sendviče za večeru (šunka i sir, u polovini hleba), zavijene u foliju, jer kuvarica samo zbog nas ne može da dolazi ponovo uveče. Takva večera stoji u sobi na stolu više od šest sati.*

3.10.3. Bezbjednost učenika - kućni red

Dom nema noćnog čuvara, pa su djeca naveče sama. U 19h, kada vaspitač završi smjenu, djecu zaključa u internatu i oni su do jutra do 7h sami, a tada Dom otvara domar ili kuvarica. Prema navodima predstavnika uprave, u Domu se ne preduzimaju mjere za bezbjednost djece, jer uslovi to ne dozvoljavaju.

U Domu ne postoji kutija za prvu pomoć i niko nije obučen za pružanje prve pomoći. Ne postoji plan za evakuaciju.

Postoji protivpožarni aparat, koji ne radi, a djeca sarkastično primjećuju:

- *Pošto nam je krov do skoro prokišnjavao, male su šanse bile za požar.*

Ipak, djeca se ne osjećaju nebezbjedno i navode:

- *Nije nas strah, sami se čuvamo.*

Ističu da među njima vladaju skladni odnosi, pomažu jedni drugima, nema nasilja, kako u Domu, tako i u školi koju pohađaju.

3.10.4. Vaspitni rad i podrška u učenju - Kultura, sport, slobodno vrijeme

Djeca se izražavaju veoma pohvalno o vaspitaču i kvalitet odnosa sa vaspitačem jednoglasno ocjenjuju sa ocjenom 5, na skali 1-5.

- *Imamo jednog vaspitača, on nam je i vaspitač i drug i brat, on nam je sve;*
- *Nikada nas nije udario, sa njim se dobro slažemo, on nam po nekad pomaže da učimo.*

Vaspitač prati napredak učenika i ostvaruje dobru saradnju sa njihovim nastavnicima, koji imaju razumijevanja za djecu iz Doma.

Djeca ostvaruju dobar uspjeh u školi, ali se stiče utisak da su slabo zainteresovani za školu, jer, iako imaju radne navike, nemaju motivaciju za učenje. Sami jedni drugima pomažu oko izrade domaćih zadataka, a pošto je u pitanju stručna škola nemaju adekvatne udžbenike, moraju da ih kopiraju i da se snalaze. Niko ne planira da upiše fakultet, već namjeravaju da posle srednje škole traže posao izvan Šavnika.

- *Tražiću neki posao na moru ili u Podgorici;*
- *Ja ću vjerovatno u Nikšić, tamo mi stariji brat radi kao konobar, pa ću i ja da probam;*
- *Ja bih ostao ovdje i na imanju bi nešto radio i pomagao roditeljima, ili bi možda svoju farmu otvorio kad bi za to bili bolji uslovi;*
- *Svi odlaze odavde, ne samo ja.*

Kultura, sport, slobodno vrijeme

Dom ne pruža nikakve uslove za kulturni, sportski ili zabavni život. Nemaju kompjuter, dosadno im je, treba im nekih sadržaja i programa.

- *Ovo je varošica, sve je u jednoj ulici, svaki dan je isti, i u školi i u Domu;*
- *Voljeli bi da su nam uslovi bolji, pa kad se već ništa ne dešava u gradu, da imamo nečim da se zanimamo kad smo slobodni;*
- *Dosadno je jer kad završimo sa učenjem, mi nemamo čime da se zanimamo.*

3.10.5. Ostvarivanje i zaštita prava učenika - nagrađivanje i kažnjavanje

Prava djeteta, kao tema, nije predmet predavanja i razgovara.

Kada je riječ o ostvarivanju prava na participaciju, Uprava navodi da je malo učenika, tako da nije formirano bilo kakvo tijelo, već su svi uključeni i na sastancima se dogovaraju o svemu.

Ustanova nema razvijenu proceduru koja se primjenjuje povodom žalbi za kršenje prava djeteta, kao ni pravila postupanja u slučajevima nasilja i zlostavljanja djece. Ne postoji ni utvrđena politika zaštite djece.

Nagrađivanje i kažnjavanje

U pogledu nagrađivanja i kažnjavanja, u Domu se primjenjuju odgovarajuća pravila Ministarstva prosvjete. Roditeljima se pružaju obavještenja o nagrađivanju i kažnjavanju putem telefona. Učenici se podstiču na ostvarivanje boljih rezultata kroz razgovor, obećanja i nagrade.

3.10.6. Komunikacija i saradnja doma sa roditeljima djece

Pripremljenost djece za dolazak u dom i kontakti djece i roditelja

Predstavnici uprave ocjenjuju da djeca znaju šta je kolektivan smještaj, dolaze iz višečlanih porodica. Radi što bolje adaptacije djece, vaspitač organizuje predavanja za djecu.

Većina djece, na pitanje "Da li su i kako, roditelji sa tobom razgovarali o odvajanju od kuće i boravku u Domu" navodi da su prije dolaska u Dom roditelji razgovarali sa njima, ali da im nisu dali mnogo informacija, jer ih nisu imali. Navode da nijesu bili oduševljeni idejom boravka u Domu i da im je trebalo vremena da se naviknu na uslove života, na pravila, ali da su se vremenom privikli. Jedan dječak je rekao da i sada žali što nije mogao da nastavi školu u Nikšiću, jer njegovi roditelji nemaju novca da ga školuju u tom gradu.

Najviše informacija o pravilima u Domu djeca su dobila od vaspitača, kome uvijek mogu da se obrate ako im nešto nije jasno. Znaju da je Dom besplatan.

Kada je riječ o kontaktu sa roditeljima, djeca ističu da je loš signal, a i nemaju svi mobilne telefone, tako da se sa roditeljima čuju kad je nešto važno, a ako nešto treba-vaspitač zove roditelje.

Roditelji ih za vrijeme boravka u Domu ne obilaze. Tokom vikenda neka od djece odlaze kućama, a neki zbog loših uslova ne.

- *Nemaju vremena, rade na imanju;*
- *Daleko je naše selo, a nema ni prevoza;*
- *Oni rade puno, nemaju kad da dođu.*

Dom nema zaključene ugovore o pružanju usluga sa roditeljima, jer je internat besplatan.

Predstavnici uprave ocjenjuju da se saradnja sa roditeljima svodi uglavnom na telefonsku komunikaciju i to na inicijativu vaspitača.

3.10.7. Zdravstvena zaštita

Djeca kažu da nemaju sistematske preglede, a u slučaju bolesti, sami idu ljekaru. Problem predstavlja i to što nema pedijatra u Šavniku.

- *Pedijatar dolazi petkom u Dom zdravlja, a mi petkom idemo kući, a ne možemo planirati kad ćemo se razboljeti;*
- *Nemamo stomatologa, moramo da idemo kod privatnika u Nikšić ili Žabljak, a to je skupo;*
- *Sami pođemo u apoteku ako nam nešto treba.*

3.10.8. Saradnja sa obrazovnim, socijalnim i drugim ustanovama i organizacijama u zajednici

Predstavnici uprave navode da imaju pozitivna iskustva sa službama u zajednici, a opština pomaže koliko može.

3.11. JU Obrazovni centar - Plužine

JU Obrazovni centar Plužine je obrazovno - vaspitna ustanova formirana odlukom Vlade Crne Gore od 23.7.2009. godine. Usluge internata koristi 27 djece. Djeca su uzrastu od 10 do 14 godina djece (8 M i 19Ž), među kojima je i dvoje djece sa smetnjama u razvoju.

3.11.1. Upravljanje, interna normativa, dokumentacija, kadrovska struktura

Centar posjeduje dokumenta neophodna za funkcionisanje ustanove kao što su: statut, akt o unutrašnjoj organizaciji i sistematizaciji radnih mjesta, licence za rad za stručne radnike, Pravilnik o kućnom redu, dokaz o obezbijeđenim sanitarno-tehničkim i higijenskim uslovima za rad, o ispunjenosti uslova zaštite od požara, te potrebne ateste za struju, vodu, zdravstveno-sanitarne potvrde /knjižice, stručni nalaz - odnosno izvještaj o izvršenim pregledima i ispitivanjima sredstava za rad sa ocjenom da su na njima obezbijeđene propisane mjere zaštite i zdravlja na radu.

Ne postoje procedure: o postupanju u slučaju postojanja nasilja, zlostavljanja i zanemarivanja djece, o posjetama i sprječavanju ulaska neovlašćenih lica, o načinu i postupku procjene rizika na radu, popis opreme, o primjeni neophodnih mjera u cilju sprječavanja korisnika od povrjeđivanja, samopovrjeđivanja i nanošenja materijalne štete, o postupanju po pritužbama korisnika, te procedure i obučeni kadar za pruženje prve pomoći.

Postoje personalni dosijei za korisnike koje vode vaspitači i obuhvataju relevantne podatke o djeci, njihovom prisustvu, ponašanju i navikama, uspjehu po klasifikacionim periodima, ljekarsko uvjerenje.

Ustanova ima sklopljene ugovore sa roditeljima.

Sva djeca su iz sela koja teritorijalno pripadaju opštini Plužine.

Cijena smještaja i ishrane koju plaćaju roditelji je 30€.

Kadrovska struktura

Za poslove u Domu angažovani su: dva vaspitača, jedan magacioner/nabavljač, jedan recepcioner, dvije kuvarice, jedan radnik na održavanju čistoće i jedan noćni čuvar.

Ustanova nema plan profesionalnog razvoja svojih kadrova.

3.11.2. Prostorno-tehnički, smještajni, sanitarno-higijenski uslovi i ishrana

Objekat Doma nalazi se na samoj obali Pivskog jezera, od škole je udaljen 15-tak minuta hoda, a zimi vjerovatno i duže. Kvadratura internata je 1 200 m².

Djeca su smještena u dvokrevetnim sobama, podijeljeni su po polu, a u slučajevima da su djeca iz iste porodice - braću i sestre smještaju u istu sobu. Osim kreveta u sobama se nalazi i ormar, sto za učenje i po dvije stolice. Prozori su veliki, pa su sobe zračne. Sobe su stuktuirane kao "apartmani", tako da postoje dvije sobe, mali hodnik i zajednički WC, a iz svakog "apartmanskog" dijela izlazi se u dugački zajednički hodnik. Dva kupatila za dječake i djevojčice, nalaze se u prizemlju i prilično su stara. Namještaj je star, ali sačuvan. U nekim sobama ima tepih staza, a u nekima ne. Grijanje je centralno, na mazut.

Dvorište oko internata je neograđeno, ima dosta zelenila, ali nema klupa, sportskih terena i sl.

Djeca ističu da im je u Domu lijepo, ali da bi moglo biti malo ljepše, da sobe budu sređenije i ljepši namještaj.

- *Smeta mi što nemamo zavjese i televizore u sobama;*
- *TV sala je na prizemlju, ali je ta prostorija prilično hladna, iako radijatori rade, jer se nalazi na sjevernoj strani, i u toj sali se nalazi i sto za tenis;*
- *Trebaju nam police za knjige, a u hodnicima bi nam trebali cipelari, a ne da obuću slažemo ispod kreveta;*
- *Trebalo bi mam bolje osvjetljenje u sobama i hodnicima;*
- *U Domu je uglavnom čisto, ali je sve staro, pa se nema taj utisak čistoće;*
- *Moglo bi biti i čistije, ali čistoća zavisi i od nas, ima djece koja ne paze na ličnu higijenu i higijenu u Domu.*

Kvalitet ishrane

Djeca navode da hrana nije loša, ali da bi mogla biti raznovrsnija. Ukazuju da postoji nedjeljni meni, ali da se uvijek ne ispoštuje. Posebno ističu da bi željeli da ih neko pita šta bi voljeli da jedu.

- *Za večeru ili doručak može biti više palačinki i krofni sa kremom, viršle, više voća i kolača,*
- *Za ručak bi mogli promijeniti i neko drugo meso, osim govedine i piletine. Naročito ne volim zamrznuti prženi oslić.*

3.11.3. Bezbjednost učenika - kućni red

U Domu postoji kućni red i on je istaknut u jedinoj zajedničkoj prostoriji, a djeca su upoznata sa njim.

U Domu cijele noći, do 7 ujutro, dežura noćni čuvar.

Ne postoji kutija za prvu pomoć i niko nije obučen za pružanje prve pomoći. Postoje protivpožarni aparati koje redovno servisiraju i osoba obučena za rukovanje koja radi u kotlarnici. Ne postoji plan za evakuaciju.

Djeca navode da u Domu nema vršnjačkog nasilja. Na pitanje "Kakvi su međusobni odnosi?", učesnici fokus grupe odgovorili su da se dobro slažu, pomažu jedni drugima, nekada se najljute jedni na druge, ali se ne tuku. Nesporazume rješavaju uz pomoć vaspitačice ili pedagogice u školi.

Prema navodima uprave, zgradu Doma redovno obilazi policijska patrola, posebno noću.

Dom učenika u Plužinama se nalazi na samoj obali Pivskog jezera i u tom smislu je upitna bezbjednost učenika, koji su uzrasta od 10 godina pa naviše.

3.11.4. Vaspitni rad i podrška u učenju - Kultura, sport, slobodno vrijeme

Djeca se pohvalno izražavaju o vaspitačima i njihovom odnosu prema učenicima i oni imaju uvid u aktivnosti učenika, da su u obavezi da im se javljaju kad izlaze napolje, kad idu na rođendane kod svojih vršnjaka koji su iz grada, kada idu na sport i sl. Odnos vaspitača prema djeci učesnici fokus grupe ocjenjuju ocjenom između 4 i 5, na skali 1-5.

- *Vaspitači su nam dobri, ne viču na nas, dogovaramo se oko svega, pomažu nam u učenju;*
- *Vaspitači brinu o nama, jesmo li jeli, pravdaju nam časove kad smo bolesni, vode nas kod ljekara kad to treba, sa njima idemo u kulturni centar kad je neki film ili proslava.*

Kultura, sport, slobodno vrijeme

Dom ne pruža nikakve uslove za kulturni, sportski i zabavni život. Nema rekvizita za društvene igre (npr. riziko, monopol, domine, šah, ne ljuti se čovječe).

Djeca navode da im je često dosadno, da bi voljeli da imaju sportske poligone, treba im mreža za odbojku, koševi i slično. Neki učenici se sportom bave izvan Doma, idu na školu fudbala i plaćaju sami članarinu, a neki na folklor.

3.11.5. Ostvarivanje i zaštita prava učenika - nagrađivanje i kažnjavanje

Ustanova nema razvijenu proceduru koja se primjenjuje povodom žalbi za kršenje prava djeteta, kao ni pravila postupanja u slučajevima nasilja i zlostavljanja djece. Ne postoji ni utvrđena politika zaštite djece. Nema sandučića za žalbe i primjedbe.

Djeca nisu upoznata sa procedurom podnošenja žalbi u situacijama kada trpe ili saznaju za nasilje među djecom ili prema djeci.

Kada je riječ o ostvarivanju prava na participaciju, Uprava navodi da je formiran Učenički parlament, Komisija sa hranu (dvoje djece članovi) i Komisija za higijenu (dvoje djece članovi). Navode da Učenički parlament daje korisne predloge i sugestije.

Nagrađivanje i kažnjavanje

U pogledu nagrađivanja i kažnjavanja, u Domu se primjenjuju odgovarajuća pravila Ministarstva prosvjete. Roditeljima se pružaju obavještenja o nagrađivanju i kažnjavanju putem telefona. Učenici se podstiču na ostvarivanje boljih rezultata kroz individualne razgovore, obećanja i nagrade.

3.11.6. Komunikacija i saradnja doma sa roditeljima djece

Pripremljenost djece za dolazak u dom i kontakti djece i roditelja

Po ocjeni uprave, djeca dolaze nepripremljena za boravak u Domu. U cilju što bolje adaptacije na domsku sredinu, vaspitači obavljaju individualne razgovore sa djecom i sa roditeljima.

Većina djece, na pitanje "Da li su i kako, roditelji sa tobom razgovarali o odvajanju od kuće, boravku u domu/internatu, prije polaska u dom/internat?", navodi da su im roditelji objasnili šta znači odvajanje od kuće, kako će dosta toga morati sami da rade (sređuju svoju sobu, slažu svoju garderobu i stvari, ustaju na vrijeme, uče uz podršku vaspitača). Kažu da im na početku nije bilo lako, ali su se vremenom navikli. Djeca takođe navode da su im po dolasku u Dom vaspitači/ce sve objasnile: koja je čija soba, kada se šta radi, koga i šta mogu pitati, u koje vrijeme se ustaje, kada se ide u školu, kakav je raspored po dolasku iz škole, kada se ruča i večera, kada je slobodno vrijeme, kad mogu da se igraju, kada se kupaju i idu u krevet. Posebno ističu da su od vaspitačica saznale da kada imaju problem, mogu to da kažu učiteljici i razrednom starješini u školi ili vaspitaču.

Djeca navode da sa roditeljima komuniciraju putem telefona kada je to moguće. Takođe, da roditelji komuniciraju i sa vaspitačima kada treba. Takođe ističu da roditelji ne dolaze često, sem ponekad na roditeljski sastanak.

Veće učešće roditelja, njihovo češće prisustvo i saradnja sa internatom ograničena je nizom objektivnih okolnosti kao što su: siromaštvo, teritorijalna udaljenost, nizak obrazovni status i niske roditeljske kompetencije.

- *Roditelji rade oko stoke;*
- *Imaju posla i oko naše braće i sestara.*

Obrazovni centar, u okviru kojeg postoji internat/Dom, ima zaključene ugovore o pružanju usluga sa roditeljima djece.

Predstavnici uprave ocjenjuju da je saradnja sa roditeljima djece uglavnom korektna, u pitanju su seoska domaćinstva, roditelji nikad ne poriču odgovornost, oni koji su udaljeni i zbog poslova u domaćinstvu rijetko ili nikad ne dolaze. Roditelje obavještavaju o djeci i njihovim postignućima i problemima putem telefona.

3.11.7. Zdravstvena zaštita

Predstavnici uprave navode da imaju dobru saradnju sa Domom zdravlja, da su sva djeca sa područja opštine Plužine, tako da svi imaju izabranog doktora.

- *Vaspitači nas vode ljekaru, kada je to potrebno.*

3.11.8. Saradnja sa obrazovnim, socijalnim i drugim ustanovama i organizacijama u zajednici

Predstavnici uprave navode da nemaju dobru saradnju sa Centrom za socijalni rad. Dvoje djece iz Doma su korisnici usluga Centra za socijalni rad, a dvoje djece je sa smetnjama u razvoju. Saradnja sa opštinom je veoma dobra: kupuju djeci knjige, kompjutere, poklon paketiće. Navode da je domicilno stanovništvo vrlo senzitivno i posebno vode računa o djeci iz Doma.

3.12. JU Osnovna škola “Bratstvo - jedinstvo” Kovačevići - Pljevlja

JU Osnovna škola “Bratstvo-jedinstvo” Kovačevići – Pljevlja, udaljena je od grada oko 70 km, nalazi se na granici sa Bosnom i Hercegovinom. U sklopu ustanove je i internat.

Osnovnu školu pohađa 14 djece, a usluge internata (smještaja) koristi četvero djece (2M i 2Ž) – braća i sestre, a ostala djeca koriste uslugu ishrane.

3.12.1. Upravljanje, interna normativa, dokumentacija, kadrovska struktura

Škola posjeduje dokumenta neophodna za funkcionisanje ustanove kao što su: statut, akt o unutrašnjoj organizaciji i sistematizaciji radnih mjesta, licence za rad za stručne radnike, Pravilnik o

kućnom redu, dokaz o obezbijedenim sanitarno-tehničkim i higijenskim uslovima za rad, o ispunjenosti uslova zaštite od požara, te potrebne ateste za struju, vodu, zdravstveno-sanitarne potvrde /knjižice.

Ne postoje procedure: o postupanju u slučaju postojanja nasilja, zlostavljanja i zanemarivanja djece, o posjetama i sprječavanju ulaska neovlašćenih lica, o načinu i postupku procjene rizika na radu, popis opreme, o primjeni neophodnih mjera u cilju sprječavanja korisnika od povrjeđivanja, samopovrjeđivanja i nanošenja materijalne štete, o postupanju po pritužbama korisnika, te procedure i obučeni kadar za pruženje prve pomoći, stručni nalaz - odnosno izvještaj o izvršenim pregledima i ispitivanjima sredstava za rad, sa ocjenom da su na njima obezbijedene propisane mjere zaštite i zdravlja na radu.

Navedena dokumentacija i procedure odnose se na školu u cjelini, a ne samo na internat.

Postoje personalni dosijei za korisnike.

Djeca su iz okolnih sela, udaljenih i više desetina kilometara od škole-internata.

Kadrovska struktura

Za poslove u đaćkom internatu angažovane dvije osobe (noćni čuvar, kuvarica), a profesor istorije i geografije sa polovinom radnog vremena obavlja poslove vaspitača.

Ustanova nema plan profesionalnog razvoja svojih kadrova, ali svi zaposleni redovno pohađaju obuke, seminare, savjetovanja, a uprava škole posjeduje portfolio svakog zaposlenog u školi. Nastoje da prate inovacije i budu u toku sa dešavanjima.

3.12.2. Prostorno-tehnički, smještajni, sanitarno-higijenski uslovi i ishrana

Đački internat, koji je zvanično otvoren 1976. godine, predstavlja montažni objekat koji se sastoji od jednog sprata, sa dva ulaza, glavni i sporedni ulaz, za kuhinju. Krovna konstrukcija je od lima, internat nema prilaz za djecu sa smetnjama u razvoju, škola i internat su veoma udaljeni od grada, 65 km. Sa snadbjevanjem vodom postoji povremeno problem. Dvorište je prostrano, prekriveno travom, a što se tiče pratećih objekata, postoji veliko igralište, staze za šetanje, prostore za odmor i izlete.

Ukupno je pet soba od po 30 m². U ulazu su smješteni protivpožarni aparati. Đački internat ima TV uređaj, u školi postoji satelitski internet.

Jedan je zajednički toalet sa kupaonicom koji koriste svi korisnici. U prilično dotrajalom je stanju, ali je planirana njegova sanacija, kao i izgradnja potpuno nova dva toaleta. Nedavno je kupljena mašina za veš, jer je stara dotrajala, što je poboljšalo uslove za održavanje higijene i čistoće. Učenici imaju dovoljno sredstava za ličnu higijenu, a postoji i dovoljna količina sredstava za održavanje higijene prostorija. Grijanje u trpezariji i kuhinji je na drva, dok su u sobama-spavaonicama TA peći.

U okviru objekta je soba za odmor, koja ujedno služi za druženje i zabavu, mala ostava i manja prostorija kao magacin za sredstva, alate, materijale itd. Problem je često nestajanje električne energije, kada internat funkcioniše u izmijenjenim uslovima. S obzirom da su škola i internat u neposrednoj blizini i usko povezani, prostorije za upravu Doma i za administrativnu i tehničku službu nalaze se u školi JU OŠ "Bratstvo-Jedinstvo".

Trpezarija je veličine 8x4 m², u kojoj je se nalazi veliki broj dotrajalih stolova i stolica. Sistem ventilacije za odvod dima i mirisa je u dotrajalom stanju, zidovi se redovno uređuju, kreče. Podovi su solidni, prekriveni pločicama. Kuhinja je veličine 8x3 m², dobro je opremljena, sa velikim električnim šporetom, pećnicama, šporetom na drva. Magacin je u dobrom stanju 5x4 m², služi kao ostava za hranu i u njemu se nalaze zamrzivač i veliki frižider. Higijena se redovno održava, u kuhinji je zaposleno

stručno lice – kuvarica, koja redovno obnavlja sanitarni pregled u skladu sa pravilima i ima sanitarnu knjižicu.

Kvalitet ishrane

Djeca su zadovoljna hranom.

- *Voljeli bi da više i češće imamo palačinke i kolače,*
- *Ponekad nas pitaju šta volimo, pa nam to spremne.*

3.12.3. Bezbjednost učenika - kućni red

Po ocjeni uprave internata, bezbjednost djece je na zadovoljavajućem nivou. Učenici su bezbjedni, sigurni, lični podaci su bezbjedni, ličnost svakog učenika se poštuje, a kako je mali broj učenika, u potpunosti se uspješno realizuju sve mjere iz ovog domena. Svaki eventualni slučaj ugrožavanja bezbjednosti djeteta bio bi procesuiran.

Bezbjednost djece ostvaruje se svakodnevnom komunikacijom, savjetovanjem, ukazivanjem na činjenice, rješavanjem problema, a kako je u internatu malo učenika, stvaraju se prijateljski, bliski odnosi i gradi povjerenje, poštovanje i ljubazno ophođenje.

U toku noći sa djecom uzrasta I, V i VI razreda osnovne škole, u istoj prostoriji boravi noćni čuvar. Prema izjavi direktorice, o tome postoji usmena saglasnost roditelja djece.

3.12.4. Vaspitni rad i podrška u učenju - Kultura, sport, slobodno vrijeme

Vaspitač prati rad učenika i pruža im podršku u učenju. Kako je Dom u sklopu škole u neposrednoj blizini, saradnja vaspitača sa nastavnicima odvija se nesmetano, u vidu razgovora i zajedničkog analiziranja situacija u vezi sa učenjem i ponašanjem učenika.

Kultura, sport, slobodno vrijeme

Djeca korisnici internata koriste sportske terene škole koju pohađaju, a okviru škole organizuju se takmičenja, igre, posjete ustanovama u gradu i jednodnevni izleti.

- *Voljeli da nas je više da bi mogli bolje da se igramo;*
- *Voljeli bi da imamo neke nove igračke, lopte i slično.*

3.12.5. Ostvarivanje i zaštita prava učenika - nagrađivanje i kažnjavanje

Ustanova ima jasna pravila o postupanju po žalbama učenika, ali do sada nije bilo žalbi.

Kada je riječ o ostvarivanju prava na participaciju, predstavnici uprave navode da ne postoji posebno tijelo u okviru koga bi učenici mogli da iskažu svoje stavove i predloge.

Na kraju svake školske godine vrši se anketiranje učenika, koji tada ocjenjuju kvalitet usluga i daju predloge i sugestije.

Kada je reč o prevenciji i zaštiti od naslja i zlostavljanja, u internatu se primanjuju odgovarajuća pravila Ministarstva prosvjete.

Nagrađivanje i kažnjavanje

U internatu postoji kućni red i on je istaknut na oglasnoj tabli, a djeca su sa njim upoznata. Prema navodima uprave, u kreiranje pravila ponašanja uključuju i učenike, uvažavaju njihova mišljenja, a kako je mali broj učenika, maksimalno se trude da djeluju zajednički i uz međusobno poštovanje zaposlenih i učenika.

U cilju veće motivacije učenika za što bolja postignuća, organizuju se takmičenja, igre, provjere znanja, timski rad, razna istraživanja, posjete ustanovama u gradu, izleti. Na ovaj način razvijaju se i prijateljski odnosi, interpersonalna komunikacija, uvažavanje prava i sloboda drugih.

U pogledu nagrađivanja i kažnjavanja, u Domu se primjenjuju odgovarajuća pravila Ministarstva prosvjete. Predstavnici uprave navode da se prije izricanja vaspitne mjere i učenik i roditelj upozori na ponašanje i okolnosti koje mogu dovesti do izricanja vaspitne mjere, kao i na moguće posljedice na postignuća učenika.

3.12.6. Komunikacija i saradnja doma sa roditeljima djece

Predstavnici uprave ocjenjuju da je saradnja sa roditeljima djece dobra. Roditelje informišu na roditeljskim sastancima, kao i prilikom njihovih individualnih posjeta.

Pripremljenost djece za dolazak u dom i kontakti djece i roditelja

Po ocjeni predstavnika doma, djeca dolaze u internat uglavnom pripremljena, roditelji razgovaraju sa njima o tome šta ih čeka u domu, kako da se adekvatno ponašaju, da poštuju sve koji borave u Domu. Ipak, djeci treba određen period da se naviknu na karakteristike zajedničkog života.

U cilju što bolje adaptacije, sa djecom se ostvaruje svakodnevna komunikacija i stvaraju prijateljski i bliski odnosi zasnovani na povjerenju i poštovanju.

– *Ja znam da tako mora!.*

Kada se pomenula porodica i kontakt sa njima, najmlađa djevojčica (I razred OŠ) je počela da plače, nedostaje joj majka.

- *Ja bih voljela da sam sad sa majkom i da ona može da dodje ovdje u Dom kod nas.*
- *Slabo kontaktiramo sa roditeljima, po nekad, kad treba;*
- *Nemamo mobilne telefone, signal je slab, pa kad nam nesto treba koriste telefon nastavnika da pozovu roditelje;*
- *Ne idemo često kući, jer je daleko, nema ko da nas povede, nemamo čime da odemo.*
- *Roditelji ne dolaze da nas obilaze, kada možemo mi idemo kući;*
- *Kada nema puno posla na njivi i oko stoke, roditelji dodju da nas obidju, ali to je baš rijetko;*
- *Bolje što smo u Domu nego da putujemo svaki dan, zimi kad je veliki snijeg ne može da se prodje, sve je zavijano;*
- *Kada idemo kući- idemo konjima.*

Predstavnici uprave ocjenjuju da saradnja sa roditeljima djece dobra. Roditelje informišu na roditeljskim sastancima, kao i prilikom njihovih redovnih individualnih posjeta.

3.12.7. Zdravstvena zaštita

Djeca imaju izabranog ljekara, koji po rasporedu dolazi svake druge sedmice u seosku ambulantu. U slučaju potrebe, učenici odlaze u gradski Dom zdravlja i bolnicu.

Postoji sandučić za prvu pomoć i vaspitač je obučen za pružanje prve pomoći.

3.12.8. Saradnja sa obrazovnim, socijalnim i drugim ustanovama i organizacijama u zajednici

Predstavnici uprave navode da, uprkos velikoj odaljenosti škole i internata od grada (čak 65 km) u granicama mogućnosti saraduju sa Centrom za socijalni rad, sa Crvenim krstom i drugim službama. Školu i internat redovno obilazi policija, seoska ambulanta i Pošta su u blizini, sa kojima takođe saraduju.

Postoji i dobra saradnja sa Opštinom Pljevlja, kao i sa relevantnim institucijama. Učenici redovno dobijaju poklone u vidu odjeće, igračaka, hrane, što je posebno značajno, imajući u vidu da su učenici većinom iz siromašnih porodica jer su njihovi roditelji bez primanja. Takođe, Opština Pljevlja je 2018. godine donirala školi i internatu vozilo "Lada Niva", što je omogućilo brži prevoz hrane i učenika. Ministarstvo prosvjete i Američka ambasada učestvuju u renoviranju škole. Prva faza je završena u septembru 2019. godine, renovirani su krov i plafoni, a druga faza se očekuje na kraju školske 2019/2020. godine.

IV DOMOVI UČENIKA IZ PERSPEKTIVE RODITELJA

Stavovi roditelja dobijeni su na osnovu upitnika. Roditelji djece uglavnom pozitivno ocjenjuju uslove života i boravka djece i rijetki su roditelji koji imaju kritički odnos prema stanju u domovima/internatima i načinu ostvarivanja njihovih zadataka. Cijenimo da dobijeni odgovori nijesu rezultat potpunog uvida u stanje u kojem dijete boravi.

U daljem tekstu prezentovani su odgovori roditelja o pojedinim pitanjima koja se tiču razloga i uslova smještaja i boravka djece u domovima učenika.

1. Razlozi za smještaj djece u dom

Razlozi zbog kojih su se opredijelili za smještaj djece u dom su različiti:

- Za većinu roditelja razlog za smještaj djeteta je izbor škole koja se nalazi van mjesta prebivališta;
- Za značajan broj roditelja opredjeljujući razlog bila je vrlo pristupačna cijena koja se plaća za smještaj i ishranu djece i nadzor nad djecom za vrijeme njihovog boravka u drugom gradu;
- Neki roditelji su kao razlog za smještaj djeteta naveli udaljenost škole od mjesta boravka djeteta, kao i loše uslove putovanja, posebno zimi. Među njima su u roditelji koji taj razlog navode, iako je udaljenost od škole relativno mala. Tako su, na primjer, roditelji u internat smjestili dvoje djece 6 i 7 godina, iako je selo u kome žive udaljeno 8 km od škole. U sagledavanju ovog razloga treba, međutim, imati u vidu nedostatak prevoza, posebno u zimskim mjesecima, zbog čega je relativno mala udaljenost nepremostiva teškoća za svakodnevni dolazak djece u školu;
- Pojedini roditelji su odluku o smještaju donijeli imajući u vidu dobra iskustva sa starijim djetetom, kao i dobra iskustva prijatelja i njihove djece koja su boravila u domu;
- Za manji broj roditelja opredjeljenje za smještaj djeteta u dom bili su zadovoljavajući uslovi koje dom pruža djetetu;
- Manji broj roditelja su prilikom odlučivanja o smještaju djeteta bili motivisani i željom da njihovo dijete stekne iskustva kolektivnog stanovanja/življenja;

Kad su u pitanju internati namijenjeni djeci sa smetnjama u razvoju i invaliditetom, za većinu roditelja prevashodni razlog za smještaj djeteta u ovaj tip ustanove jeste okolnost da je riječ o ustanovi kombinovanog tipa, koja obezbjeđuje i obrazovanje djece uz stručnu podršku i smještaj djece, koji su prilagođeni njihovim obrazovnim i drugim potrebama. Roditelji takođe navode i dobra iskustva drugih roditelja djece sa sličnim smetnjama u razvoju i invaliditetom.

2. Komunikacija i saradnja sa domom

Analiza podataka pokazuje da roditelji nemaju ni jednu primjedbu na kvalitet komunikacije i saradnje sa predstavnicima i osobljem domova. Na pitanje *“Da li ste dobili sve potrebne informacije koje su bile dovoljne za donošenje odluke da dijete bude smješteno u dom učenika?”* svi roditelji su odgovorili da su dobili detaljne informacije o uslovima za smještaj i boravak djece. Nemaju primjedbe ni u pogledu komunikacije i saradnje sa upravom i osobljem tokom boravka djece u domu i ocjenjuju da su zaposleni u punoj mjeri posvećeni djeci i da u njih imaju puno povjerenje. Takve ocjene daju i roditelji

djece sa smetnjama u razvoju i invaliditetom, koji ističu dobru komunikaciju sa ustanovom, jasne informacije, dobru saradnju, a naročito postojanje stručne podrške za njihovu djecu i posvećenost osoblja, zbog čega u njih imaju puno povjerenje.

Na pitanje "Sa kojim službenicima najčešće komunicirate?", najveći broj roditelja navodi najčešću i najbolju komunikaciju sa vaspitačima, a u domovima koji nemaju zaposlene vaspitače, najčešće komuniciraju sa osobljem sa portirnice. Roditelji djece sa smetnjama u razvoju/invaliditetom ističu sjajnu komunikaciju sa svim stručnim licima, koja neposredno rade sa njihovom djecom, kao i dobru komunikaciju sa upravom ustanove.

3. Uslovi boravka, kvalitet usluga

Na osnovu odgovora roditelja, može se zaključiti da su roditelji zadovoljni uslovima pod kojima njihova djeca borave u domu. Međutim, roditelji imaju različita viđenja o uslovima koje smatraju primarno važnim, što je izraz prepoznavanja potreba djece, nivoa očekivanja koja imaju u pogledu uslova za boravak djece u domu, kao i vaspitnog stila roditelja. To potvrđuju odgovori na pitanje "Šta je to što Vam se najviše dopada u domu učenika?".

Najveći broj roditelja ističe sigurnost djece u domu, odnosno činjenicu da su djeca pod stalnim nadzorom. Roditelji djece smještene u domovima učenika u Cetinju, Nikšiću, Kotoru, Podgorici i Beranama u prvi plan ističu higijenu i striktni kućni red. Jedan roditelj kao razlog za zadovoljstvo istakao je i "postojanja tople vode". Takva ocjena je, u suštini, izraz veoma niskih očekivanja roditelja, koja može biti posljedica loših životnih uslova i niskog životnog standarda roditelja i porodice djeteta.

Neki od roditelja u prvi plan ističu uslove smještaja (roditelj djeteta koje boravi u domu u Beranama). Roditelji djece smještene u domovima u Beranama, Kotoru i Nikšiću navode da im se najviše dopada organizovana podrška u učenju od strane vaspitača, kao i odnos vaspitača prema djeci. Pojedini roditelji ističu značajnu posvećenost osoblja i dobru organizaciju rada.

Za roditelje djece sa smetnjama u razvoju/invaliditetom primarno su važani uslovi koji se tiču odnosa osoblja prema djeci i uslova za njihov razvoj i napredak. Oni posebno hvale posvećenost zaposlenih njihovoj djeci, dobru organizaciju slobodnog vremena, različite edukativne i kreativne sadržaje.

Koje potrebe svoje djece u domu smatraju primarno važnim, vidi se i iz odgovora na pitanje "Šta bi promijenili/unaprijedili?". Najveći broj roditelja fokusiran je na unaprijeđenje uslova za zadovoljenje fizičkih potreba djece, uključujući ishranu, grijanje, održavanje higijene i dr. Evo nekih predloga koji ovaj nalaz potvrđuju:

- obezbijediti kvalitetniju i raznovrsniju ishranu;
- poboljšati grijanje u sobama i prostorijama koje djeca koriste;
- promijeniti namještaj i drugi dotrajali inventar;
- promijeniti stolariju;
- obezbijediti da svaka soba ima svoje kupatilo (roditelji djece u Domu u Podgorici).
- smanjiti broj djece u sobama (roditelji djece u Domu u Podgorici);
- obezbediti potrošni materijal (toalet papir, sredstva za dezinfekciju).

Relativno je malo roditelja koji su davali predloge usmjerene na unaprijeđenje uslova za zadovoljenje obrazovanih, psiholoških, kulturnih i drugih potreba svoje djece. Rijetki su predlozi za unaprijeđenje vaspitnog i obrazovnog rada, odnosa vaspitača i osoblja prema djeci, unaprijeđenja odnosa među djecom. Ipak, roditelji su svjesni da je za razvoj djece važno da budu dobro prihvaćena i okružena

prijateljskom atmosferom. Jedan roditelj djece koja borave u internatu pri Osnovnoj školi u Kovačevićima kaže: "Najviše mi se dopada što su moju djecu svi prihvatili u internatu. Internat im je druga porodica". Roditelji djece koja borave u Domu učenika u Baru kategorični su da je neophodno preduzimanje mjera za unaprijeđenje rada i odnosa prema djeci.

Saglasno većinskom stavu da je komunikacija i saradnja roditelja i uprave i osoblja dobra, većina roditelja nema nikakve predloge za unaprjeđenje komunikacije i saradnje.

Jedan broj roditelja je predložio pooštavanje vaspitnih mjera prema djeci koja imaju društveno neprihvatljivo ponašanje.

Rijetki su roditelji koji su prepoznali potrebu svoje djece za kulturnim i zabavnim životom. Oni predlažu da dom za djecu organizuje zajednička vikend putovanja, produženje vremena za izlazak i sl.

Jedan broj roditelja djece sa smetnjama u razvoju/invaliditetom zalaže se za unaprijeđenje smještajnih uslova, preporučuje da hrana bude raznovrsnija. Roditelji djece koja borave u Resursnom centru u Podgorici, ističu da je u internatu svega troje djece i da je često neko od njih odsutan zbog različitih okolnosti, tako da njihovom djetetu nedostaje druženje u internatu.

Radi sticanja što boljeg uvida u uslove boravka u domovima i način njihovog percipiranja od strane roditelja, roditeljima smo ponudili da, na osnovu svojih saznanja i iskustava, ocijene pojedine usluge koje njihovo dijete dobija u domu, zaokruživanjem broja na ljestvici 1 – 5.

Roditelji su umjereni u ocjenama. Prosječna ocjena za ishranu je 3, a istom ocjenom ocjenjuju rad čitaone, podršku u učenju, sportske aktivnosti. Ocjene za higijenu osciliraju 1 – 4, a za opremljenost 2 - 4, a usluge vezane za podsticanje kreativnosti i gostovanje predavača (u domovima u kojima takve usluge postoje), ocjenjuju ocjenom 4. Ovako velike osilacije u ocjenama za pojedine uslove i usluge su razumljive, jer se u tim oblastima stanje u domovima veoma razlikuje.

Mogli bi se posebno analizirati razlozi za davanje relativno dobrih ocjena za usluge koje pruža Dom učenika u Baru, iako, objektivno posmatrano, uslovi boravka i života djece u ovom Domu ne zadovoljavaju ni minimalne standarde. Značajan broj roditelja se izjasnio da ne bi ništa promijenili u odnosu na postojeće stanje, pa čak i u domovima u kojima evidentno postoje nedopustivo loši uslovi i prilično loša organizacija posla.

Roditelji djece sa smetnjama u razvoju/invaliditetom daju uglavnom ocjene 3 – 5, što govori da su ustanove namijenjene ovoj djeci i usluge koje pružaju zadovoljavajućeg kvaliteta i da predstavljaju značajna podršku roditeljima u dijelu kvalitetnog i sigurnog obrazovanja njihove djece.

4. Priprema djeteta za smještaj u dom i odnos roditelja i djece tokom boravka djece u domu

Roditelji u odgovorima ističu da su pripremili svoju djecu za odvajanje od kuće i boravak u Domu. To su, kako navode, činili kroz razgovore sa djecom, davanjem savjeta i pozivanjem djece da budu odgovorna, da brinu o sebi i svom zdravlju. Mali broj roditelja navodi da je više razgovarao i pružao podršku djetetu u prvoj godini boravka, zbog sporije adaptacije djeteta na novu sredinu i uslove života.

Roditelji djece sa smetnjama u razvoju i invaliditetom ističu da su dobro pripremili djecu za nove uslove.

Na pitanje "*Koliko se često čujete i vidate sa svojim djetetom dok je na boravku u Domu?*", roditelji u prvi plan ističu redovnu telefonsku komunikaciju sa djecom i ukazuju da njihov obilazak djece i dolazak djece kući zavisi od materijalnih mogućnosti i školskih obaveza djece.

Roditelji djece sa smetnjama/invaliditetom uglavnom su iz udaljenijih gradova i mjesta, tako da djecu viđaju samo kad djeca dođu kući za vikend (ne svaki) i praznike. Razloge što oni ne posjećuju djecu su materijalne prirode, obaveze prema drugim članovima porodice i posao.

5. Prava i obaveze roditelja i doma

Prema navodima roditelja, mali je broj domova koji su sa roditeljima zaključili ugovore o pružanju usluga i regulisanju međusobnih prava, obaveza i odgovornosti, uključujući i visinu i vrijeme plaćanja naknade za pružene usluge (domovi učenika u Kotoru, Podgorici i Nikšiću). U drugim domovima roditelji daju samo pisane izjave da će redovno izmirivati svoje obaveze po osnovu smještaja i ishrane i njihovog djeteta, a redovnost plaćanja je uslov za boravak djeteta.

Roditelji djece sa smetnjama u razvoju/invaliditetom ističu da su sve usluge u internatima specijalizovanih ustanova besplatne.

Pojedini roditelji ističu da plaćaju ekonomsku cijenu usluga u domu, ali da na nedeljnom nivou djetetu daju dodatan novac za potrebe koje dijete ne zadovoljava u domu.

Na pitanje *“Šta mislite, da li cijena koštanja usluga u Domu odgovara onome što vaše dijete dobija (uslovi, smještaj, hrana, program podrške i slično)?”* većina roditelja smatra da je mjesečni iznos od 28-32 €, koliko plaćaju, prihvatljiva cijena, imajući u vidu sve ono što djeca dobijaju u Domu. Roditelji uopšte nemaju informaciju o tome kolika je stvarna cijena smještaja i ishrane djeteta u Domu jer im nije poznato koliko Ministarstvo prosvjete izdvaja za boravak djece i funkcionisanje domova. Nedostatak informacija o stvarnim troškovima boravka djece u domovima je vjerovatno i jedan od razloga zbog kojih su često skloni da nedovoljno kritički ocjenjuju uslove pod kojima njihova djeca borave u domovima.

V ZAKLJUČNE OCJENE

- Podsticanje i širenje mreže domova učenika/internata na osnovu potreba učenika i roditelja, doprinosi kvalitetu i obogaćivanju obrazovnog sistema, jer izjednačavaju vaspitno-obrazovne mogućnosti i daju šansu svakom učeniku da se afirmiše i ostvari i razvije svoje potencijale i talente.

Zapaža se da u domovima gdje pored učenika borave i studenti, primat imaju studenti i njihove potrebe i želje.

- Faktičko odvajanje djeteta od roditelja i boravak u domu učenika veliki je izazov i za dijete i za njegove roditelje. Odvajanje i smještaj djeteta u Dom učenika/internat radi školovanja ne dovodi do bilo kakvih statusnih promjena u pogledu roditeljskog prava, ali se mijenja način na koji se roditelji staraju o djetetu, imajući u vidu da dijete tokom školske godine ne živi sa roditeljima i nije pod njihovim svakodnevnim ličnim nadzorom. S tim u vezi Zaštitnik podsjeća na odredbe Porodičnog zakona Crne Gore (član 70) kojim je definisano da roditelji imaju pravo i dužnost da čuvaju i podižu dijete tako što će se oni lično starati o njegovom životu, razvoju i zdravlju, te da roditelji mogu privremeno povjeriti dijete drugom licu samo ako to lice ispunjava uslove za staratelja. To dalje upućuje na pitanje kome su roditelji povjerali dijete, a naročito u situaciji da većina domova/internata nema zaključene ugovore o korišćenju – pružanju usluga smještaja, ishrane i vaspitnog rada, kao i za učenje i kulturni život učenika i studenata, u skladu sa obrazovnim programom. (*Pravilnik o bližim uslovima za osnivanje ustanova u oblasti obrazovanja i vaspitanja*, član 198).
- Djeca koja koriste usluge domova učenika/internata su iz različitih gradova Crne Gore, a jedan broj djece dolazi iz drugih država (Republika Srbija, Bosna i Hercegovina). Uočava se da djeci najčešće nije mijenjano mjesto boravka, odnosno prebivališta. Zapaža se da su djeca strani državljani koji imaju privremeni boravak ili stalno nastanjenje u Crnoj Gori, jednaki u ostvarivanju prava na obrazovanje sa crnogorskim državljanima.
- Zapaža se da se sa roditeljima djece koja koriste usluge domova učenika/internata u većini slučajeva ne sklapaju ugovori, kojima bi se precizno formulisala međusobna prava i obaveze. U pojedinim domovima se spominju izjave roditelja o plaćanju usluga, a u nekima postoje samo priznanice o uplaćenim troškovima smještaja i ishrane učenika u domu od strane roditelja.
- Iako postoje personalni dosijei za djecu koja koriste usluge domova učenika/internata, uočava se da je njihova sadržina neujednačena.
- U većini domova/internata ne postoji osiguranje djece.
- Stiče se utisak da su djeca raspolagala sa skromnim informacijama o načinu života u Domu učenika/internatu prilikom dolaska i da im je trebalo prilično vremena da se adaptiraju. Posebno zabrinjava činjenica da u Domu učenika/internatu ima i djece mlađe od 10 godina. Ovo ukazuje da djeca nijesu u dovoljnoj mjeri pripremljena od svojih roditelja za ovakav način

života, a u ovim ustanovama nema adekvatnog kadra koji bi se bavio razvojnim potrebama/problemima djece u ovom uzrastu. Ni u jednom domu učenika/internatu nema angažovanih psihologa i socijalnih radnika.

- Komunikacija djece i roditelja, bez obzira na uzrast, odvija se na različite načine, a i učestalost kontakata je veoma različita (od jednom sedmično, do jednom u više mjeseci) i zavisi od više faktora: udaljenosti, vremenskih prilika, zauzetosti roditelja, materijalne situacije i sl.
- Komunikacija roditelja i uprava domova učenika/internata je veoma ograničena, a najčešće uprava kontaktira roditelje kada se dogode incidentne situacije. Roditelji, pak najviše informacija dobijaju od lica koja obavljaju tehničko-administrativne poslove i nijesu zaduženi za vaspitni rad sa djecom (domar, portir, kuvar...).
- Zdravstvena zaštita nije regulisana na adekvatan način. Naime, kako se djeci ne vrši promjena bobavka/prebivališta, to za posljedicu ima da dijete nema izabranog doktora u mjestu gdje se nalazi Dom učenika/internat. Zato zdravstvena zaštita zavisi od ostvarene komunikacije sa domovima zdravlja, koji najčešće imaju razumijevanja, ali takva situacija nije u najboljem interesu djece i ne zadovoljava sve njihove razvojne potrebe.
- Dom učenika/internat je javna ustanova - objekat zatvorenog tipa za pružanje usluga smještaja, ishrane i vaspitnog rada, kao i za učenje i kulturni život učenika, u skladu sa obrazovnim programom koja podliježe licenciranju od strane nadležnog ministarstva. Do momenta sačinjavanja ovog Izvještaja niti jedan dom učenika/internat nije imao rješenje o licenciranju.
- Bezbjednost učenika je neujednačena – u pojedinim domovima djeca se osjećaju bezbjedno i sigurno, a u pojedinim ne. Nijesu uspostavljena jasna postupanja i procedure koje garantuju bezbjednost i sigurnost djece. Važno je istaći da ne postoje politike zaštite djece.
- Ostvarivanje i zaštita prava učenika nije na zadovoljavajućem nivou. Participacija djece i njihovo učešće u donošenju odluka koje ih se tiču je raznolika i kreće se od odsustva participacije, do uključenja djece u donošenje pojedinih odluka. Slična situacija je i sa participacijom roditelja.
- Vaspitni rad i podrška u učenju je različito organizovana i kreće se od odsustva vaspitnog rada i podrške u učenju do bolje organizacije vaspitnog rada i podrške u učenju, a što se može najbolje zaključiti iz komentara djece.
- Organizacija kulturnih i sportskih aktivnosti, kao i organizacija slobodnog vremena je neujednačena i stiče se utisak da su djeca sama sebi prepuštena kada su ove oblasti u pitanju.
- Prostorno-tehnički, smještajni, sanitarno-higijenski uslovi su neujednačeni, najčešće nijesu usklađeni sa Pravilnikom o bližim uslovima za osnivanje ustanova u oblasti obrazovanja i vaspitanja.

- Stiče se utisak da se pitanju ishrane učenika posvećuje velika pažnja, ali takođe iz odgovora djece se može zaključiti da bi hrana mogla biti raznovrsnija, količinski obimnija, te raspodjela obroka prilagođenija djeci i njihovim obavezama. Djeca nijesu izražavala primjedbe na ishranu kada su u pitanju potrebe u odnosu na vjeroispovijest.
- Interna normativa i dokumentacija je neujednačena, nije inovirana i ne odražava stvarno stanje u ovim ustanovama.
- Kadrovska struktura je neujednačena i nije prilagođena potrebama djece.
- Saradnja sa obrazovnim, socijalnim i drugim ustanovama u zajednici je raznolika i kreće se od dobre saradnje do potpunog odsustva, a što nije u najboljem interesu djece i utiče na prihvaćenost djece od strane zajednice u kojoj se nalaze.
- Činjenica je da su ove ustanove u sistemu nadzora od strane relevantnih institucija i da se sačinjavaju različiti izvještaji koji se odnose na kvalitet pružanja usluga smještaja i ishrane. U njima se daju jasne preporuke u cilju unaprjeđenja stanja. Međutim, zapaža se da navedene preporuke ne budu ispoštovane u dužem vremenskom periodu, pa se može postaviti pitanje njihove svrsishodnosti, kao i odgovornosti za nepoštovanje. Važno bi bilo da izvještaji budu dostupni djeci, roditeljima i cjelokupnoj javnosti.
- Iako postoji zakonska obaveza transparentnog rada ustanova, može se primijetiti da su objave o radu domova/internata veoma raznolike i da ne pružaju dovoljno informacija o aktuelnom stanju.

VI PREPORUKE

VLADA CRNE GORE

- Da uredi i uskladi regulativu o učeničkom standardu zasnovanu na dječjim pravima, a u cilju ostvarivanja najboljeg interesa djeteta.
- Uspostavi odgovarajuće finansiranje usluge smještaja i ishrane u domovima/internatima, u skladu sa razvojnim potrebama djeteta.
- Da u okviru razmatranja godišnjih izvještaja o radu iz oblasti prosvjete posebnu pažnju posveti pitanjima učeničkog i studentskog standarda.

MINISTARSTVO PROSVJETE, NAUKE, KULTURE I SPORTA

- Da u saradnji sa Ministarstvom finansija i socijalnog staranja uspostavi jasne protokole postupanja u odnosu na djecu koja su odvojena od roditelja i borave u Domu učenika/internatu radi školovanja.
- Omogući angažovanje adekvatnog stručnog kadra (psiholozi, pedagozi, socijalni radnici) imajući u vidu da je vaspitanje djece i mladih tokom boravka u domu/internatu svojevrsna zamjena za porodično vaspitanje, kao i činjenice da u domovima ima djece koja su mlađa od 10 godina.
- Uspostavi sistem kontinuiranog stručnog usavršavanja zaposlenih radi unapređivanja znanja i vještina iz oblasti prava djeteta i domske pedagogije, vaspitno-obrazovne prakse i pedagoških pristupa u rešavanju konkretnih problema, rada na promovisanju, predlaganju mjera i aktivnosti u cilju promocije tolerancije, zdravih stilova života, konstruktivnog rješavanja konflikata.
- Uspostavi sistem kontinuirane stručne podrške i stručnog nadzora zaposlenim.
- Definiše internu normativu koju treba da posjeduju ustanove ovog tipa.
- Uradi cjelovitu analizu prostorno-tehničkih, smeštajnih, sanitarno-higijenskih uslova i omogući njihovu usklađenost sa Pravilnikom o bližim uslovima za osnivanje ustanova u oblasti obrazovanja i vaspitanja.
- Preduzme mjere koje obezbjeđuju blagovremeno, efikasno i djelotvorno sprovođenje preporuka koje su nadležni organi uputili domovima u postupku ocjenjivanja kvaliteta i nadzora nad njihovim radom, a tiču se ispunjavanja propisanih standarda i otklanjanje napravnosti u radu.

MINISTARSTVO FINANSIJA I SOCIJALNOG STARANJA

- Da u saradnji sa Ministarstvom prosvjete, nauke, kulture i sporta uspostavi jasne protokole postupanja u odnosu na djecu koja su odvojena od roditelja i borave u Domu učenika/internatu radi školovanja.

ZAVOD ZA ŠKOLSTVO

- Da preduzme mjere koje obezbjeđuju blagovremeno, efikasno i djelotvorno sprovođenje preporuka koje su uputili domovima u postupku ocjenjivanja kvaliteta i nadzora nad njihovim radom, kao i otklanjanje napravnosti u radu, a tiču se ispunjavanja propisanih standarda.

JAVNIM USTANOVAMA – DOMOVIMA I INTERNATIMA

- Da sklope ugovore o korišćenju usluge smještaja i ishrane sa roditeljima/starateljima kojim bi se uredila prava i obaveze ugovornih strana tokom boravka djeteta u Domu. Imajući u vidu da je u uslovima boravka djeteta u domu način ispunjavanja roditeljskih prava i obaveza modifikovan i da u velikoj mjeri zavisi od saradnje i komunikacije roditelja i stručnog osoblja Doma, ugovorom je, pored ostalog, potrebno regulisati način redovnog periodičnog obavještanja roditelja o svim pitanjima vezanim za dijete, uključujući stanje njegovog psihofizičkog zdravlja, obrazovna postignuća, izazove sa kojima se susreće u okruženju, poštovanje kućnog reda, kao i način ostvarivanja međusobne saradnje, uključujući obavezu održavanja sastanaka djece, roditelja i stručnih lica. U pripremu obrasca ugovora treba uključiti djecu i mlade sa iskustvom života u domovima.
- Da u saradnji sa nadležnim organima starateljstva postave privremenog staraoca djetetu koje je odvojeno od roditelja i boravi u domu učenika/internatu radi školovanja.
- Da uspostave interni sistem obezbjeđivanja kvaliteta u svim aspektima rada, sa jasno definisanim indikatorima za procjenu kvaliteta, što uključuje i redovno periodično anketiranje djece korisnika usluga doma/internata, roditelja i zaposlenog osoblja u cilju unaprjeđenja uslova života i kvaliteta rada sa djecom.
- Da razviju program adaptacije, koji obuhvata i detaljno informisanje djece o svim aspektima boravka u Domu, uključujući i informacije o načinu reagovanja i procedurama u slučajevima diskriminacije, nasilja, zlostavljanja i drugih vidova povreda prava djeteta, imajući u vidu da adaptacija djece na uslove života i rada u Domu/internatu značajno utiče na razvoj djeteta i njegovu motivaciju za učenje.
- Da u saradnji sa školama i ustanovama u lokalnoj zajednici, uz punu participaciju djece, izrade program obezbjeđivanja inkluzivnog i podržavajućeg okruženja za djecu iz domova/internata u lokalnim zajednicama i školama koje pohađaju. Ovaj program trebalo bi da uključi i zajedničke vršnjačke radionice, sportske, rekreativne i kulturne događaje, u kojima bi učestvovala djeca iz domova, škola koje pohađaju i lokalne zajednice.

- Da preduzmu mjere kako bi se sistematski i cjelovito regulisalo pitanje pružanja zdravstvenih usluga, što podrazumjeva da svako dijete ima izabranog ljekara tokom boravka u Domu/internatu i da informacije koje se tiču zdravstvenog stanja i liječenja djeteta tokom boravka u Domu/internatu budu dostupne izabranom ljekaru koji nastavlja sa liječenjem djeteta, dok ono tokom raspusta boravi kod roditelja u mjestu svog prebivališta.
- Da preduzmu mjere u cilju ostvarivanja prava djece na participaciju kroz podsticanje i unaprjeđenje učešća djece u kreiranju opštih akata i procedura od značaja za život i rad u domovima i obezbjede da se njihova mišljenja razmatraju s dužnom pažnjom i kako bi mogli da utiču na sadržinu pozitivnih promjena u domovima/internatima.
- Da preduzmu mjere u cilju obezbjeđivanja uslova za kreativno korišćenje slobodnog vremena, mogućnost da djeca koriste resurse lokalne zajednice namjenjene sportskim, rekreativnim i kulturnim aktivnostima i društvenom i zabavnom životu.
- Da preduzmu mjere kojima će se obezbijediti podrška roditeljima koji zbog nedostatka sredstava ne dolaze na zakazane sastanke i viđenje sa djecom i adekvatno reagovanje i saradnju domova sa nadležnim Centrom za socijalni rad, u slučajevima sumnje na zanemarivanje djeteta od strane roditelja.
- Da preduzmu radnje u cilju osiguranja djece od nesrećnih slučajeva.

VII LITERATURA

- UN Konvencija o pravima djeteta;
- Porodični zakon;
- Strategija za ostvarivanje prava djeteta 2019-2023;
- Strategija za mlade 2017-2021;
- Strategija za integraciju lica sa invaliditetom u Crnoj Gori za period 2016-2020;
- Strategija razvoja opšteg srednjeg obrazovanja u Crnoj Gori (2015-2020);
- Strategija razvoja stručnog obrazovanja u Crnoj Gori (2015-2020);
- Strategija inkluzivnog obrazovanja u Crnoj Gori 2019-2023;
- Izvještaj Zavoda za školstvo za JU Dom učenika "Dušan Marović"- Bar za 2015/2016 godinu;
- Izvještaj Zavoda za školstvo za JU Dom učenika i studenata "Braća Vučinić"- Nikšić za 2015/2016 godinu;
- Izvještaj Zavoda za školstvo za JU Dom učenika i studenata – Podgorica za 2016/2017;
- Izvještaj Zavoda za školstvo za Dom učenika – Berane za 2016/2017;
- Izvještaj Zavoda za školstvo za JU Dom učenika i studenata "Spasić i Mašera"- Kotor za 2017/2018;
- Izvještaj Zavoda za školstvo za JU Dom učenika i studenata – Cetinje 2018/2019 godinu;
- Izvještaj Zavoda za školstvo za JU Resursni centar za obrazovanje i osposobljavanje "1.jun"- Podgorica;
- Izvještaj Zavoda za školstvo za JU Reursni centar za djecu i mlade – Podgorica;
- Izvještaj Zavoda za školstvo za JU Resursni centar za školovanje i rehabilitaciju lica sa poremećajima sluha i govora;
- Izvještaj o radu i stanju u oblastima Ministarstva prosvjete, sa izvještajima organa uprave iz nadležnosti Ministarstva;
- Izvještaj o radu i stanju u upravnim oblastima iz nadležnosti Ministarstva prosvjete u 2018. godini <https://mps.gov.me/informacije/izvjestaji-o-radu>;
- Izvještaj o radu i stanju u upravnim oblastima iz nadležnosti Ministarstva prosvjete u 2019. godini <https://mps.gov.me/informacije/izvjestaji-o-radu>;
- Zavod za školstvo - Izvještaj o radu za 2020. godinu <https://zzs.gov.me/>;
- Godišnji izvještaj o radu Zavoda za školstvo za 2019. godinu <https://zzs.gov.me/>
- Licencirane ustanove <https://mps.gov.me/>;
- JU Dom učenika i studenata Podgorica <https://www.studentskidom.com/>;
- JU Dom učenika i studenata „Braća Vučinić“ Nikšić <http://studentskidomnk.me/>;
- JU Dom učenika i studenata "Spasić-Mašera", Kotor <https://domstudenatakotor.com/>;
- JU Dom učenika i studenata Berane <http://www.domberane.me/>;
- JU Dom učenika i studenata Cetinje <https://www.studentskidomct.me/index.php/me/>;
- JU Resursni centar za djecu i mlade Podgorica <https://www.resursnicentarpq.me/>;
- JU Resursni centar Kotor <http://resursnicentarasluhigovor.me/mn/>;
- *ESLJP Đam protiv Turske*, predavka br. 51500/08, presuda od 23. 2. 2016.g.;
- Rješenje Uprave za bezbjednost hrane, veterinu i fotosanitarne poslove br. UP/I 02/3-12-728/15 od 27.02.2020.;

- Porodica i savremeno društvo - izazovi i perspektive zbornik radova <http://centarmodernihznanja.com/>;
- Starateljstvo nad maloletnicima nekad i sad - Marija Ignjatović.